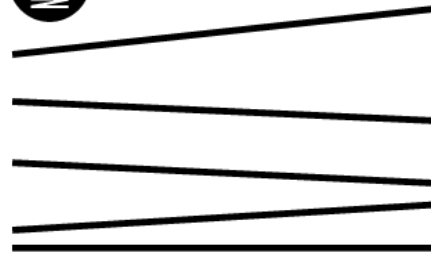

Digitaliseret af | Digitised by

**DET KGL.
BIBLIOTEK**

Royal Danish Library

Forfatter(e) | Author(s):

Titel | Title:

udgivne af R. Nielsen.

Om personlig Sandhed og sand Personlighed :
tolv Forelæsninger for dannede Tilhørere af
begge Kjøen, holdte ved Universitetet i Vinteren
1854

Udgivet år og sted | Publication time and place: København : Gyldendalske Boghandling (F. Hegel), 1854

Fysiske størrelse | Physical extent:

[1], 144 s.

DK

Materialet er fri af ophavsret. Du kan kopiere, ændre, distribuere eller fremføre værket, også til kommercielle formål, uden at bede om tilladelse. Husk altid at kreditere ophavsmanden.

UK

The work is free of copyright. You can copy, change, distribute or present the work, even for commercial purposes, without asking for permission. Always remember to credit the author.

14. - 82.

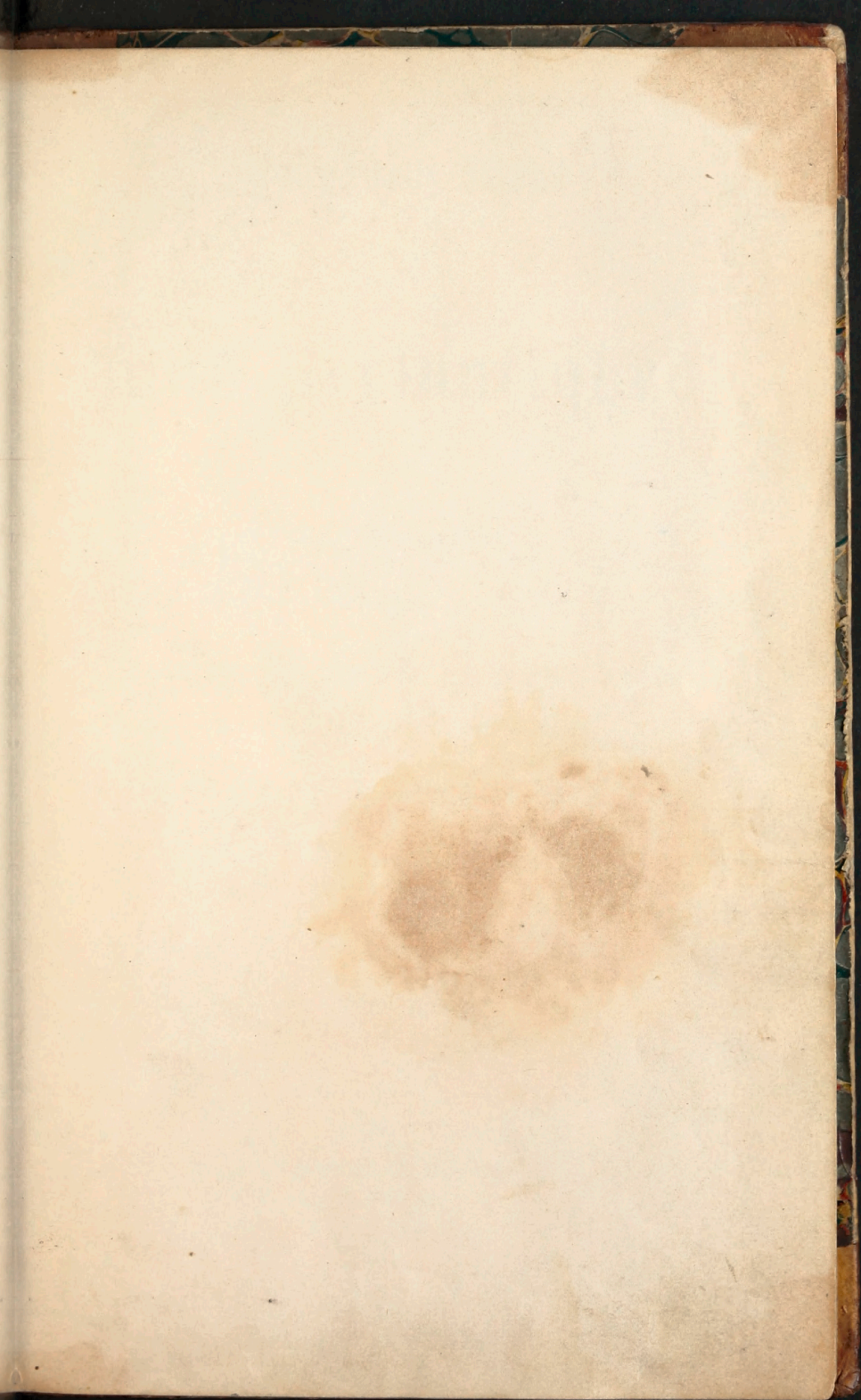
DET KONGELIGE BIBLIOTEK
DA 1.-2.S 14 8°

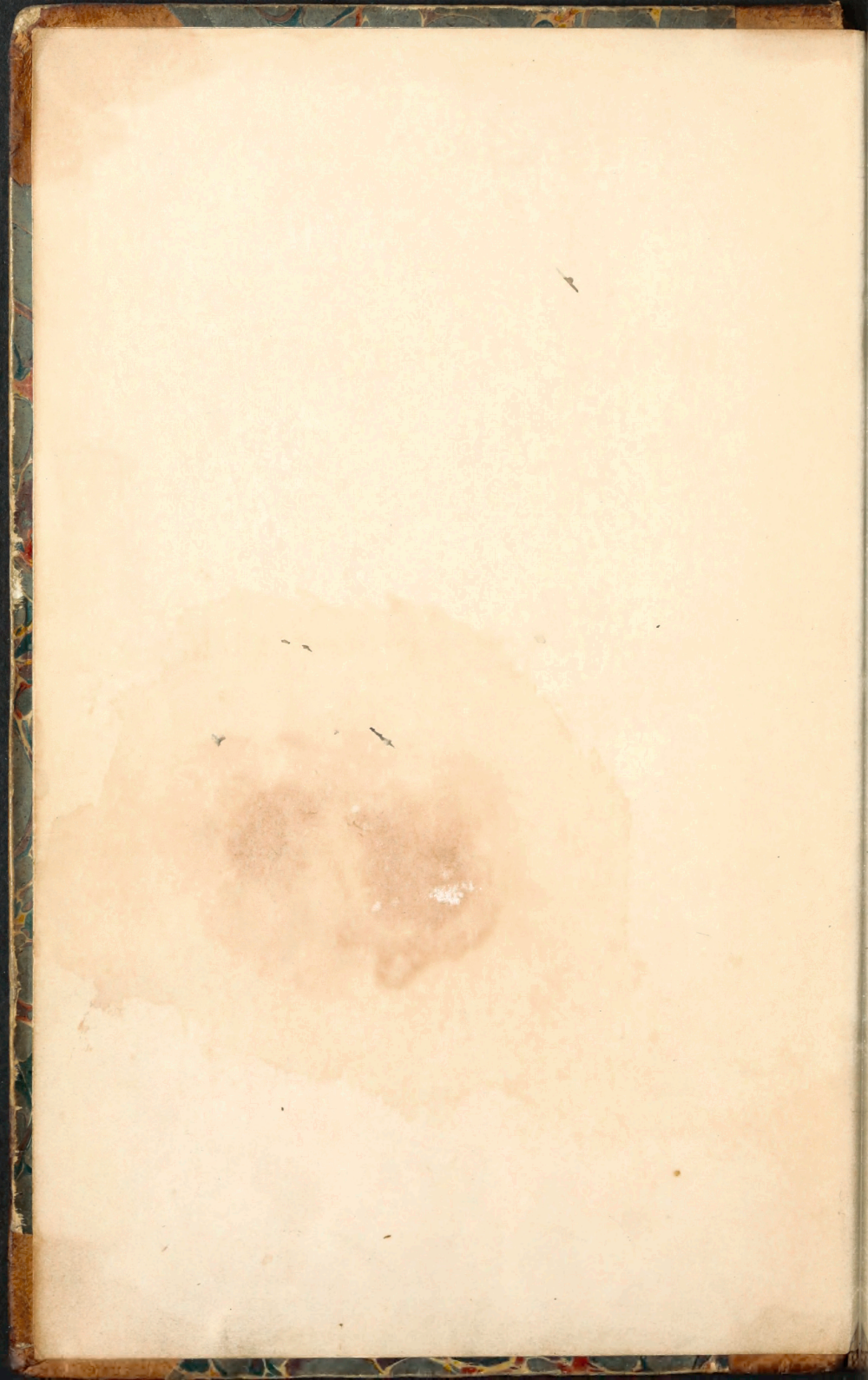

1 1 14 0 8 01297 2

+Rex

Om personlig Sandhed

og

sand Personlighed.

Tolv Forelæsninger

for

dannede Tilhørere af begge Køn,

holdte ved Universitetet i Vinteren 1854

og udgivne af

Lic. theol. R. Nielsen,
Professor i Philosophien.

Kjøbenhavn.

Forlagt af den Gyldendalske Boghandling (E. Høgel.)

Thieles Bogtrykkeri.

1854.

Forord.

At tale om Personlighed er en let Sag; men at tale personlig sandt om den personlige Sandhed, er ikke blot en vanskelig, det er, strengt taget, en overmenneskelig Opgave.

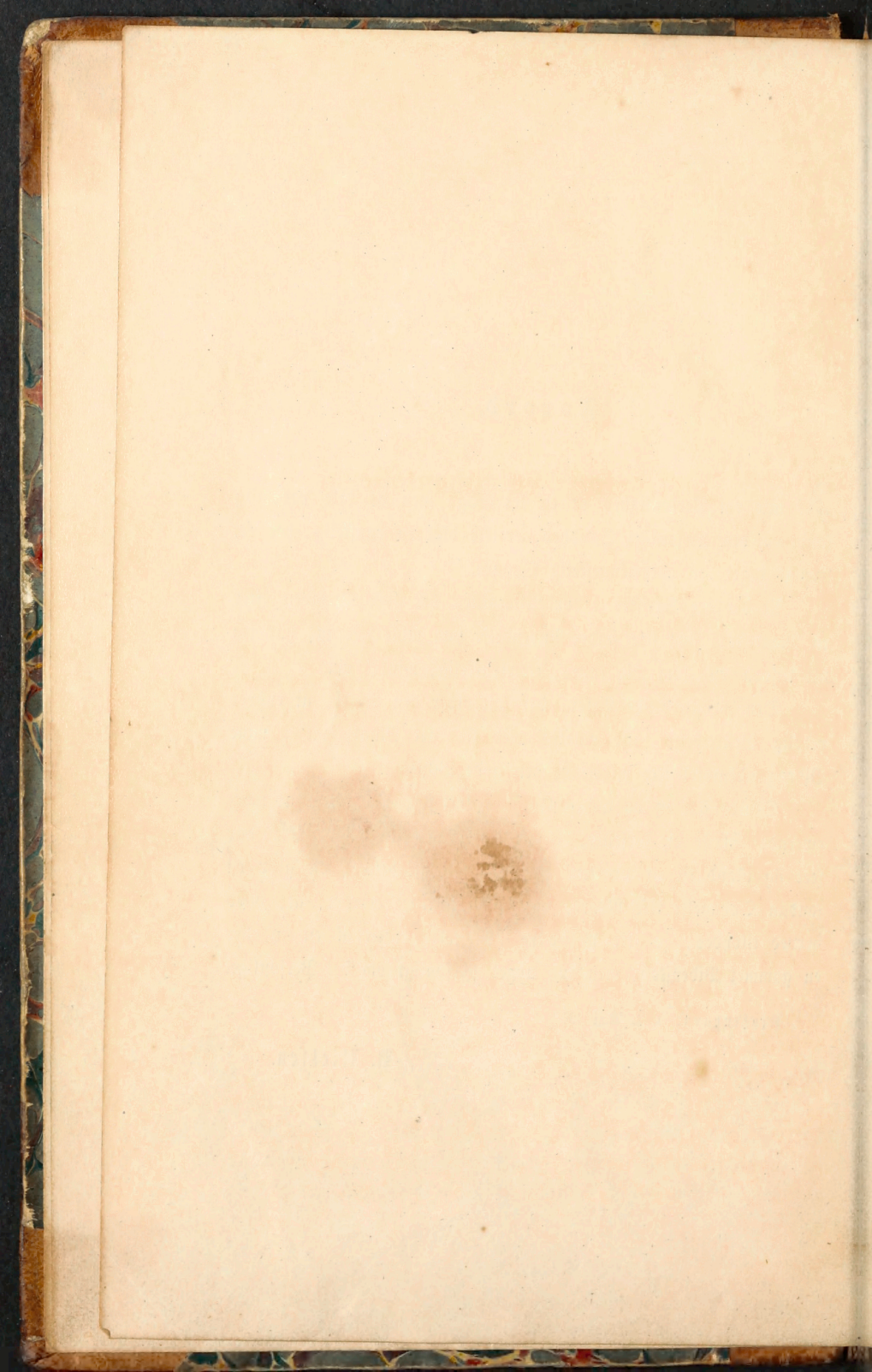
At der ere Skrifter i vor Litteratur, der løse Opgaven efter en Maalestok, som ikke finder Anvendelse paa mine Bidrag, har jeg alt tilforn og, som mig synes, eftertrykkelig, mindet om.

Den medstræbende Læser, der fastholder den Regel, at enhver redelig Bestræbelse helst maales med sit eget Maal, vil i mine Bidrag uden tvivl ikke mistjende den gode Villie.

Skulde saa en og anden Forsker ulukkeligvis opdage, at nærværende Skrift er forfæilet, eftersom Forfatteren endnu ikke har seet sig istand til at præstere det rene Videnskabelige; da gjør en saadan Opdagelse ikke Noget, naar man kun vil erindre, at, hvad herved tilbydes, jo ikke skal være Brudstykke enten af en ny eller en gammel Videnskab, men kun noget Personligt om det Personlige.

Kjøbenhavn, d. 1. Mai 1854.

N. Nielsen.

I.

Indledning: en Phantasie.

Derfor der er noget Spørgsmaal, der med fuld Ret kan kaldes et Livsspørgsmaal, da maa det vel være Spørgsmaalet om det evige Liv; dersom der er nogen Erkjendelse, hvorom det uimodsigelig gjaelder, at den vedkommer ethvert Menneske personlig, da maa det vel være Erkjendelsen af den personlige Sandhed; dersom ethvert Menneske i Slægten virkelig er anlagt paa sand personlig Udvikling, da maa den sande Personlighed jo være hvert enkelt Menneskes og folgelig hele Slægtens Forbillede.

„Det evige Liv“, „den personlige Sandhed“, „den sande Personlighed“: disse forskjellige Udtryk vise hen paa det Ene og Samme. Vidste jeg kun, at der virkelig gaves et evigt Liv, en Dom, en Forklarelse, et Gjensyn, der venter os Alle, og vidste det af tilstræffelige Grunde og med fuldkommen Forvisning: da vidste jeg jo ogsaa, hvad der boer i den menneskelige Personlighed, at det Evige selv er derinde, om end saa tyst og stille, at det ikke sandselig mærkes.

Og kunde jeg see saa skarpt, at Blikket trængte ind i Personlighedens Grund, og opdagede den skjulte Kjerne; og kunde jeg drage denne Kjerne frem for Dagens Lys, og undersøge den nøie, og forvisse mig om, hvorvidt den er for-

gjængelig eller uforgjængelig: da fik jeg jo med det Samme at vide, hvad jeg skulde tænke og domme om det evige Liv.

Er det da muligt at gjennefskue Personlighedens Væsen? Er der dog ikke i vort Væsens Indre noget Gaadefuldt, Noget, som ikke udtømmes i et Begreb, Noget, som ingen menneskelig Viden ret kan opklare? Er det dog ikke bedre, hvad dette Punkt angaaer, strax at opgive ethvert Forsøg med begribende Viden, og ihukomme, hvad skrevet staaer: „vi vandre i Tro og ikke i Beskuelse“?

Stilles jeg med disse Spørgsmaal for Tidsaandens Domstol i det Nærværende, da lyder en skarp Tilretteviisning: „Vær ikke saa hemmelighedsfuld; det saakaldte Udgrundelige er allerede udgrundet. Hvad det Evige er, vide vi; hvad det Personlige er, vide vi ogsaa: det Evige er ikke personligt; det Personlige er ikke evigt. Det Personlige fødes i Tiden, og maa derfor døe i Tiden; det har en Begyndelse, og maa derfor have en Ende. Vær Du en virkelig Tænkter, der havde Sands for det Virkelige (og ikke en uklar, blødagtig Grubler), da vidste Du det ogsaa; thi det vide vi jo Alle.“ — Alle? — „Ja, det forstaaer sig, alle Sagkyndige, alle Velunderrettede. At den store, halvannede Hob endnu ikke veed det, eller dog helst lader, som om man ikke kunde vide det, er naturligt nok. Livet har sine mørke Sider; Forkrænkkelighedens Skrækk billeder skulle ikke blottes umenneskelig for menneskelige Dine: lad Religionen da, saalænge den kan, udbrede sit Glor herover. Men læg dog Mærke til, hvor dette Glor bliver stedse lustigere og mere gjennefsigtigt. Læg Mærke til, hvor Virkelighedens Interesser i det Nærværende meer og meer tage alle Tænkter og Følelser i Beslag: den Tid er ikke fjern, da Slægten i det Hele vil finde sig saaledes hjemme paa Jorden, at der ikke mere for fuld Alvor kan være Spørgsmaal om en Himmel.“

Saa tale Tidens Aander, og hvad skulle vi svare? Er det evige Liv en Phantastie; er Opstandelsen og Dommen og

Gjensynets Himmel, er alt Sligt nu virkelig at forklare som Phantasier: lad os da begynde med en Phantasi.

„Der er“ — siger Hamlet — „flere Ting i Himlen og paa Jorden, end Philosopherne drømme om.“ Lad os da begynde med at forestille os, at der var et hidtil uopdaget Sted, et Sted, hvorum Philosopherne ikke drømme, et Sted fjernt paa Jorden, hvorfra man kunde see Evighedens Land, see ind i Forklarelsens Egne, og høre forunderlige Toner. Lad os forestille os, at en eenlig Rejsende engang som af en Hændelse kom til dette Sted, saae Synet, hørte Tonerne, og derefter vendte tilbage, og forsøgte at beskrive, hvad han havde hørt og seet: hvorledes vilde en Saadan vel blive modtagen? — „Som en Sværmer, en Banvittig!“

Ja, men dersom den Rejsende nu tillige var en Mand, der kjendte Verden, havde et skarpt Blik for det Virkelige, og kunde nøiagtig gjengive Indtrykket af, hvad han ellers havde hørt og seet paa sine mange Reiser (og han havde seet Meget, og været meget omkring: paa Himmalayas Høider, ved Nilens Kilder, ved Babylons Floder, ved Ninives Ruiner havde han været, og kunde tale derom, saa at de, der hørte paa ham, selv syntes at gjøre Reisen med, og opleve, hvad han beskrev), — kun, naar han kom tilbage paa hiint uforklarlige Punkt, ja naar han kom tilbage til „Synet“, og vilde beskrive det Ubeskrivelige, blev han som forvandlet; da talte han som for sig selv, da kunde Tilhørerne vel mærke, at der var noget Tiltrækkende, noget vidunderlig Gribende i hans Ord og Tanker, men Ingen kunde holde det fast, Ingen fatte det, thi han talte som i Gaader; — dersom den Rejsende, siige vi, var en saadan Mand, hvad da?

Det kunde da vist aldrig feile, at der jo vilde være En og Anden iblandt Tilhørerne, der fik Lyst til at reise efter, for at opsoge det omtvistede Sted, og forvisse sig om, hvordan det egentlig hængte sammen med det formeentlige Lustsyn. Og naar saa Denne vendte tilbage med den samme Beretning,

og endnu en Tredie, og endnu en Fjerde, og stedse Flere: hvad saa?

Mon denne Tids Dplyste, der have seet bag Sløret, og seet, at der er intet Andet, end det Forfrænkkelige, vilde optage disse Beretninger i al Koldblodighed, kun gjentagende for sig selv: „det Evige er ikke personligt, det Personlige er ikke evigt?“ Jeg troer det ikke; jeg troer, at disse Sikkre snart vilde blive noget usikre. Endnu mindre kan jeg antage, at disse Sikkre vilde have Aandsøverlegenhed nok til at styre Bevægelsen i Strømmen. Thi er det ikke langt naturligere, endog efter de Exempler, vi see i det Nærværende, at antage, at Budskabet om hiint vidunderlige Syn, der Dag for Dag bekræftedes af Flere og Flere, vilde forvandle sig til en aandig Magt, der snart blev stærkere end alle Tidsaandens Magter tilsammen? er det ikke sandsynligt, at der vilde vaagne Noget i Menneskenes Indre, Noget, der reiste sig desto mere overvældende, jo længere det havde ligget i Dvale, en Drift mod det Overandsjelige, en Higen mod det Hiinsidige, en romantisk Længsel, phantastisk, ubetvingelig? at der vilde begynde en Pilegrimsvandren, en eventyrlig Stimlen, et Røre, en Bevægelse, som i hine Tider, da Gremiten opflammede Skarerne for den hellige Grav, og Paven lyste Belsignelsen?

Tidens Tanker skifte med Tiden; men Menneskets Natur er den samme til alle Tider.

Lad os da udføre Billedet videre, og forestille os de talrige Skarer samlede paa hiint ubekjendte Sted, hvor Synet viste sig: mon de vilde hilse det Overnaturlige med Jubel, som man hilser en smilende Udsigt? Ingenlunde. De vilde forstumme af Grefrygt, de vilde tabe sig i stille Beskuelse. Den sædvanlige Regel, at der, hvor Mængden er, der er ogsaa Larmen, vilde her ikke gjælde. Her kunde være Millioner, og dog ikke høres et forstyrrende Raab; her kunde være en Verden af Mennesker, og dog en Verden saa stille, som da Adam blev skabt, og den første Lustning gif igjennem Paradiis.

I denne Taushed vilde Menneffene da lytte til Tonerne, og alt som de lyttede, vilde Harmonierne blive dem forstaaelige; det vilde gjentone i deres Indre: de vilde uvilkaarlig drages henad imod den Egn, hvorfra Tonerne kom; de vilde bevæge sig fremad som i Takt og Rytmus: jo længere det gik fremad, desto stærkere vilde Bevægelsen blive. Dersom Intet standsede dem, vilde de sikkerlig glemme Alt, hvad der var bagved, og, underlig grebne af en salig Forudsølelse, drage, hver med Sine, lige ind i Evighedens Land.

Men, dersom de nu bleve standsede; dersom der nu pludselig blev lagt et Jldhav imellem dem og de lysende Ryster, og det blev dem sagt som fra Himlen, at Ingen kunde indgaae i de Saliges Land, der ikke havde Mod til at kaste sig i Flammerne, og lade den jordiske Deel forbrænde til Aske: hvad skulde vi da antage? Skulde vi da antage, at disse Mennefter, slagne af Modløshed, strax vilde vende om, og sige til hverandre: „For os er altsaa det evige Liv slet ikke til; nei, Sligt er kun til for Guder og Halvguder. Vi ere jordiske, og vide jo med ubedragelig Visshed, at, naar det Jordiske forbrænder, blive vi selv til Intet. Lad os da blive ved Jorden, og klamre os til det Jordiske, den Stund vi leve, vi vide ikke, hvorlænge.“

Skulde vi vel tænke saa lavt om vor Slægt, vor Natur og os selv, og vanære Den, der dannede os? Er det dog ikke langt sømmeligere at antage, at Menneffene, beaandede af det salige Gyn, og loffede af de hellige Toner, vilde flareviis kaste sig i Flammerne, forvissede om, at det Jordiske dog alligevel ikke var deres væsentlige Deel, men at det sande Selv var det Evige indviet?

Og dersom Proven blev endnu strengere; dersom det nu ikke var et Hav af Flammer, der gjorde Skilsmisse mellem Her og Hisset, men en uoverstigelig Muur med utallige snævre Indgange, en Indgang for hvert Mennefte; og dersom der ved Indgangen stod en Veiviser, bestikket til at advare Enhver, at Ingen ubesindig skulde vove sig ud over det Ende-

lige; og dersom Veiviseren nu begyndte at foreholde den Enlige, hvor lang og tornesuld og møjsommelig Veien var; at det forholdt sig med hine lysende Ryster, som med de fjerne Bjerger, der vise sig for den Reisende: de synes at være saa nær, og ere dog langt borte; at det altsaa gjerne kunde være halvtredsindstyve, ja maaskee halvfjerdsindstyve Aar, inden Vandrerens naaede Maalet: hvad skulde vi da antage? Skulde vi da antage, at Mennesket, mismodigt ved Forestillingen om den trange Bei i de mange Aar, strax vilde vende tilbage, sigende ved sig selv: „Det er formeget. Et Spring i Flammerne vilde jeg nok have været, thi herlig er Udsigten, og der er noget forunderlig Saligt i disse Toner; et Spring i Flammerne, og det var gjort med det Samme; men — saa lang en Bei, 50, maaskee 70 Aar under Byrder og Besværligheder, nei, det er formeget! Nu føler jeg først, hvor Endeligheden tynger; det er den timelige Tid, der trykker hvert Timelighedens Barn: jeg er da Jord, og skal blive til Jord igjen, og dermed er det forbi.“

Skulde vi tænke saa ringe om vor Slægt, vor Natur og os selv, og vanære Den, der dannede os? Eller er det dog ikke langt billigere at antage, at Mennesket vilde forstaae, at 70 Aar med Byrder og Besværligheder ere for Intet at regne imod en Evighed? Mennesket er jo tænkende. Den Tænkende tænker efter, og Eftertanken siger os jo, hvorledes Aarene svinde. Hvad ere vel 70 Aar, naar de ere svundne? Alt samler sig da i et Suk, i usigelig Veemod over det Forsvundne. Men det Selv, der suffer, og er i Veemod, beklender jo, at det savner Noget, og begjærer Noget, Noget, som ikke er forsvindende: det savner og begjærer det Evige.

Maatte vi da ikke snarere antage, at Mennesket, beaandet af Synet og oplivet af Tonerne, vil sige til Veiviseren: „Saa takker jeg da, at der er en Afstand imellem Her og Hissjet; thi saa er her jo en Forberedelse i det Timelige. Og jeg føler det, jeg trænger til Forberedelse; jeg kunde dog umulig, som jeg er, gaae ind i Salighedens Land: hvad der

rører sig herinde, er saa stort og mægtigt, at det vist vilde sprænge mit Bæsen, dersom der ikke forundtes mig Tid til Forberedelse." 1d

Og dersom Forberedelsen nu var saare streng; dersom Veiviseren havde endnu flere Betænkkeligheder, og sagde til Mennesket: „See vel til, at Du ikke fortryder, hvad Du gjør. Du forestiller Dig maaskee, at Du skal vandre den lange Bei med dette jalige Syn for Die. Det vil ikke skee. Paa denne Hoide kan Du ikke blive. Hvad nu Du seer, vil atter skjule sig bag Horizonten. Det første Skridt gaaer nedad; Veien gaaer nedad, og Dalen er mørk. Paa denne Bei skimter ikke Dagens Sol; kun Stjernen hist, den blinkende Stjerne, skal være dit Lys og din Fører.“ Og dersom nu Mennesket, der saae Stjernen, hvor klart den lyste, — saa klart, som man kan tænke sig, den fordum lyste for hine Konger i den hellige Nat — da strax og fortrøstningsfuldt vilde tiltræde sin Vandring, og dog blev standset ved endnu flere Betænkkeligheder; dersom Veiviseren vedblev at tale og gjentage: „Prøv Dig selv! paa den lange Bei kommer Træthed. Jeg siger Dig: Du bliver træt paa Veien. Den trætte Vandrer vil saa gjerne standse, og see sig lidt tilbage; men Den, der paa denne Bei standser, og seer sig tilbage, er fortabt. Hør et gammelt Sagn: Dræpheus steg ned i Underverdenen; han længtes efter sin Hustru. I de Dødes Rige hørtes Lyrens Toner; det rørte Proserpina, det bevægede Pluto, det dysjede Cerberus: den Bedendes Klage blev hørt; men, da den Bønhørte saa skulde føre sin Elskelige, da saae han sig tilbage, og Eurydice svandt som en Skygge. Hør et helligt Sagn: Englene kom til Sodoma ved Dommens Time, at advare de Fromme. Og efter Englenes Ord droge de Udvalgte bort fra Staden, og fra Odelæggelsen, at de maatte frelses fra Dommen; men Loths Hustru saae sig tilbage, og Loths Hustru blev forvandlet til en Saltstøtte. Hør Sandheden selv, den personlige Sandhed: „Ingen, der lægger Haanden paa Bloven, og seer sig tilbage, kommer ind i Himmeriges Rige.“ Den, der seer sig tilbage, betænker sig; Den, der

betænker sig, bliver tvivlsraadig; den Tvivlsraadige tvivler og forvirres. Hændes det Dig, at Du seer Dig tilbage, da kunde Stjernens Lys saa let udslukkes. Fremtidsstjernen lyser kun for Den, der har sit Alt i Fremtiden; men Den, der har sit Alt i Fremtiden, tør ikke vende sig, og søge Raad hos Fortiden. Og Gæt endnu. Saa klart, som Stjernen skinner i dette Nu, vil den ikke altid skinne paa din Bei. Jeg siger Dig: Du bliver træt paa Beien. Af Træthed kommer Mismod; i Mismod svinder Haabet, og alt som Haabet svinder, mattes Stjernens Glæde: den hyller sig i Taage. I tunge Timer, i mørke Diebliske, naar Du allermeest trænger til Lys, vil Lyset være som udsukt. Naar der er Mørke i Dig, vil der ogsaa være Mørke omkring Dig, og da, just da vil Beien være knudret, steil og vildsom. Betænk nu Dette, prøv Dig selv, og se vel til, hvad Du gjør. Er det kun et Lustsyn, et fjernt Lysebillede, hvorefter Du vandrer, da vend om, thi paa denne Bei vil Du omkomme. Men er Du forvisset om, at Det, der hidsjet lyser for Dig, ogsaa lyser i Dig, som Væsnen i dit eget Væsen, da vær frimodig, flyt din Vandringsskav, og Du skal naae dit Maal."

Derjom nu alt dette blev seet som i Virkelighed, og hørt som i Virkelighed, hvad skulde vi da antage? Skulde vi da antage, at Mennesket tilsidst kunde tilstaae for sig selv, at Evighedens personlige Ideal dog alligevel kun er et Lustsyn, et Gøgebillede, og finde No i den Erkjendelse, at det Evige ikke er personligt, og det Personlige ikke evigt? Skulde vi tænke saa lavt om vor Slægt, vor Natur og os selv, og vanære Den, der dannede os?

Der er en Vanskelighed, der gjælder den nærværende Tid fremfor alle foregaaende, og det er en Vanskelighed med Phantasien.

Uden Phantasie ingen Personlighed; som Phantasien er i dens Grundform og herskende Retning, er ogsaa Personligheden. Tages Phantasien med dens ideale Virksomhed bort, hvad bliver der da tilbage i et Menneske? Fem Sandser, en

tør Forstand og nogle endelige Videnskaber. Intet Idee=Indtryk, ingen aandig Rørelse er mulig uden tilsvarende Phantasievirkjsomhed.

Det er ikke blot Digteren og Kunstneren, der maa hjælpes af Phantasien: hvert Menneske trænger personlig til Phantasien's Hjælp, for at være Menneske.

Hvad er Vren, naar vi tage Phantasien bort? Hvor bliver Sømmelighedsfølelsen, Blufærdigheden og den ædlere Selvfølelse af, naar Phantasien først er afsløvet, eller endog fordærvet? Og nu Glæden! Glæden, som den tindrer i Diet, og spiller i Smilet, væber den ikke sine yndig oplivende Billeder i Phantasien? Og nu Sorgen, den stille, alvorlige, og dog saa velgjørende, Sindet rensende Sorg, den vilde jo drage bort med Phantasien, og lade Smerterne, de reent physiske Smerter tilbage. Thi physiske Smerter kunne føles uden al Phantasie; men en inderlig Sorg kan ikke føles uden en tilsvarende Phantasien's Inderlighed: Phantasien nærer Sorgen, og Sorgen opelster igjen Phantasien. Og nu Kjærligheden selv, og Længslen og Haabet, og hvert Aandedræt i det Uendelige, der udvider Bryttet: hvor bliver det Altsammen af, naar Phantasien gaaer bort?

„Men“ — vil man maaskee spørge — „er der da virkelig Noget i vor Tid, der tænker paa at affasse Phantasien? Vel sandt, vor Tid er ikke phantastisk: den veed at skjelne mellem Drøm og Virkelighed; men det er jo netop et Fortrin, hvorfor vi kunne takke Døphsningen. Døphsningen klarer Phantasien, og fortrænger Phantasteriet; men Phantasteri er jo netop Misbrug af Phantasie.“

Jeg svarer: her er en Banskelihood i den nærværende Tid, der ikke saaledes har været i nogen Fortid, og det er en Banskelihood med Phantasien. Det skal indrømmes, at den nyere Tid har klaret en Adskillelse mellem det Virkelige og det Phantastiske, som tidligere Tider ikke saaledes have gennemskuet; men, at Adskillelsen mellem Phantasien's ideale og Virkelighedens materielle Ret derunder er bleven opfattet paa en

ligesaa eenfædig som utilfredsstillende Maade, paaftaaer jeg; og beviser min Paaftand ved at pege paa det Religiofe.

Al Phantafie er, efter Nutidens herfkende Mening, illuforiff; men Illufionen er af forffjellig Art. Der gives tomme, urimelige, orkesløse, ufrugtbare Illufioner; de henhøre alle under det Phantafiftfe. Der gives væffentlige, ffjønne, opløftende, velgjørende Illufioner; de henhøre alle under det Vffthetiftfe.

Hvor hører faa det Religiofe hen? Naturligviis under det Vffthetiftfe. Forffjellen imellem Religion og Pøeffie er altfaa kun den, at Pøeffien nærmefl tiltaler vor Skjønhedsfands, Religionen vor moralske Sands, begge igjennem Phantafien. Skal jeg opbygges ved Skjønhedens Illufioner, maa jeg gaae i Theatret; ffal jeg opbygges ved det Godes Illufioner, maa jeg gaae i Kirken.

Med en faadan Sammenffilling kan det Religiofe iffe beffaae. Religionens Rige er paa een Gang et Virkelighedens Rige, og dog et overfandseligt Rige. Enten maa der være en Phantafie, der griber det Virkelige og gribes deraf, idet den gribes af det Overfandselige; eller vi ligefrem maae give dem Ret, der paaftaae, at den Dpfyffning, der har afflaffet Phantafieriet, har med det Samme forvandlet Religionen til en opbyggelig human Illufion.

Have de Ret i denne Paaftand, da have de Ret i Mere; thi da have de jo ogsaa Ret, naar de reent ud erklære det evige Liv, Opffandelfe, Gjengjældelfe og Gjensyn for Illufioner, intet Andet end Illufioner; da ffaae de faft paa Virkelighedens Grund, der ffaae paa den Sætning: det Perffonlige er iffe evigt, det Evige er iffe perffonligt.

Skulde dette nu være den høiefte perffonlige Sandhed? Skulde den høiefte perffonlige Sandhed være faa perffonlig opvørende?

Middelalderen var i fin Hovedretning religioff; et Beviis herpaa er, at den havde en ffæregen virkfomt ffabende religioff Phantafie.

Reformationen var i sin Grund religiøs, og hvilke forunderlige Phantasiens Kræfter rørte sig ikke i Luther.

Kan den nærværende Tid nu ogsaa siges, at have en særegen flabende religiøs Phantasie?

Saa lidt som det enkelte Menneske kan give sig selv Phantasiens Gave, saa lidt kan en Tidsalder gjøre det. Det behøves heller ikke; Gaven gives af Ham, der giver al god og fuldkommen Gave. Digterphantasien, der svarer til særegne Naturanlæg, er ikke given Alle, og er ikke ligesom nødvendig for Alle. Den religiøse Phantasie derimod, der er nødvendig for Alle, svarer ikke til et eiendommeligt Naturanlæg; den svarer til en særegen personlig Aandsretning, og gives i Forhold til Villiens Stræben og Sindets Alvor.

Hvorvidt de religiøse Phantasiefrembringelser i deres Phænomener ere meer eller mindre skønne, er intet Hovedspørgsmaal; Hovedspørgsmaalet er, hvorvidt disse Frembringelser personlig svare til den personlige Sandhed. I Naturen ere Blomsterne skønne, at sige: de fleste; dog ikke alle, thi Blomsten er naturlig, ikke for Skønhedens Skyld, men for Frugtens Skyld. Af deres Frugter skulle I kjende dem.

II.

Æsthetisk og religiøs Phantasie: en personlig Forskiel.

Poesie og Religion ligne hinanden deri, at de begge tiltale vor Følelse, og virke paa vor Phantasie, idet de begge tiltale os personlig. Alligevel er der dog en meget væsentlig Forskiel imellem den æsthetiske og den religiøse Phantasie-retning.

Denne Forskiel kan i Korthed udtrykkes saaledes: for Poesien er det Personlige en Veg, i Religionen er det hellig Alvor; Poesien seer paa personlig Illusion, Religionen paa personlig Sandhed; Poesien fremtryller en illusorisk Personlighed, i Religionen aabenbares den sande Personlighed.

Bølge vi Exempler af Poesien; da veed Enhver, at dens Skabninger ere illusoriske. Axl og Balborg, Hakon og Thora ere nu som hjemme hos os; vi kjende disse Personligheder; vi ere fortrolige med dem; vi have jo næsten levet med dem som med virkelige Venner og Veninder; og dog tilhøre de alle Illusionen: Axl og Hakon, saavel som Thora og Balborg.

At der engang i Norge virkelig har levet en virkelig Hakon Jarl, er en historisk Bemærkning, der ikke vedkommer vor Hakon. Naar vor Hakon er paa Scenen, da har han al den Virkelighed for os, han skal og vil have. Vi behøve

da ikke et historisk Vidnesbyrd om hans Tilværelse; vi see ham selv, den høie Skikkelse, lyslevende i Illusionen.

Som nu disse Skikkelser vise sig for os i Illusionen, indbyde de os, at vi skulle følge dem, og dele deres Liden-skaber, deres Sorg og Glæde, deres Fryd og Smerte personlig med dem. Vi gjøre det gjerne, vi give os hen: Indbydelsen er os velkommen. Saa glemme vi os selv og vor egen Virkelighed. Vore Tanker, vore Følelser, vor hele Personlighed tilhører nu for et Dieblisk Øphøiede; kun idet vi saaledes tilhøre dem, tilhøre de os.

Saa stormer Hakon, vild i Kampen, og naar Hakon stormer, er jeg med i Kampen: det bruser i mit Sind. Jeg seer ham overalt, jeg følger ham, jeg hører ham, thi jeg er med i Stemning. Er jeg ikke med i Stemning, som jeg bor, seer jeg ham ikke, og hører ham slet ikke. Jeg hører en Mand raabe, men Hakon hører jeg ikke.

Naar Thora staaer ved Hakons Kiste i stille Sorg, nedbøiet og veemodig; da er jeg ogsaa med ved Hakons Kiste, med i Stemning. Jeg slatter da en Mindekrands, som Thora slatter den for mig: „han var en sjelden Helt;“ — vi lægge Krandsen paa hans Kiste. „Han var i Nord en sjelden Helt,“ — vi skrive Heltens Navn i Krandsen, at dette Navn skal aldrig slettes ud, og aldrig glemmes.

Saa stærk er Illusionen; det synes Alvor, og er dog ikke Alvor. Vi synes at være med i Personlighedernes Strid og Forsoning; vi gennemleve i saa Diebliske Saameget af Sorg og Glæde, Fryd og Smerte, Frygt og Fare, Saa-meget, som ellers ikke kunde gennemleves i mange Aar; og dog er det Altsammen Illusion.

Vi blive flarsynede; det forekommer os, — thi saa herlig er Poesien — som om vi saae Menneskene og Tilværelsen ind i Hjertet, saae Livets Gaader og deres Løsning; og dog er det Altsammen Illusion. Det forekommer os, som om vi saae ind i os selv, og saae, hvor inderligt vi dog i Grunden elske det Gode og hade det Slette; hvor vi dog sympa-

thifere baade med Modet og Tapperheden og Standhaftigheden og den Kjærlighedens Trost, som dog tilsidst vil seire. Ja, saa herlig er Poesien, saa human og saa indsmigrende, at den virker paa os, som vare vi selv blevne baade modige og heimodige, og fromme og dydige, ja endogsaa vittige. Og dog er det Altsammen Illusion, af, intet Andet end Illusion.

Men det er dog en Aandens Frihed, en udtømmelig Personlighedens Rigdom, der er i Poesien. Digteraanden er personlig fri; dens Phantasie er saa behændig, smidig, overgiven, dristig; den er som en Jongleur, der spiller let med skarpe Knive: vi ængstes, vi forlystes, naar det blinker.

Digterphantasien er personlig rig, og fri forvoven, mægtig, som den Rige: her er Aladdin selv med Ringens Aand og den forunderlige Lampe.

Ja, Digteraanden er personlig rig; — jeg kunde blive ved, — thi den er rig paa Eventyr i det Uendelige. Dens Løsen er, at Livet er et Eventyr. Saa er den selv en aventurier, en dristig, dog letfindig Lediggjænger, der aldrig lægger Noget op, men lever af, hvad Diebliffet giver. Det er en Musikant, der reiser om; det er hiin underlige Spillemand, der forstum kom til Kongens Hof.

„Han rørte Strengene, og Kongen loe, og hele Hoffet loe; det var saa lysteligt at høre. Han rørte Strengene, og Kongen græd, og hele Hoffet græd; det var saa sørgelig at høre. Han greb i Strengene med Jil, et vildt, et dristigt Greb, og som en Rasende førte Kongen op, og drog sit Sværd, og myrdede sine Mænd for Fode. Da svandt den underlige Spillemand. Kongen stod alene i sin Hal; han grublede og var saa mørk; han var saa inderlig bedrøvet. Han søgte Trost, men Ingen, Intet kunde trøste. Da greb han Pilgrimstaven, lod stævne Thing, og taledes til Folket. Og Folket hørte ham, at han tog Afsked, og Folket sørgede, og bad med Taarer: „han var jo dog saa god, saa iegod; den gode Konge maatte blive, — blive hos sit Folk.“ Men af,

han kunde ikke; Staven brændte i hans Haand. Den gode Konge kunde ikke blive; han maatte bort, langt bort — til Jordans Flod, til Golgatha, og til det Kildevæld, som tvætter Broden, og saa drog han bort."

I dette Billede, erindret fra vor egen Middelalder, møde vi Digterphantasien paa den Korsvei, hvor den phantastisk frydser det Religiøse. Det synes næsten, som om det var Alvor, thi Kongen rejser; han rejser virkelig af Anger. Alligevel er det dog ikke fuld Alvor; det er phantastisk Alvor, og saa er det et Eventyr.

For Religionen viger det Eventyrlige. Religionen begynder i Tarvelighed; den tager Virkeligheden, som den er, og lægger dens Byrde paa os. Det seer saa hverdagsagtigt ud. Vi føle Byrden, hvor det tynger, hvor det trykker; men dette Timelighedens Tryk betyder just et Ewighedens Eftertryk paa vor Personlighed: her er Alvor, hellig Alvor.

Paa den personlige Alvor er Aabenbaringen kjendelig fra Mythologien. I de forskellige Mytther har Menneſteaanden eventyrlig udlagt sit eget naturlige Indhold; men den religiøse Phantasi har med det Samme forvildet sig i det Ustjette: det er ikke blevet til Alvor med det Personlige.

De mythiske Guder ere ikke Personligheder; de ere kun Personificationer. De laane Personlighedens Skin, men personlig Alvor og personlig Sandhed er ikke i dem.

Zeus rynker sine Bryn, Olympen ryster: det seer ud som Alvor. Han truer Here, det seer farligt ud: Himlens Dronning bliver bleg og skjælver. Ja, det seer farligt nok ud; men det er ikke farligt, det gaaer over. Det er et Lune hos den gode Zeus, det er en Sky for Solen. Det varer kun et Dieblif; Skyen gaaer forbi: det klarer op. Den hinkende Hephæistos tripper om, og giver gode Ord; han trøster Here med Pokalen, og alle Guder lee, og Zeus leer med; thi Lunet spiller: Phantasien gaaer paa Eventyr.

I ingen Mythologie, hverken i den græske eller i den nordiske, er der personlig Alvor; i ingen af Mythologiernes

Guddomme, i Odin saa lidt som i Zeus, i Thor saa lidt som i Ares, er der personlig Sandhed.

Dog, det er sandt: jeg burde nævne her en Guddom, dette Steds ophøiede Bestyttende, Minerva, — Pallas Athene med Spyd og Hjelm, og med Gorgonen paa sit Skjold; ja, det er sandt, i hende er der Alvor, i hendes Væsen er der Sandhed. Hun spørger ikke, sjaer ikke; hun er streng, som hun er reen og skjon. Hun forestiller Videnskabens Alvor. Hun er i Rustning: for Videnskabens Sandhed vil hun værges. Men Videnskaben selv er, som Gudinden, — upersonlig. See, derfor fik hun dette underlige skarpe Blik, men intet Hierte. Aldrig taler hun Personlighedens Sprog; hun kan det ikke, vil det ikke heller; hun taler Videns rene, klare Sprog; men for Personligheden er hun kold og stum: hun er af Marmor.

Den fuldkomne Religion begynder med en Aabenbaring; til Aabenbaring svarer Tro. Disse Tvende ere uadskillelige: Troen kommer kun ved Aabenbaring; Aabenbaringen er kun for Troen. for den Troende; begge mødes i den personlige Sandhed.

Hvad er det da, der bliver aabenbaret? Mange Syner, mange underlige Tegn! Her kan Diet let forvirres; her blandes let det Ydre med det Indre. Hvor er da det Midtpunkt, hvorefter Alt bevæger sig, det One, for hvis Skyld alt Andet viser sig og skeer? Jeg svarer: den personlige Sandhed, den sande Personlighed.

Det er jo Gud selv i egen hellige Person, der aabenbarer sig for Verden. „Er det muligt, er det virkeligt?“ — For Troen, for den Troende!

Ja, for den Troende er dette virkeligt; thi Aabenbaringens Gud er ikke et phantastisk Væsen, der svarer i Skyerne, er ikke en mythisk Personification af en enkelt Naturkraft eller en enkelt Videnskab, er heller ikke en Gud af Marmor; han er et Menneske i Kød og Blod, som en af os, og dog — det blev jo sagt om ham: see, hvilket Menneske!

Men, svare maaskee denne Tids Fornuftige: „det kan nu være meget smukt for hvem, der blot vil troe; men denne Tid er ikke Troens Tid. Vi have tænkt formeget, seet og hørt formeget til at troe paa Sligt.“

Det er dog Skade, evig Skade for Personlighedens Skyld, om Noget bliver saa fornuftig, at han ikke mere kan troe paa Sligt. Thi der behøves kun en Smule Eftertanke, for at see, at, naar dette Punkt er krænkert, saa er der i den hele Tilværelse intet Ukrænkeligt. Er det ikke fuld Alvor med Personlighedens hellige Ret, Guds Ret over Menneskene, saa er der i den hele Verden ingen Ret og ingen Alvor; thi Alt, hvad Døgnen ellers falder paa, at kalde Ret og Alvor, hvad er det vel? En Lidenstaa, en Phantasi, et Gøglespil af Diebliffets Luner! Er Han, der siger: Jeg er Sandheden, ikke Sandheden selv i egen hellige Person, men kun et Phænomen, der langst er svundet: hvad er saa det Personlige? Et flygtigt Bolgeslag i Slægtens Hav. Den Udmærkede er da, som den høie, den skinnende Bolge. Men den skinnende Bolge jævnes ud ligesaavel som den dunkle: den høie Bolge, der pustes op af Stormen, og skummer, jævnes ud, og lægger sig til Ro, saavel som den lave.

Det er da Skade, evig Skade for Personlighedens Skyld, om Noget bliver saa oplyst, at det stærke Lys tilsidst for- mørker Sandheden. Den sande Personlighed, paa hvem jeg skal troe, kommer jo ikke udbortes til mig som en Fremmed, en ellers Uvedkommende. At see paa Ham, er tillige at see ind i sig selv; at see op til Ham, er at see ned i Sindets Dyb; thi han er Dybet.

Den sande Personlighed er den sig Aabenbarende, der aabner og aabenbarer hvert Menneskes Indre for Mennesket selv. Dette er da Aabenbaringens Midtpunkt, Troens Kjerne. Vi vende nu tilbage til den religiøse Phantasi.

For at holde os saa nær til det saakaldte Virkelige, som muligt, ville vi begynde med at forestille os, at der i Aabenbaringsphænomenet var saa lidt for Phantasien, som muligt.

Den sande Personlighed vilde da i Tidens Fylde være fremtraadt som Menneske iblandt Mennesker; og det vilde ligesuldt være et Under, hvorledes dette Menneske var indkommet i Verden. Men intet Tegn, intet Varsel vilde være givet i det Ydre. Ingen Bebudelsens Engel vilde da have hilset „den Benaadede“, ingen himmelsk Hærskarers Mangsfoldighed forkyndt hans Fødsel for Hyrderne, ingen Stjerne være op-runden for Østerlandets Bise.

Som et isoleret Individ, „uden Fader, uden Moder, uden Slægtregister“, vilde Idealet pludselig have staaet iblandt Menneskene, et virkeligt Under, og dog uden Under og Tegn. Som han da var i sit Phænomen, vilde han vel ogsaa have været i sit Ord. „Jeg er den personlige Sandhed; I kunne ikke begribe det. Men følger nu mit Exempel, adlyder mine Befalinger, og troer paa mig, saa skulde I leve evindeligt.“ Saaledes vilde han da vel have talet. Hans Ord havde da ligesuldt været, hvad han selv var, den evige, personlige Sandhed; men Menneskene kunde vist ikke have fattet dette kolde Ord: Phantasien kunde jo Intet see, og Intet gribe.

Derfor kommer Han heller ikke saaledes, og taler ikke saaledes. Den sande Personlighed taler Personlighedens Sprog; men Personlighedens Sprog er tillige Phantasieens Sprog.

Den sande Personlighed noies ikke med at sige: „Iblandt de Mange, der høre mit Ord, ere der kun Faa, der fatte det.“ Idet han vækker Eftertanken, taler han til Phantasien; saa taler han i Lignelser. „En Sædemand gaaer ud at saae sin Sæd“; vi see den Sædemand for vore Dine. „Og Noget falder iblandt Torne, og Torne voxe op og gvaale det“; saa trænger Ordet ind, og ængster og advarer. „Og Noget falder i den gode Jord, og bærer megen Frugt“; saa trænger Ordet ind, og trøster og opbygger.

Vi høre ikke blot, vi see — hvert Træk i denne Lignelse, og Sandheden i enhver af hans guddommelige Lignelser: naar Hyrden søger det Fortabte; naar Qvinden tænder Lys, og leder om sin Penning; naar Faderen staaer op, og aabner sine

Arme for den forlorne Søn, da bliver det levende for os, da kan Phantasien røre sig, og Sindet gribes.

Disse Lignelser, hvor skønne de end ere, ere dog ikke for det Æsthetiske; de ere væsentlig kun for den religiøse Phantasie. Forskjellen kjendes paa det Personlige.

Opfatter jeg Lignelserne blot æsthetisk som skønne, yndige Digtninger, saa bespotter jeg det Hellige. Ere de kun skønne Digte, da er det ganske ligegyldigt, hvo han er, der skænkede os disse Digte. En Digtning gjælder ved sin egen Skønhed: Digterens Personlighed er ligegyldig.

Den religiøse Phantasie seer Sagen omvendt. Den Talendes Personlighed er Gøt og Alt: jeg griber ham, ham selv i Ordet, jeg troer ham paa hans Ord, idet jeg troer paa Lignelsen.

For den æsthetiske Phantasie er Lignelsen et yndigt Billede til Betragtning, til Nydelse i Betragtning. Betragterens Personlighed er ligegyldig. Han nyder blot det skønne Indtryk, men forpligtes ikke selv til Noget. Den Nydende er udenfor det Hele, og kan for Resten gjøre, hvad han vil.

Den religiøse Phantasie seer Sagen omvendt. Der tales jo i Lignelsen til mig, til Dig; det er just mig, just Dig, som herved skal vækkes, og forpligtes, og opbygges. I Religionen er det da fra begge Sider, baade fra den Talendes og fra den Hørendes, høieste Alvor med det Personlige. Hvad der gjælder om Lignelsen, gjælder paa en tilsvarende Maade om Miraklet.

Den sig Aabenbarende er selv Miraklet, og for Personlighedens Skyld maa jeg da troe Miraklet i dets Væsen. Men dette Væsen er usynligt. Dersom det nu blev i dets Usynlighed, da maatte jeg jo paa egen Haand forsøge paa at danne mig en Forestilling om det Ubegribeliges Herkomst, Væsen og Natur. Hvor falsk, hvor vildrende maatte en saadan selvgjort Forestilling ikke blive, naar dette Ubegribelige dog alligevel skulde holdes fast som i et koldt Begreb.

Underledes, naar den Ubegribelige giver Tegnet, rører Phantasien, og derved løser Aandens Binge. Da kommer Engelen og varsler; da tændes Stjernen over Bethlehem; og Hyrderne paa Marken omstraales i den stille Nat af Klarhed.

Aabenbaringens Undere i og for sig bevise Intet. Beviset er Personligheden selv; disse Undere ere ikke til for Sands og Forstand; de ere til for Phantasien, vel at mærke, ikke den æsthetiske, men den religiøse Phantasie. Den religiøse Phantasie tager Alt personlig og i Alvor; den forarbejder Alt til ethist Brug i Troen.

Naar Himlen er kold og tom, og Evigheden som en Tanke uden Liv; da er det intet Under, om et Menneſte bliver fremmed for det Allerhøieste. Det vidste han, der kjender vor Natur, og derfor aabnede han Phantasieens Himmel.

Den virkelige Aandens Himmel med dens Salighed kan ikke sees med jordiske Dine. Alt maa forvandles først: vi maae forvandles. Og dog, vi trænge til et Tegn; det vidste han, der kjender vor Natur, og derfor gav han os et Tegn fra Himlen.

Forstaaer jeg ham i Troen; da forstaaer jeg, hvi han taler saa forunderlig om disse Ting. Paa nogle Steder er det, som om Alt blev sandseligt i Kjød og Blod. Det er et Gjæstebud, der er beredt i Himlen. „Mange komme fra Øst og Vest, og sidde til Bords med Abraham, Isaak og Jakob.“ Paa andre Steder udslettes igjen alle slige Billeder; vi mindes om, at hans Ord er Aand, og at han taler om det Aandelige.

Forstaaer jeg ham i Troen, da forstaaer jeg, hvi han taler saaledes. Et Syn skal vise sig, og jeg skal see det klart med mine Dine; og dog i samme Nu skal Synet svinde, som et Varjel. Han taler til Disciplene paa Veien. Og En iblandt Disciplene spørger ham, og siger: „See, vi have forladt alle Ting, og fulgt Dig, hvad Løn venter os?“ Og Mesteren svarer ikke i et dødt Begreb, som, hvis han vilde sige: „det Gode har sin Løn i sig selv“; han svarer i et Billede, et Varjel: „Udi Igjensfødselen, naar Menneſkens Son

skal sidde paa sin Herligheds Throne, skulle I og sidde paa tolv Throner, og domme de tolv Israels Stammer."

— Tolv Throner, og tolv saadanne Dommere; saa er da Himlen ikke tom! men Synet svinder, som det sees: det er et Barjel.

Han taler om de sidste Ting, om Døden, om Opstandelsen og Dommen; han taler ikke i et dødt Begreb, som, hvis han vilde sige: „Det Kjædelige døer, kun Aanden lever; i Evigheden skal den Gode lønnes, og den Onde straffes". Han taler til Phantasien: „der kommer en Time, i hvilken alle de, som ere i Gravene, skulle høre Guds Søns Røst."

Det er bestueligt, det kommer ganske nær; det er, som saa vi Grave aabne sig, og Døde stige frem i den høitidelige Time. Og dog er her Intet for det sandselige Dø, og Intet for et sandseligt Begreb; men Troen holder sig til Ordet, og Ordet holder vist, hvad det har lovet. Det er Personlighedens Ord om Ret og Dom, og hvad er Ret og Dom, naar ikke Retfærdighedens Røst tilsidst kan aabne Gravene?

„De skulle gaae frem, de, som have gjort godt, til Livets Opstandelse; men de, som have gjort ondt, til Dommens Opstandelse."

Til Livets Opstandelse — til Dommens Opstandelse! For den æsthetiske Phantasie, der elsker Illusionen, er dette Billede for mat. Den religiøse Phantasie holder derimod fast ved den virkelige, ethiske Modsatning, saa at Forestillingen bærer Tanken, og vækker Eftertanken. Og hvilken Forfæj!

En Maler maler os en Dommedag; en Michel Angelo forfærder ved et Billede. Det synes Alvor; men det er dog ikke Alvor. Billedet staaer stille, alle Skikkelser i deres Skinbevægelse staae jo ganske stille. Derved bliver det Sandselige endnu mere sandseligt. I Kunsten kan det være et Mesterværk; men den religiøse Phantasie vender sig med Uvillie bort fra en saadan Illusion. Det religiøse Billede staaer aldrig stille; det er et Tankebillede; det farer som et Lyn igjennem

Sjælen, og vækker vor Samvittighed; det kommer som et Varsel, og henvender vor Opmærksomhed paa det Ethiske.

Men den æsthetiske Opmærksomhed, der henvendes paa det malede Billede, dvæler med Velbehag ved hver enkelt Figur i de forskjellige Grupper. Istedetfor at stille Godt fra Ondt, saa komme vi nu til at stille Lys fra Skygge. Og Skyggen er jo mesterlig, thi Michel Angelo er en Mester i at tegne Skygge. Man har æsthetisk ovenikjobet nok saamegen Glæde af dem, der „gaae frem til Dommens Opstandelse“, som af dem, der „gaae frem til Livets Opstandelse“; thi de Fordømte ere mesterlige; de Fortvivlede med disse Musteltræk og disse Forkortninger ere næsten endnu ypperligere end de Salige.

Da Middelalderens religiøse Phantasie var bleven træt, da digtede den en Dommedag, da malede den en Dommedag, og tænkte i sin æsthetiske Begeistring vist ikke paa, at dens virkelige Dommedag var nær forhaanden.

Der er i det Nærværende Adskilligt, der minder os om hiin Oplosning; blandt Andet dette, at den æsthetiske Phantasie saa stærk bemestrer sig den religiøse.

De ere begge gode Gaver, og kunne virke begge, hver for Sig; men de maae grundig adskilles. Hver Sig: det er Retfærdighed, og kun Retfærdighed bestaaer for Dommen.

III.

Det evige Liv: en personlig Trang.

Til en Bestyrkelse i den Tro, at Sjælen er udødelig, minder man jo ofte om Menneskets Trang, om Hjertets Længsel.

Der er en Røst, der lyder mellem Gravene: „de Døde sove, de skulle atter vaagne; de Hedengangne vente os: der er et Gjenfyn. Tro dog, hvad dit eget Hjerte siger: I skulle atter mødes; tro dog Længslen i dit Bryst: der er et Gjenfyn.“

Naar vi staae imellem Gravene, og høre slige Vidnesbyrd, give vi den Talende Ret. Vi tvivle ikke, vi troe; vi troe, hvad Hjertet siger, vi troe paa Længslen i vort Bryst: „der er et Gjenfyn“.

Men det menneskelige Sind er nu saa omskifteligt. Gæt er det at staae imellem Gravene derude, og høre det høitidelige Vidnesbyrd; et Andet at sidde hjemme, og see paa disse Livets virkelige, just ikke altid høitidelige Vilkaar. Her er en anden Atmosphære, en anden Temperatur; og Mennesket er som et Instrument, der gaaer af Stemning.

Imellem Gravene derude taler Jølelsen, og saa faaer Længslen Ret: „der er et Gjenfyn“; i Hverdagslivet kommer Forstanden, og giver Tvivlen Ret: „der er vist intet Gjenfyn“.

Jølelsen og Forstanden modfise hinanden indbyrdes; hvilken af Parterne har nu Ret? thi de fives og strides uop-

hørlig. Besindigheden siger: de To maae ikke saadan strides; de maae smukt forliges. Den sande Jølelse kan dog umulig være saa uforstandig, og sund Forstand kan aldrig stride mod den bedre Jølelse. Nu maae de begge være fornuftige: de maae forliges i Fornuften. Og saa kalder Besindigheden paa Fornuften, og saa blive Fornuften og Besindigheden da enige om at mægle Forlig, og hvorved? Ved at opstille et Slags Beviis.

Dette Beviis er almindelig bekjendt; det er meget populært, thi det er et Halvbeviis, og Halvbeviser ere altid de meest populære. Beviset lyder saaledes:

„Enhver Trang har sin Gjenstand, og vidner om, at der maa være Noget til, der kan tilfredsstille den. Hunger og Tørst vidne jo om, at der maa være Spijs og Drikke. Men nu have alle Mennesker en inderlig naturlig Trang til et evigt Liv; sølgelig maa der være et evigt Liv.“

Dette Beviis seer ved første Diekast meget overbevisende ud, og det er vel dette første Diekast, det har at takke for sin Popularitet; thi, nærmere bejeet, kan det hverken tilfredsstille Jølelsen eller Forstanden.

Som det kan iisne i En, naar man pludselig rører ved koldt Metal, saa iisner det i Jølelsen, naar den skal indsuge det kolde Forstandsbeviis. Og hvad Forstanden angaaer, er den saa langt fra at bøie sig under Beviset, at den tvertimod slaaer sig til Ridder paa Beviset, og ønsker sig selv til Lykke med sin megen Skarpsindighed.

Hunger og Tørst minde vistnok om Spijs og Drikke; men de minde tillige om, at Det, der skal spises og drikkes, ikke er i den Hungrige selv, men udenfor ham; thi, dersom han havde Det, hvortil han trænger, i sig selv, saa hungrede han jo ikke. Da nu den Hungrige ikke har Det, hvortil han trænger, i sig, men udenfor sig, kan det let hændes, at Hungeren ikke bliver tilfredsstillet. Et Menneske kan jo døe af Hunger; der ere jo desværre Mange, der døe Hungersdøden. Anvendes nu dette paa det Sjælelige, da maa den hungrige

Sjæl jo antages at have det evige Liv udenfor sig; og det kunde da af samme Grund findes, at ogsaa mange Sjæle døde af Hunger. Lad os betragte Grækerne. Igjennem den græske Phantasié saae Sjælen længelsfuld hen til Elysium, til Hesperidernes Have, til de Saliges Der, ja opad til Olympen selv. Men deraf sluttede den tænkende Græker dog endnu ikke, at Alle, der saaledes længtes mod det Høie, fik Længslen tilfredsstillet. Ivertimod, det var en sjælden Undtagelse, at Udmærkede, som Herkules, naaede Olympen; Agamemnon, Achilles, mange Heltes Sjæle bleve sendte til Hades, til Skyggeriget; disse smægtende Skygger fik da ikke Længslen tilfredsstillet. Derfor siger en gammel Tænker: „Du skal ikke begjære, hvad Gudernes er, men nøies med det Menneskelige.“

Saaledes raisonnerer nu Forstanden; det er Følgen af Halvbevist; de ulykkelige Halvbeviser!

At et Menneske kan døe af Hunger, vide vi Alle; men derfor er det just ikke strax indlysende for Alle, hvormeget hermed egentlig er jagt. Hunger og Mættelse, med eet Ord: Ernæringen er ikke blot uundværlig for Legemet, den er Legemlighedens Væsen saavel i Planten, som i Dyret og Mennesket.

„Fra den Spisende Spiisen kom;“ saaledes lyder den første Deel af Samsons Gaade. At Philistrene ikke kunde løse denne Gaade, beviser just, at de vare ægte Philistre; thi Gaaden finder sin Udtydning overalt i Naturens store Bespisningsanstalt. Planten spiser først, for at ernære sig; Dyret spiser igjen Planten; Mennesket spiser saa igjen baade Planten og Dyret.

Den legemlige Ernæring er udstykket: det er en vidtloftig Udstykning. Mit Legeme kan kun ernæres paa den Betingelse, at en forberedende Ernæring allerede er foregaaet i et andet Legeme; for at jeg kan bespises, maa en Anden allerede have bespist sig selv — for min Skyld; nu opkommer Næringsjorg, Riv og Strid i Bespisningsanstalten.

Enhver af de Spisende ernærer sig jo egentlig kun for sin egen Skyld, og for at opholde sin Art; ikke desto mindre maae Mange af disse Spisende dog finde sig i at spise for Andres Skyld, at blive Bytte og Næring for andre Hungrige af en anden Art.

See Duen, hvor den forfølges af Høgen: hvilken Jil, hvilken Flugt, hvilken Hvirvel, hvilken Angst i den stakkels Due! Duen, den frie Fugl, er dog, som en Slavinde, et ufrit Tilbehør til Rovfuglens Vegemlighed.

See Tigeren i Busten, hvor dens Dine gnistre, naar den vil styrte sig endog paa Menneſket. Philistrene mene maaskee, at Tigeren hader Menneſket, at den brænder af Had og Ondskab; det er Philisterie. Det er ikke Had og Ondskab, der lyser ud af disse Dine; nei, det er Kjærlighed og Sympathie! Tigeren seer paa Menneſket, som Adam, da han sagde: „det er Kjød af mit Kjød, og Been af mine Been;“ Tigeren tænker med Samson: „fra den Spisende kommer Spiſen,“ og saa spiser Tigeren Menneſket — af Sympathie.

I alt Dette viser sig de mange Vegemer som Lemmer af een stor og almindelig Vegemlighed; det er eet legemligt Væsen, der er udstykket i de mange levende Individer i de mange Arter. Dette Stykværk er Timelighedens, Endelighedens og Sandselighedens naturlige Charakter; her er timelig Hunger og timelig Mættelse.

Denne Timelighed er i ethvert Legeme endnu desuden fjendelig derpaa, at, selv om det levende Individ undgaaer at blive Bytte for et andet, og overalt finder Leilighed til at stille sin Hunger og ernære sig selv, saa ender det dog med, at den Spisende spiser sig selv Døden.

Naar et Menneſke bliver gammelt, mærker man, hvorledes Lemmerne stivne, og Kræfterne aftage; det kommer jo deraf, at Ernæringsorganerne tilsidst opslides og sløves under deres egen Virksomhed.

Altsaa: baade Den, der døer af Hunger, og Den, der bliver Nørdhyrets Bytte, og Den, der døer af Alderdom, de

døe alle væsentlig af samme Grund; det er kun forskjellige Sider, hvorfra Legemets Dodelighed viser sig. Her hungres timeligt, og her mættes timeligt; i den timelige Hunger forkynder Legemet sin Dodelighed: Dodeligheden er lagt i Hungeren selv.

Vi ere her ved et Vendepunkt. Thi dersom Nogen nu kan bevise os, at Sjælen virkelig hungrer og tørster efter det Evige, det Personlige, ligesaa væsentlig, ligesaa inderlig, som Legemet efter det Timelige; da skal det være en let Sag at bevise ham, at Sjælen er evig, anlagt paa et evigt Liv. Som det Bæsen, hvorefter der hungres, selv er, saaledes er ogsaa det hungrige Bæsen. Som det da blev sagt om Legemet, at dets Dodelighed er lagt i dets Hunger, saa maa det nu siges om Sjælen, at dens Udodelighed er lagt i dens Hunger.

Men Gæt er her det Tvivlsomme; dette Tvivlsomme kan ikke hæves ved nogen almindelig Betragtning; det er af personlig Natur, det er Hungerens aandelige Bessaffenhed. Her er det, at Halvbeviset svigter.

Mange stufte sig selv, og raisonnere saaledes: „at vi sole Trang til et evigt Liv, det er aldeles vist; men derimod er det desværre meget uvisst, om der virkelig gives et evigt Liv.“

For den Tænkende er det afgjort, at Sagen forholder sig omvendt: „er det kun aldeles vist, at din Sjæl personlig trænger til et evigt Liv, da er der ganske vist et evigt Liv.“

Uvissheden bevæger sig altsaa om Trangen: paa Trangen og Hungeren falder det hele Eftertryk.

At Mennesket væsentlig er Aand, og at Aanden har sin Hunger og Tørst, vil dog vist Ingen betvivle. Den almindelige Trang til Underviisning, den eiendommelige Trang til Poesie, Kunst og Videnskab, vidner jo tilstrækkelig herom.

I Mennesket er Aanden personlig. Det Menneske, der ikke i nogen Maade kan gjøre sin Personlighed gjældende, mangler jo menneskelig Selvstændighed. Neppe vil da Nogen modsiges os, naar vi uden videre antage, at der i ethvert dygtigt Menneske er en stærk Drift og en stor Trang til at

ove de personlige Kræfter og i en eller anden Retning gjøre sin Personlighed gjældende.

Den personlige Selvfølelse ytrer sig naturlig som Gressfølelse. Gressfølelsen er derfor stærk i enhver dybere Individualitet, ikke mindst i den Yngre, som, uden endnu at kunne gjøre de ideale Fordringer gjældende, brænder af Attraa efter at faae Virkeligheden i Tale og prøve Kræfter med Tilværelsen. Der er i ham en Aand, der hungrer og tørster; der er i ham en Aandens Trang til personlig Mættelse.

Dg hvad gjør nu Virkeligheden, naar den faaer Die paa et saadant Menneſke, og seer, at der er Dygtighed i ham? Den byder ham en Anledning, den tilkaster ham et Blik, som om den vilde sige: kom Du kun!

Saa vækkes Drømmeren til Kamp for Idealet; det er en Kamp for Eren, thi Eren er Personlighedens naturlige Ideal. Men hvad er Eren uden Overlegenhed og aandig Magt? Saa maa Personen da see, at sætte sig et Maal, og, som det hedder, bryde sig en Bane.

Det Maal, der saaledes sættes, har nu strax den dobbeltsidige Beskaffenhed, at det paa een Gang er det egne Selv, og dog noget ganske Andet. At stride ligesvem for egen Interesse, for egen Tilfredsstillelse, og erklære det aabenlyst, er misligt, æreløst og utilfredsstillende. At stride saaledes for en Sag, at Sagen fremmes og alt det Personlige glemmes, er, saa hoittravende det end lyder i offentlige Erklæringer, dog alligevel æreløst, eftersom det jo ikke er Sagen, men Personen, hvorpaa Eren i egentlig Forstand kan anvendes. Den personlige Stræben faaer da herved, som Enhver let skjønner, et meget tvetydigt Udseende. Fra den ene Side tager det sig ud, som om den Stræbende aldeles ikke tænkte paa sig selv, men kun paa Sagen, slet ikke vilde Noget for sig selv, men Alt for Sagen; fra den anden Side seer man tydelig, hvorledes den Stræbende dog i Grunden vil Alt for sig selv, og igjennem hele Sagen væsentlig tænker paa sig

selv. Det er nu denne Tvetydighed, der saa samvittighedsfuldt bliver opbevaret i det verdslige Begreb om Wren.

Wren kræver, at jeg offerer mig for Sagen; men just derved, at jeg offerer mig for Sagen, kræver Wren tillige, at jeg i høiere Forstand sætter Sagen som Middel for min Selvfjærlighed. At den sidste Sætning sjældent eller aldrig bliver saa stærkt fremhævet, som den første, beviser kun, at Verden ikke er ganske ærlig; hvorfor Enhver, der kun vil leve for verdslig Wre, da ogsaa bliver nødt til at være lidt uærlig. Personligheden maa nemlig see at bevare det Skin, at det Meste gøres for Sagens Skyld, og derhos i Stilhed sørge for, at Selvfjærligheden ikke skal savne den behørig Opmuntring. Formedelt Wresbegrebet tilveiebringes da en mangesidig og vidt forgrenet Vigevægt imellem de mange verdslige Sager og de mange verdslige Personer. Jo større Sag, desto større Seier (naar der seires); jo større Seier, desto større Wre; jo større Wre, desto større personlig Tilfredsstillelse.

Det er da intet Under, at her i denne Mændenes Verden er Hunger og Tørst efter Wre.

Den Wre, hvorom her tales, er et Væsen, der ikke kan undvære sit ydre tilsvarende Phænomen. Udebliver Phænomenet, saa voldes Wresdriften Qual. Her kræves ikke blot personlig Fortjeneste, her kræves tillige Anerkjendelse af denne Fortjeneste: uden Anerkjendelse, eller dog Haab om Anerkjendelse, er Wren Intet. Den virkelige Fortjente, der vil Wren, men ikke kan naae Anerkjendelsen, bliver tragisk ulykkelig; Den, der uden Dygtighed og Fortjeneste, blot higer efter Wrens Phænomen, og dog ikke kan naae Phænomenet, bliver komisk ulykkelig.

Det er da intet Under, at her i denne Personlighedernes Verden er Hunger og Tørst efter Anerkjendelse og Phænomen.

Naar den Tvetydighed, hvori det verdslige Wresbegreb holder sig, opklares, kommer Modsigelsen tilsynne. Sagen og det Personlige ligge i hemmelig Strid med hinanden. At

virke for en Sag, være sig en videnskabelig eller en politisk, eller en borgerlig industriel Sag, er, med andre Ord, at virke for det Almene. Det Almene er i dets Almeenhed upersonligt. Rigeoverfor dette Upersonlige staaer altsaa Individets Privatinteressje.

Saalænge Privatinteressen nogenledes lader sig forene med Interessen for det Almene, kan Vren bevares og fremmes i al Tvetydighed. Saaledes kan en stor Handelsmand paa een Gang forøge sin Capital og i flere Henseender tjene det Offentlige. Saaledes kunde Paven i sin Tid paa een Gang tilfredsstille sin Herskesyge og bevise „den hellige almindelige Kirke“ store guddommelige Velgjerninger. Den store Handelsmand og den store Kirkemand virke da begge for Sagens Skyld, og kunne begge, hver for sin Person, gjøre Fordring paa megen Vre — for Sagens Skyld.

Naar den nyere Tid saa temmelig usorbeholdent anpriser Vrgjerrighedens personlige Videnskaber og Egentfjærlighedens storartede Interesser, da tyder dette Fremskridt i Uforskammethed tillige hen paa Fremskridt i Oprigtighed; det er et Beviis paa, at Tvetydigheden allerede er gennemskuet.

Rigeoverfor den particulære Interessje er det, vi her kalde Sagen eller det almene Gode, det Hoiere., De egentfjærlige Individider blive derfor ikke blot ved Magt, men ogsaa ved en naturlig Vressfolelse at tvinge ind under det Almenes Tugt og Orden. Dette Almene er dog alligevel ikke det Høieste. Det Almene er et verdsligt Mellemværende, hvorigjennem Personligheden udvikler sig; Personligheden er Maalet selv: kun det Personlige kan tilfredsstille personlig.

At hyde Den det Upersonlige, der inderlig trænger til det Personlige, er det Samme, som at give Den en Steen, der beder om Brød. At søge personlig Tilfredsstillelse i det Upersonlige er en Modsigelse; jo mere et Menneſte fortaber sig i denne Modsigelse, desto mere voget Aandens Hunger: her er Umætteligheden. Den, der higer efter Vrens Phænomen, kan i sin Higen aldrig mættes; Den, der higer efter Magt og

Hoished, kan i sin Higen aldrig mættes. Det er ikke en tilfældig Undtagelse, at nogle ærgjerrige og hersekyge Individer ere umættelige; det er en Aandens Lov, saa sikker som nogen Naturlov: det Upersonlige kan aldrig møtte det Personlige.

At denne Umættelighed ikke viser sig i lige Grad overalt, hvor man ellers skulde vente det, kommer deels deraf, at Virkeligheden sætter de Fleste en Skranke: hertil og ikke længere. Saa sygner Ormen, skjøndt den ikke døer; saa dulmer Gløden, og blusser ikke op i Flamme. Deels kommer det deraf, at Mange, der saaledes ere nødte til at begrænske sig, tillige blive opmærksomme paa noget Inderligere, noget Edlere. Saa kaarer Elskeren sin Brud; saa elsker Manden sin Hustru; saa elsker Forældre deres Børn; saa søge Menneskene Tilflugt her og der i Personlighedens Arme, thye ind i de stille Havne, og frelses fra det store Skibbrud.

Men De, der ikke kaste Anker i Personlighedens Grunde, men driftig styre ud i Golsen, og blotte deres Bryst for de kolde upersonlige Magter, og møtte sig med Lust, dem plager Hungerens Furie. Overalt higende efter at tilfredsstille det egne Jeg, trække de under et fremmed Nag. De arbeide for Ideer, kun for Ideer, og kalde sig Ideernes Mænd; de agte Slægten, kun Slægten, og kalde sig Skjæbnens Stærke; de see høit, og de sidde høit; de sidde jo høit ved Skjæbnens Barm, — og hungrer.

Her er en Aandens Bildfarelse, en af dem, hvilke Skriften henregner blandt „de kraftige Bildfarelser“. Men her er dog nogen verdslig Sandhed i dette Skin; Vren er dog alligevel et personligt Ideal; Vren, siger det gamle Ord, er dog det faureste Træ i Skoven.

Andersledes viser Umætteligheden sig, naar det Aandige, hvormed Personligheden skal mættes, uden videre nedfattes til endeligt Middel, og taber Idealitetens Spandkraft. Saaledes i det raffinerede Væsen.

Hvad er det raffinerede Væsen? Det er et Væsen, der kræver den allerfineste Aandsnydelse. Paa denne Nydelses

Alter maae Naturen, Kunsten og Poesien offere deres ædleste Gaver. Det meest Udsøgte, det Sjældneste, det Sublimeste, hvad der har kostet Opfindsomheden de største Anstrengelser, og Talentet mange Mars Glid at tilveiebringe, fortærer da den Nydende i nogle faa Dieblikke, og nyder i alt Dette dog kun sit eget nydende Selv. Det raffinerede Væsen nyder ikke af naturlig Trang; her er en Hunger, der kræver stærkere og stedse stærkere Pirringsmidler, jo længere der nydes. At nyde saaledes er Tomhed og Qual. Her er Hungersnød; det er aandelig Tæring: den udbrændte Personlighed tærer paa sig selv.

Det raffinerede Væsen har vel ikke vundet Skikkelse i de gamle Myther; dette Væsen er for reflecteret for en billedlig Umiddelbarhed. Men Titanernes Lidenstaber, Mændernes Uro og den himmelformende Personligheds Qualer kjendte de Gamle. Derom vidner udtrykkeligt hvert Billede i det græske Tartarus: Ixion paa Hjulet, Danaiderne, der aldrig hvile, Sisyphus, der ruller sin Steen, og Tantalus, ja fremfor Alle Tantalus, der plages af en evig Hunger og en evig Tørst!

Saa dybt saae Grækeren i Personlighedens Væsen. Han saae ikke den skjulte Kjerne; han saae ikke det hellige Dyb (han manglede Aabenbaringens Lys); men han saae det Bundløse; han saae ned i Afgrunden; her saae han Tantalus, og anede en evig Hunger og en evig Tørst.

At ville møtte den personlige Aand med det Upersonlige, er Uretfærdighed; Personligheden kræver sin Ret, Aanden kræver Retfærdighed.

Salige de, som hungre og tørste efter Retfærdighed, thi de skulle møttes, — det er den hellige Røst fra Dybet. At høre denne Røst, og troe dette Ord, det er mere end et Beviis, det er et Liv, det er Livet selv, det evige Liv.

IV.

Personlig Hjælp.

Der har jo dannet sig et Selskab af Benner, hvis Diemed hverken skal være politisk, æsthetisk, videnskabeligt eller industrielt, da det tvertimod ene og alene er anlagt paa personlig Tilfredsstillelse af Aandens personlige Trang. I dette Selskab holdes da nu ogsaa Taler, men aldrig studerede, aldrig forud gjennemtænkte, paa Effect beregnede Foredrag; slige Foredrag forkaster Selskabet som forfængeligt Menneſkeværk. Derimod kan Enhver, hvem Aanden giver det i samme Stund, reise sig og tage Ordet. Man seer let, at her sigtes til Dvæernes Selskab.

Lader os da et Dieblif forestille os, at vi vare et Slags Dvæere, og altsaa nu samlede i den Forventning, at En iblandt os, Den, i hvem Aanden tændte det indre Lys, skulde staae op og holde en Tale. — „Mon Aanden vil komme? — mon det rører sig i Nogen? mon der maaskee i dette Dieblif er Nogen, der vil reise sig?“

En saadan Forventning har, især første Gang, noget meget Spændende; men, skal man vente længe, bliver det trættende og kjedsommeligt. For at undgaae denne Kjedsommelighed, ville vi da endvidere forestille os, at Aanden kom som i den første Spænding, at altsaa En i dette Nu stod frem iblandt os, alvorlig som en Dvæer, beaandet som en Dvæer,

hoitidelig tør, som en Dvæfer, og begyndte at tale. Vi tie da, thi vi høre jo efter Taleren. Men, for at denne Tausched heller ikke skal blive kjedsommelig, er det vist bedst, at vi til Allersidst forestille os, at Taleren allerede er holdt, at vi allerede have hørt den.

Hvilken Tale, hvilket Indtryk! Et saadant Indtryk glemmes aldrig, thi det er ubeskriveligt; og det Ubeskrivelige glemmer jeg aldrig. Men Indholdet? Ja en Deel af Indholdet kunde desværre let gaae tabt, især da Taleren gik med en saadan Fart. Det Vigtigste af Indholdet vil jeg da forsøge at gjengive efter Hukommelsen, idet jeg tillige holder mig saa nær, som muligt, til den Talerens egne Ord:

„Mine Venner, vogter Ider for Bedragere! Der findes i Verden mange og mange Slags Bedragere, mange og mange Slags Bedrag. Der ere Bedragere, der fraliste os Penge og Gods; der ere Bedragere, der forvanske vort gode Navn og Rygte; der ere Bedragere, der stjæle vort Hjertes Fred. Og dog ere disse Bedragere, grove og fine, Intet i Snedighed, i List og Klogt imod den Bedrageriske, jeg nu vil nævne. Denne snedige, listige, undersundige Bedrageriske, hvor er hun vel? hvor findes hun? Hun er herinde — i os selv, det er vor egen sandkelige Indbildning.

Hvor farlig denne Bedrageriske er, kan sees, naar hun gogler med et Intet, som om det var Noget, og bedaarer Menneffene, saa at de grue for Døden, stundom endog mere end for Smerten og Savnet og Sorgen. Det kommer deraf, at Bedrageristen har bildt dem ind, at den forhen Levende nu er — den Døde. Saa see de paa den Døde, og sige til hinanden: ja det er ham, endnu ham selv med disse blege, stive Træk. Saa lægge de den Døde i Kisten, og græde bitterlig, naar de bære ham bort, som om det virkelig var ham, ham selv, de skulde lægge ned i Jorden. Saa bære de den Døde bort; og Rigskarens Alvor og Gravsklokkens Klang og den Smule Jord, der buldrer paa Kisten, alt Dette fylder dem med Gru for den Dødes Skjuld; thi Be-

dragerstien bruger Døden som et Gøglebillede, at de Bedaa-rede skulle stirre ned i Gravens Mørke, og ikke see i Aa-ndens Lys."

"Og denne Bedragerstie bliver ikke siddende ved Graven, ubevægelig og taus, — et Sorgens Billede paa Monumen-tet; nei, nei, hun færdes i det travle Liv; hun er idel Virk-somhed, hun gøgler overalt i Verdens Uro. Hun lister sig omkring i Sproget, hun sniger sig igjennem Ordet, at endog en sanddru Mands Tale maa kunne bedrage."

"Saa tale Menneskene om Sorgen, hvordan den kom-mer, og hvordan den gaaer. De tale om den store Sorg og om de mindre Sorger, og maale Sorgen med et udvortes Maal. Mon da Sorgen være Noget i sig selv; mon nogen Sorg kan sørge sig selv; mon det dog ikke er den Sorgende, der selv maa sørge? Men, blændede af Bedragerstien, see Menneskene paa Sorgen, og glemme den Sorgende. Ved dette Blændværk blive de endog saa høirostede, og ville paa egen Haand veie Sorgen, hvor tung den er, uden at spørge den Sorgende."

"Og dog er dette Spil endnu uskyldigt imod det Bedra-geri, der drives med vore Forestillinger om det Gode. Be-dragerstien er tjenstvillig nok; hun gaaer omkring som En, der viser an; hun peger paa de gode Ting, de mange store, større, mindre Goder, der hænge som paa Livets Juletræ. Her tænder Gøglerstien de mange Lys: det skinner, og det glimrer; Menneskenes Børn see paa al den Glimmer, og ere ude af sig selv i Higen og Forventning. Ja, ude af sig selv; her er det rette Ord, her er Bedraget paa sit Høieste, thi dette Ude=af=sig=selv betyder just det væsent-lige Unde."

"Det Gode er et Lys; men Lyset er kun i den Seende. Naar alle Dine luffe sig, da har Naturen intet Lys; Etheren zitter da forgjæves: Alt er indhyllt i et evigt Mørke. Det Gode er jo Aandens Lys; Lyset er kun i den Seende: Gud er et Lys, i Gud er intet Mørke. Derfor, mine Venner,

er Intet godt, som ikke er af Gud; og derfor, mine Venner, er Ingen god, uden Een, som er Gud."

"Dg nu Retfærdigheden, denne Egenskab i Mændens Væsen! Her kommer Bedrageren igjen, og stiller Egenstaben fra dens Bæsen, og stiller Egenstaben frem til Skue, som var den et selvständigt Væsen, og gjør den til en Afgud. Saa tale nu Menneskene kun om Retfærdighed, og glemme den Retfærdige. O, de Daarer, hvad er vel al Retfærdighed, naar vi forglemme den Retfærdige? Aldrig har Retfærdigheden skaffet noget Menneske Ret, og aldrig har Uretfærdigheden endnu gjort nogen Mand Uret. Det er jo den Retfærdige, der øver Ret, og den Uretfærdige, fra hvem al Uret kommer. Forsvinder den Retfærdige, da forsvinder Retfærdigheden med ham; kommer den Retfærdige, da kommer Retfærdigheden jo med ham, thi i sig selv alene kan den ikke være."

"Men af, saaledes har Bedraget virket, at Menneskene see langt mere paa en almindelig Retfærdighed end paa den i Sandhed Retfærdige, langt mere paa det Gode end paa den Gode. Saaledes har Bedraget virket, at Menneskene, der vaande sig under Uretfærdigheden, derfor ikke ydmyge sig for den ene Retfærdige, men opløste deres Hænder som de, der raabe om Hævn, og sværge ved Himlens Retfærdighed. O, I forblindede Afgudsdyrkere, hvi sværge I ikke hellere ved Luftens Retfærdighed!"

"Det er Bedrageren, der har slaget de Ulykkelige med en saadan Blindhed. De kunne ikke see, at al Tidelighedens Forskjel mellem Mit og Dit, mellem Ret og Uret, forsvinder, og opløser sig i Luft, naar vi fornegte Ewighedens Forskjel mellem de Retfærdige og de Uretfærdige. Men Dommen venter! Timen vil komme, da Mænden skal kræve sin Ret, og alle Syndere skjælve for Dommeren selv, den Retfærdige."

Hermed var det jo, at Dvæbertalen endte. Det er en Gensidighed, at søge det Gode, det Rette i hvad man kalder Sagens Natur; det Gode er, naar vi tage det skarpt, ikke i Sagen, men i Personligheden. Alt det Sædelige er person-

ligt; der kan umulig tilkomme de sædelige Ideer større Gyl-
dighed, end der kan tilkomme Personligheden selv.

Derjom alt det Personlige er endeligt, dødeligt, blot
timeligt, saa er ogsaa Alt, hvad vi kalde det Gode, det Hæl-
lige, det Retfærdige, endeligt og blot timeligt. Forskjellen
mellem Retfærdighed og Uretfærdighed kan umulig have nogen
evig Gyldighed, derjom Forskjellen imellem den Retfærdige og
den Uretfærdige ikke har evig Gyldighed. At den Uretfærdige
kan omvende sig, og faae Deel med den Retfærdige, ophæver
ikke Forskjellen; men, derjom den Retfærdige og den Uret-
færdige opløses i Døden, saa opløser Døden tillige al ubetin-
get Forskjel mellem Ret og Uret.

All sædelig Sandhed er i sin sidste Grund personlig
Sandhed; den personlige Sandhed er i sin sidste Grund reli-
giøs; derfor viser den sædelige Lovgivning hen til Guds
Willie. At frygte Gud og holde hans Bud, er den menneske-
lige Personligheds Grundlov.

I Talen selv er nu denne Grundlov fremhævet med en
vis eenfærdig Haardhed. Den spiritualistiske Ordforer har over-
seet vort Livs Naturside, og derfor heller ikke gjort sig Rede
for Begelvirningen imellem den sandfælsige Tilværelse og den
personlige Uddannelse. Vi ville nu tage Naturbetingelserne
med, for at tydeliggjøre os, i hvilke Henseender den nærvæ-
rende Verden frembyder Hjælp for den personlige Udvikling.

Er Mennesket bestemt for Evigheden, da maa det jo være
et aandig stærkt og uopløseligt Selv, der danner sig i Sjælen.
Denne Dannelse begynder naturlig: Mennesket er af Naturen
selvstændigt ligesaa som Dyret. En saadan naturlig Selvstændighed
er ikke Noget, man behøver at undsee sig ved; det er et
Grundlag, der betinger noget Høiere. De største Personlig-
heder, selv Profeterne og Apostlene, vare oprindelig selvstæn-
dige Naturer. See vi en Elias søgende Jehova mellem Ildsluerne
i det stærkt fremfarende Veir; høre vi Zebedai Søner bede
deres Mester, at Ild maa regne ned af Himlen over de Utaf-
nemmelige; møde vi Saulus, den Fjendske, paa Veien til

Damaskus : da kunne vi ikke betvivle, at her i disse Individualiteter maa være begyndt med et kraftigt naturligt Selv.

Hvad gør nu Tilværelsen? Den hjælper paa dobbelt Maade; den hidser det naturlige Selv: det bruser op, det snyser, og stummer over; den trykker det naturlige Selv, den støder det tilbage, at det i indvortes Spænding maa røre sig efter sin Selvhed. Under disse modstridende Bevægelser kommer Aanden.

Aanden i dens Naturlighed er, hvad det Personlige angaaer, at karakterisere som den sædelig praktiske Fornuft. Fornuften skal altsaa beherske, opdrage og danne det naturlige Selv. Denne Opdragelse er, ifølge Naturprincippet, ufuldkommen: det naturlige Selv er stærkere end den naturlige Fornuftlov, som det Personlige i Grunden altid er stærkere end det Almene. Uden at kunne naae det Ubetingede maa Fornuftmoralen indskrænke sig til en endelig Ligevægt mellem Kræfterne, en Ligevægt, der kun altfor meget beroer paa Omstændighederne.

Efter Omstændighederne dele Menneskene sig da i forskellige Glasfer. I Nogle hersker det stærke Selv: de svulme af Mod, de hæve sig i ædel Stolthed. I Andre kues det svagere Selv, de trykkes af Omstændighederne, og bøie sig for Overmagten. Modsatningen mellem de Stolte og de Nedbøiede er udvortes: her ere de Stolte, der de mange Nedbøiede! Modsatningen er i det Timelige.

Under denne Timelighed bliver Aanden verdslig: de Stolte blive hovmodige; de Nedbøiede krybende. Her sees det Forkrænkkelige, det Dødelige i Personligheden; det er Aand i Aandløshed, thi det er Stykværk. Personlighedens Aand er i sin Sandhed Guds Aand; Guds Aand kjendes derpaa, at den magter Stykværket.

Kun forsaavidt Guds Aand virker i Mennesket, bliver den udvortes Modsatning forvandlet til en indvortes, og det Timelige underlagt det Evige. Aanden begynder med at nedtrykke den Stolte og opreise den Nedtrykte. I det Tryk,

hvorunder den Stolte føler sig nedboiet, og i den Kraft, hvorved den Nedboiede føler sig opreist, virker Evigheden personlig. Det begynder med, at den Ene nedboies, og den Anden opreises; men det ender med, at den Samme paa een Gang nedboies og opreises. Under dette Vendepunkt kommer det evige Selv til Gjennembrud.

I Verdsligheden og Stykværket hedder det: jo mere Selvsølelse, desto mindre Ydmyghed; jo større Ydmygelse, desto mindre Selvsølelse. I Religionen hedder det: jo større Ydmyghed, desto høiere Selvsølelse; jo høiere Selvsølelse, desto større Ydmyghed. Den personlige Sandhed, den sande Personlighed, har i sin Aabenbaring som Menneſſe den høieste Selvsølelse i den sandeste Ydmyghed. Den Samme, der siger: Mig er givet al Magt i Himlen og paa Jorden, den Samme siger jo ogsaa: Lærer af mig, thi jeg er sagtmodig og ydmyg af Hjertet.

Er Menneſſet bestemt for Evigheden, da er der sat os et ophøiet Maal. Skal det begynde naturligt, da maa der i Menneſſet være en opadstræbende Drift, og det er der. Som Menneſſet er dannet til at see opad, og allerede derved adskiller sig fra det ludende Dyr, saaledes er ogsaa den Menneſſe eiendommelige Gresdrift en naturlig Higen mod det Ophøiede. Det er Phantasten, der hjælper Gresdriften til at finde sit første tillokkende Ideal, og Joseph er vist ikke den eneste Ungling, der tidlig har drømt, at Sol og Maane og elleve Stjerner boiede sig for ham.

Ogsaa i denne Henseende kommer Tilværelsen Individet til Hjælp ved to hinanden modsatte Virkninger. Den vækker Gresdriften, ægger og hidser den; den saarer Gresfølelsen, og trykker med sin hele Vægt, som om den vilde kue Driften. Det bliver da igjen Fornuftens Opgave at tilveiebringe en vis Rigelighed; men Tilnelighedens Vilkaarlighed er stærkere end Fornuften.

Stykværket, Deltheden viser sig atter: her ere jo paa den ene Side de Grede, de Hædrede og Anerkjendte, paa den anden

Side de Ringeagtede, de Misfjendte og Vanærede. Verdens Dom afgiver Maalestoffet: jo større Gæ, desto mindre Vanære; det er Menneskene, der ære og vanære hverandre timelig.

Er her nu et Menneske, hvis naturlige Gædrift er saareen, at han ikke søger Gæ for Phænomenets Skyld, men i personlig Sandhed for det Godes Skyld, da kan det ikke feile, at Tilværelsen jo allerhelst vil trykke paa et saadant Menneske, og lade ham bære Misfjendelsens Byrde.

Hvad betyder nu dette? — „At det er en ond Verden, vi leve i!“ — Na ja; men det betyder ogsaa, at det er en god Verden, vi leve i. Verden tilstaaer jo selv, at det er skammeligt, saaledes at nedsætte og misfjende den Gode, og dog misfjender den ham alligevel; den billiger og misbilliger Misfjendelsen i samme Aandedræt. Verden kan ikke gøre for det; den er sat ud paa at gøre saaledes. Det gaaer i denne Henseende Verden, som det gif Gajaphas, der spaaede, uden at han selv vidste af det; med andre Ord: Verden beviser Personligheden en stor Tjeneste, uden at den selv veed af det.

Naar Mennesket inderlig bedrøves over Misfjendelsen, og gyser for Vanæren; da er det just et Evighedens Djeblik; da kommer Religionen med et Diadem, og Diademmet er — en Tornkrone. Da Apostlene første Gang bleve hudstrøgne for Ordets Skyld, takkede de Gud for den Gæ. Det er en Gæ saaledes at blive vanæret: her har Evigheden seiret, Personligheden aander i Gud.

Er Mennesket bestemt for Evigheden, da maa det i sin Natur have Noget, der vækker Anelse om Salighed; og det har Mennesket. Det har en Drift til at give Liv for Liv, at hengive sit Liv, for at vinde sit Liv, et Dobbeltliv i Personlighed. Denne Drift er naturlig; thi Moderens Kjærlighed til Barnet staaer Natursympathien saa nær, som muligt.

„At elske og at være elsket, ja det er Liv, og det er Salighed!“ — Her kommer Digteren; men Digteren ville vi i denne

Sammenhæng takke med den Forsikkring, at vi allerede have hørt ham. Al den Salighed, der er i den naturlige Kjærlighed, er dog væsentlig kun et Symbol, et Tegn, et Forvarsel. I disse naturlige Forhold staaer Salighed mod Usalighed, som Lykke mod Ulykke. Den, der er lykkelig indtil Grændsen af det Salige, kan jo i et Dieblis blive ulykkelig indtil Grændsen af det Usalige. Tilværelsen sætter disse Iderligheder sammen i den bedste Mening; det er en Sammensætning, der fremhjælper det Personlige.

At elske naturligt, er naturligt nok, men det er ikke evigt. At Niobe elskede sine Børn, var naturligt; disse Børn vare jo hendes Liv, hendes Glæde, hendes Stolthed. Men i denne Kjærlighed var endnu ikke det Evige. De evige Guder fortor nedes paa Niobe: Apollon og Artemis spændte Buen; deres Pile dræbte disse Børn; og Niobe, den nys saa salige, saa stolte Niobe, blev nu saa usalig, saa trodsig og forhærdet, at hun forvandlede sig til Steen.

Her er et findrigt Billede paa den blot naturlige Kjærlighed, og paa de Skjæbnens Magter, der affhyde deres Pile, for at tilintetgjøre dens Salighed. Her er et Billede paa det naturlige Hjerte; det er i sin Salighed saa rigt, saa varmt, saa stolt, som Niobes Hjerte; det er i sin Usalighed saa trodsigt, dødt og koldt, som Niobes Hjerte. Niobe blev foreviget i sin Forstening; denne forstenede Evighed er det Upersonlige.

Du skal elske Herren din Gud over alle Ting, og din Næste som Dig selv.

Dette Aandens Bud er strengt for Kød og Blod, det er saa koldt for det varme Hjerte; men det er dog ikke saa koldt som Niobes Hjerte. Havde Niobe kjendt og fattet dette Bud, da var hun, om end nedboiet som Job, dog ikke forvandet til Steen. Det kolde Bud, der ved første Diefast seer ud som Døden, var da blevet hende et Livets Bud, der forkynder Saligheden.

„Hvi skulde disse Børn da gives mig, hvi skulde jeg da trykke dem til mit Bryst, og føle denne Glæde, denne Salighed, naar de igjen saa grusomt skulde rives fra mig!“

Saaledes kunde en Niobe vel klage; men dersom hun saaledes klagede for Gud, da vilde Religionen bringe hende Lindring, og sætte hende Gaaden i et eget Lys.

„De skulde gives Dig, o Niobe, for Salighedens Skyld; de skulde berøves Dig, o Niobe, for Salighedens Skyld. Du skulde glæde Dig saa inderlig ved disse Børn, at Du derefter kunde lære, hvad det er at sørge. Du skulde have dem, at de kunde tages fra Dig, at Du nu kunde føle, hvad det er at savne dem, og længes efter dem.“

„Du sørger dybt, o Niobe, og vel Dig, at Du sørger dybt; thi paa din Sorg skal Du nu kjende, hvor alvorlig det er meent med Glæden. Du længes inderlig, saa inderlig, og vel Dig, at Du længes inderlig; thi paa din Længsel skal Du kjende, hvor alvorlig det er meent med Saligheden. Saa skal din Sorg og Længsel nære Dig dit Haab, og dette Haab skal trives sundt og stærkt, som det, der suger Næring af din Længsel. Nu skal Du elske Gud, for ret at elske dem, Du savner; thi dine Børn ere jo hos Gud. Nu skal Du elske Næsten som Dig selv; thi hvert et Barn, Du moder, vil jo minde Dig om dem, Du har hos Gud. Saa skal Du faae dem Hver og En tilbage: i dette Gjen SYN er dit Liv, din Salighed; saa skal Du Ingen, Intet savne, naar først Du kan det store Bud. Men ikke før, o Niobe, nei ikke før Du kan det store Bud; thi Saligheden er, at Gud er Kjærlighed.“

Den personlige Hjælp vilde være let at forstaae, dersom vi Mennesker blot kunde Sprogene. Men Gæt er det jordiske Sprog, et Andet det himmelske Sprog: hvad der i det jordiske Sprog udtydes som Grusomhed, kan i det himmelske Sprog udtydes som Salighed.

V.

Selskab i Gensomhed: en personlig Opgave.

Man henkaster undertiden til selskabelig Underholdning det Spørgsmaal: hvad kan vel danne et Menneſte meeſt, Gensomhed eller Selskab? Da dette Spørgsmaal viſtnok er ligesaa dybsindigt, ſom ſelskabeligt, kunne vi til en Forandring vende Opgaven om, og ſpørge: hvad kan vel pine et Menneſte meeſt, Selskab eller Gensomhed?

For at drøſte denne Sag grundig, tør vi ikke indſtrænke os til at tænke paa lidt Gensomhed og lidt Selskab; vi maae ſee Virkningerne i det Store; vi maae forſt tænke paa en uafbrudt vedvarende Gensomhed, en uafbrudt vedvarende Selskabelighed. Kun ved ſaaledes at tage det i det Store tør vi haabe, at det omſider vil lykkes vor Granſkning at adſkilte Selskabelighed fra Gensomhed, og trænge ind i begges eien- dommelige Bøjen.

Hvad nu for det Førſte en vedvarende Gensomhed angaaer, da maa den viſtnok være yderſt piinlig, i Særdeleſhed af den Grund, at den er ſaa noie forbunden med Taushed.

Hvor piinlig en vedvarende Taushed maa være, kan ſees paa de Munke, der have afslagt det ſtrenge Taushedslofte. Naar diſſe Forpiinte engang imellem faae Tilladelse til at tale ſammen, er Trangen til Meddelelſe ſaa mægtig, at de til-

sammen bruse ud i en stor fælleds Ordstrøm; de mange Taler bryde da frem i eet Nu ligesom Straaler af mange Spreiter, og Totalvirkningen bliver saa overvættet, at den snarere minder om en Sluse, end om en Samtale.

Forholder dette sig saaledes, hvad Under da, at mange Menneſter ſtye Gensomheden, fordi de beſværes af Tausgheden, og føle Trang til det levende Ord.

Men paa den anden Side er det da ogsaa betænkeligt nok med Selſtabeligheden, den uophørlige, ſtedſe levende Selſtabelighed, blandt Andet for Sønnens Skyld. At falde i Søvn i Selſkab, ſelv om det var ſtort Selſkab, tør viſtnok ingenlunde anſees for umuligt; men at ſove ſelſtabelig er en logiſk Umulighed, da det ſtrider imod Sønnens Begreb.

Er det farligt at ſværges en evig Tausghed, da er det i denne Verden livsfarligt at ſværges en evig Selſtabelighed; thi nogen Søvn maa et Menneſte dog have.

Ligesaa vanſkelig er Opgaven, naar man forelægger ſig det alvorlige Spørgſmaal: hvad mon vel være det meeſt fornemme, at leve meget eensomt, eller meget ſelſtabeligt?

At leve i Selſkabet og finde ſig tilfreds i al Omgængelighed, deri er der da ikke noget Udmærket; det gjøre jo alle Hverdagsmenneſter. Nei, da synes det dog fornemmere at fjerne ſig fra det Selſtabelige, og vælge ſig et idealiftiſt Standpunkt udenfor Selſkabet.

Paa et ſaadant, noget eenligt, idealiftiſt Standpunkt kan den Emanciperede da røre ſig temmelig ugeneert, mere ſig med Tilværelſen, ſpille Bold med de borgerlige Realiteter: „god Næringsvei, godt Levebrød, godt Svogerſkab, en god Ven,“ o. ſ. v.

Naar dette Spil øves i nogen Tid med lidt Talent, vil det altid gjøre ſin Virkning; Enhver maa jo let kunne indſee, at en Perſonlighed, der er hævet over ſlige Borneertheder, umulig kan være noget Hverdagsmenneſte. Det ſatiriſt Brængende er jo netop et Tegn paa Overlegenhed; den Overlegne er allerede noget udenfor, eller rettere: ude over Selſkabet,

altjaa noget eenjom, og kan allerede af den Grund fordre en ikke ringe Anerkjendelse af Selskabet.

Dette er imidlertid ikke nok. Det satiriske Bæsen er allerede temmelig udbredt. Den Gensomme kunde let udsætte sig for at komme endog i meget simpelt Selskab, thi Satiren i vor Tid er ingenlunde fornem.

Her maa gjøres et Skridt fremad, her maa skee en Forvandling. Den Gensomme maa see, at lægge sig efter en hemmelig Smerte, en stille Melancholie; han maa tilegne sig et Anstrog af det Tungtsindige, at sige: det satirisk Tungtsindige; han maa lægge Bind paa det Uforklarlige, det Uforstaaelige, det Usattelige. Ja, det Usattelige! her er Høidepunktet.

Den Usattelige er altid i Gensomhed. Hvad han tænker, hvad han elsker, hvad han lider, hvad han føler, hvad han vil, og hvorhen han stræber, det føler, det fatter Ingen, Ingen i det hele Selskab. Denne Overlegenhed i det Usattelige er den høieste Fornemhed; til at holde de Selskabelige i behørig Afstand er der ingen Methode, der kan anbefales som denne.

At stille sig ligefrem fra Selskabet og tage hoitidelig Afsted, s. Ex. i Avisen, er ikke nær saa sikkert. At det gjorde Opsigt, kunde just ikke skade; thi derved blev det jo kundbart for Alle, hvo Den var, der allerhelst ønskede at være ubemærket af Alle. Men Faren viser sig fra en anden Side. Samfundet kunde nemlig savne den Gensomme, langes efter „den Ubemærkede“, faae Lust til at efterligne den Sjældne, og derved tilsidst gjøre ham det umuligt at bevare sin Sjældenhed.

Det kunde da gaae her, som det gik i sin Tid med de første Eremiter i Egyptens Ørken. Da En af de hellige Mænd lod sig see i Alexandria, blev den hele Befolkning saa betagen af Grefrygt, at Halvdelen løb bag efter ham ud i Ørkenen, og stiftede saa et nyt Selskab, et Selskab af Gensomme: hermed var det da forbi med det Sjældne i Gensomheden.

Nei, da er det langt finere med det Usattelige. Den Usattelige kan bevæge sig midt i den store Verden, og endda være den Gensomme. Han kan for den Sags Skyld gjerne tage imod en Indbydelse til Middag hver Dag, og vise sig i Theatret hver Aften, naar han bare ikke glemmer at tage det Tungfindig = Muntre, det Venlig = Bittre, det Usattelige med, kan han altid være sikker paa sin Sjældenhed; man mærker strax, at her er en Fremmed; man føler strax, at her skjuler sig noget Aparte; Enhver i Selskabet, der vil bruge sin Vorgnet, kan jo tydelig see, at denne Ene føler sig — al, saa alene.

Bed disse Betragtninger mener jeg da at have beviist, at Gensomheden er noget meget Fornemt.

Men paa den anden Side, naar jeg saa igjen seer paa Selskabet, seer jeg dog alligevel Selskabeligheden i hele dens grandiose Uundværklighed. Hvad hjalp mig al min Fornemhed, naar her Ingen var, der kunde fornemme, hvor fornem jeg er? hvad hjalp det, om jeg blev nok saa udmærket, naar her Ingen var, der kunde lægge Mærke til min Udmærkelse? hvad hjalp det mig, at jeg blev distingveret, decoreret, og fik en Titel, var det endog Titel af den Gensomme, naar her ingen Titulerende var, Ingen, der kjendte min Titel, Ingen, der kunde engang saameget som skrive til „S. T. den Gensomme.“

Nei, da priser jeg Fleerheden; jo Flere her ere desto bedre; men det er jo netop Fleerheden, der udgjør Selskabet, altsaa: jo større Selskab, desto større Udmærkelse for den Udmærkede. Og — lad os nu være ærlige — hvoraf kommer det vel, at vi fornuftige Mennesker altid saa gjerne gaae i Selskab og gjøre Selskab, stort Selskab? Det kommer jo deraf, at vi elske det Udmærkede, og saa gjerne ville see de Udmærkede. Dersom der ikke var noget Udmærket ved det, saa var det jo ikke Uleiligheden værd at gjøre saa store Selskaber.

Hermed troer jeg da at have godtgjort, at der gives en Selskabelighed, der er ligesaa fornem som Gensomhed. Efter

at have ført Forhandlingen til dette Punkt, maa jeg her afbryde, idet jeg anbefaler denne vigtige Sag til videre selskabelig Drøftelse.

Lage vi nu Opgaven fra den personlige Side og i Alvor; da gjælder den Lov, at intet Menneske, han være i Orkenen eller i Staden, nogensinde tør vide sig ganske alene.

Det er ikke godt, at Mennesket er ene; jeg vil gjøre ham en Hjælp, som kan være hos ham.

Fra denne Begyndelse, en Begyndelse, Aanden gjør med det Naturlige, udgaaer Familien, og fra Familien udgaaer igjen det menneskelige Selskab i alle Retninger og alle Former.

Det er ikke godt, at Mennesket er ene; thi ogsaa i det Aandelige gjælder det, at det ene Menneske føder, nærer, opdrager og danner det andet: det Personlige fødes af det Personlige.

I dets naturlige Begyndelse er Mennesket kun et Individ. Individet skal opdrages, det vil sige: optugtes, undervises og dannes, at det, ifølge sit oprindelige Anlæg, kan tilegne sig det Almeenmenneskelige.

Den blot humane Dannelse kan imidlertid aldrig forarbejde det Individuelle og det Almene til fuldkommen Genhed, og derfor heller ikke føre til sand Personlighed. Undertiden faaer det Individuelle Overvægt; men i det Hele hævder Almeenheden sit haarde Herredømme. Saaledes hos de Gamle.

Efter Grækernes og Romernes Synsmaade vare Personerne nærmest at betragte som Individer, og disse Individer uberettigede ligeoverfor Staten som Stat. Det var ikke blot Trællene, der vare de menneskelige Rettigheder berøvede; selv de frie, fremragende Mænd vare i Ideen Samfundets Trælle: det var endnu ikke blevet til Alvor med det Personlige.

At Guderne, disse æsthetiske Personificationer, ikke kunde frigjøre Menneskene, forstaaes af sig selv. Statens Væsen var den egentlige Guddom; den sande Gud var altsaa Selskabets Gud. Kun forsaavidt Individerne troede paa Staten, troede de paa Guderne: en saadan Tro kan da med Rette

kaldes en Selskabstro. Det var ikke den enkelte Borger til-
ladt at have sin egen Samvittighed, sin egen Tro; den al-
mene fælleds Samvittighed var i Staten: her var Troen i
Selskabet tillige en Tro paa Selskabet.

Det er bekjendt, at Sokrates blev dømt til Døden, fordi
han, som det hedder, „indsførte nye Guder.“ Sokrates gjorde
det Personlige gjældende; den ethiske Tænker gjorde Brud paa
Selskabstroen, og derfor maatte han døe. Ifølge romersk
Sprogbrug kunde man sige, at Sokrates blev domsfældet, fordi
han havde gjort sig skyldig i Døvtro; thi efter Romernes
Begreb er enhver Tro, der afviger fra den af Staten fore-
skrevne, en fordømmelig Døvtro.

Paa Fornuftideens naturlige Grundlag har den klassiske
Oldtid væsentlig Ret; saalange de Enkelte kun ere Individer,
er Staten det Høieste, og saalange Staten er det Høieste, er
Troen væsentlig Selskabstro.

Paa Aabenbaringens Trin vendes Forholdet om. I den
fuldkomne Aabenbaring træder Personligheden frem, den Ene,
„den Enkelte,“ ligeoverfor Selskabet, og siger, ikke til
Mængden som Mængde, men til alle de Enkelte i Mæng-
den: „Kommer til mig; jeg er Sandheden.

Derved, at denne Ene — „den Enkelte,“ saaledes stiller
sig frem som Den, der forsamler de Mange ved at kalde hver
Enkelt personlig til sig, er Selskabstroen principielt affkaffet.
At erkjende dette er en ufravigelig Betingelse for at erkjende
den personlige Sandhed.*)

Da den sande Personlighed selv vilde aabnbare sig,
levede han ikke som et isoleret Individ, som en Eremit i

*) At den Tænker, der i vor Tid sigtede, og traf „den Enkelte“ kategorisk,
traf — i Centrum, er ikke en smigrende Indrømmelse, der skal gøres et
Individ; det er en personlig Indrømmelse, der skal gøres Sandheden.
Vil man af individuel Forskjærlighed for Dit og Dat snige sig forbi
„den Enkelte,“ og trumpe i Selskabet; da kan Man quakle med „Re-
formerne“, saameget man vil: til Mændens Samfund naaer man
ikke, thi man naaer ikke det Personlige.

Drænen. Ivertimod, hvor han fremtraadte, forsamledes Menneſkene; hvor han viſte ſig, var der gjerne ſtort Selskab. Saa taledes han engang til en Forſamling af Tilhørere; men Talen var ikke til Selskabets Behag: det var — en haard Tale.

Hvori laae da det Haarde? Det laae juſt i det ſtore Eſtertryk, han lagde paa den perſonlige Tillegneſſe af hans perſonlige Liv. For at ſjerne enhver Foreſtilling om en blot ſelftabelig Almeenaand; for at afværge den Miſforſtaaelse, at det endnu gjaldt om en Sag, en Fælledeſag, der ſtod over det Perſonlige, lægger han guddommelig Bægt paa ſit menneſkelige Liv, ſit Liv i Kjød og Blod, og ſiger til Forſamlingen, at hver Den, der vil have det evige Liv, ſkal æde hans Kjød og drikke hans Blod.

Over denne Tale — det var jo ogſaa „en haard Tale“ — (man var endnu ikke kommen i Gang med at ſige noget Almeenhoitideligt herom) blev Mængden fortørnet; den fandt, at det var for nærgaaende, at det gif til Perſonligheder, og ſaa gif den ſin Bei.

Mæſteren ſtod alene med de Tolv. Han ſeer paa dem, og ſpørger: Vilde I ikke ogſaa gaae bort? Da er der En, der ſvarer: Herre, til hvem ſkulle vi gaae hen; Du haver det evige Livs Ord.

Bed dette Svar fæſter hver Enkelt iblandt Diſciplene ſine Dine paa Mæſteren. De ſee ikke forſt paa hinanden indbyrdes, ſom om de vilde tælle hinanden; men forſt paa Mæſteren, og derefter paa hinanden indbyrdes. Havde de begyndt med at tælle hinanden eller raadſpørge hinanden, da maatte Svaret vel have lydt ſaaledes: „Herre, det ſtore Selskab er jo rigtignok borte; men vi ere dog endnu Tolv tilbage; det er altid et lille Selskab. Vi Tolv ere enige om at blive; vort Antal kan jo med Tiden forøges, og udvide ſig igjen til et ſtørre Selskab; thi, det forſtaaer ſig, kunne vi ikke forſt danne et Selskab, ſaa kunne vi ſlet ikke troe.“

Harde der foresvævet Disciplen en saadan Selvfabstro, da kunde han umulig siden efter have sagt: „Herre, om de endog alle forlade Dig, vil jeg dog ikke forlade Dig.“

Ved den personlige Sandhed er Selvfabstroen affkaffet. Derved er Selvfabet ikke krænketh; det har tvertimod erholdt sin rette Betydning, thi i det timelige Selvfab er der stiftet et Evigheds-Samsund.

Den upersonlige Almeenaand, der ellers overalt er herskende i det menneskelige Selvfab, maa nu i Troen underordne sig Personlighedens Aand, der frigjør de trælbounde Individer. Den personlige Samsundsaaand kaldes derfor ogsaa Kjærlighedens Aand; det Samsund, den stifter, er et helligt Samsund; ved Ordet helligt, falder Eftertrykket paa det Personlige.

Den sande Forskjel mellem det timelige Selvfab og det personlige Samsund kan tydeliggjøres ved Gensomheden. I timelig Gensende staae Selvfab og Gensomhed i udvortes Modsatning: jo mere selvfabelig, desto mindre eensom; her er igjen Udstykningen. Denne Udstykning maa forsvinde for det Personlige. Personlighedens Aand sætter Selvfab i Gensomhed, Gensomhed i Selvfab; i denne Forening bestaaer det hellige Samsund.

Den, der personlig tilegner sig den personlige Sandhed, er i Gensomhed, forsaavidt han er med Sandheden i Indersighed; alligevel er han dog ikke alene; han er jo i Samsund med Sandheden, i personligt Forhold til den sande Personlighed. Gre nu Mange forsamlede, da tager Forsamlingen sig i Phænomenet ud som et Selvfab; men da Enhver i dette Selvfab er som en Gensom, er Selvfabet i Aanden forvandlet til Samsund.

At være selvfabelig er at være i Udspredelse; at være samlet i Aandens Samsund er at være i Andagt.

Naar der tales til en Forsamling som til en Mangfoldighed af Individer, enten saaledes, at Talen udtrykkelig fremhæver de Forskjelliges particulære Interesser, eller saa-

ledes, at en almindelig Sag fastholdes, der interesserer Alle, være sig i reen Almindelighed, eller blot deelviis fra en vis Side: da tales der til et Selskab.

Naar der derimod tales til en Forsamling saaledes, at hver Enkelt føler sit personlige Indre tiltalt saa ubetinget, at han i Selvfordybelse glemmer Forsamlingens Mængde; da ere de mange Enkelte væsentlig samlede i Et, da tales der i Kraft af Personlighedens Aand til Samfundet.

Alt beroer her paa Indsigtens i det Personlige. Der kan være Tusinde tilstede, og Ordets Forkynder kan endda tale til Samfundet; der kan være To eller Tre forsamlede, og den religiøse Tale, der forfeiler det Personlige, dog være adspredende som i et verdsligt Selskab.

Som Formaalet er, maa ogsaa Talen være. Den gudelige Tale har Opbyggelse i Troen til Formaal.

Hvorledes komme vi da til Troen paa den personlige Sandhed? En gammel Catholik har sagt: „Jeg vilde ikke troe, dersom ikke Kirken troede.“ Det er en Kirketro, der culminerer i Pavedømmet. Den pavelige Selskabstro er under alle Forklædninger kjendelig derpaa, at den altid forveksler de timelige Betingelser med det evige Ubetingede.

Til de timelige Betingelser hører Ordets Forkyndelse: hvorledes skulde vi troe, naar vi ikke havde hørt? hvorledes skulde vi høre, naar der ingen Forkyndelse var? Men Et er det, at indrømme dette, et Andet, ikke at ville troe, dersom ikke Kirken troede.

Catholiken kan kun troe paa Christus, forsaavidt han troer paa Kirken; Kirken er et fast, useilbart Mellemværende, der stiller sig imellem ham og den personlige Sandhed. Catholiken forholder sig til Kirken, omtrent som Grækeren i den hedensk-classiske Oldtid forholdt sig til Staten; det vil sige: han har i sin Tro paa Kirken kun Kirkens Tro, og Kirken har hans Samvittighed. Catholiken har altsaa Ret, naar han siger: jeg vilde ikke troe, dersom ikke Kirken troede.

Men Protestanten har ikke Ret, naar han siger det Samme. Protestanten troer kun paa Kirken, forsaavidt han troer paa Kristus. Protestanten kan ikke lade Kirken troe for sig, han maa, som den Enkelte, selv have Troen i indre Tilegnelse af Sandheden: her er Aanden personlig.

Naar den synlige Kirke afviger fra Sandheden, og forlader Kristus, da maa den kirketroende Catholik nødvendigviis ogsaa afvige fra Sandheden, og forlade Kristus. Catholiken er i denne Henseende en ægte Selskabsmand: han kommer med Selskabet og gaaer med Selskabet.

Protestanten derimod har brudt med Selskabstroen; han er som en Gensom, og just derfor i Aandens Samfund; han er i personlig Inderlighed den Enkelte. Selskabet med dets Tradition er ham en Betingelse, men ikke det Ubetingede. Skulde Selskabet som Selskab saa engang faae ifinde at skifte Anskuelse: den Enkelte skifter derfor ikke Anskuelse; han bliver ved Sandheden, han gjentager Disciplens Ord: „Herre, om endog alle de Andre forlade Dig, vil jeg dog ikke forlade Dig“.

See vi paa det Godes praktiske Udøvelse, møde vi den samme Forening af Selskab og Gensomhed. „Du skal elske Gud over alle Ting, og din Næste som Dig, selv.“

Bed Ordet: „Næste“, et Ord, der i vort Sprog end ikke har noget Fleertal, henvises vi igjen til Forholdet mellem den Enkelte og den Enkelte.

Alle Menneſter i deres Alhed kan Ingen elske; en saadan Kjærlighed er en sentimental Phantasie. At elske blot sine Egne, sine Venner og Paarørende er Hedenskab. At elske det almene Bedste høiere end de enkelte Menneſter er en verdslig Idee-Kjærlighed, der meget vel bestaaer med Uegjerrighed og Hæſeſyge.

Ordet: „Næste“ fjerner ethvert egoistisk Hensyn. Det sikkre os, at vi ikke forvegle det virkelige Menneſke med en af Menneſkehedens Ideer; det sikkre os, at vi ikke gjøre Personens Anseelse, ikke spørge om Ven eller Uven, men kun om

Mennesket; det sikker endelig, at vi, istedetfor at forelske os i en vis Mængde, en vis Klasse, et vist Parti, hver Gang faae med et enkelt bestemt Menneske at gjøre. Ved Næstens Forhold til Næsten er det personlige Forhold mellem de mange Enkelte udtryffeligt betegnet.

Kjærligheden til Næsten underordnes Kjærligheden til Gud, som det andet store Bud underordnes det første.

Derjom Gud ikke selv, saa at sige, traadte imellem Menneske og Menneske; da vilde de Enkelte kun forholde sig til hinanden som Individer, og de mange Individer danne et stort Selskab. Men, idet Gud selv træder imellem hvert Menneske og dets Næste, kommer Gensomheden, og forvandler Selskabet til Samfund.

Naar Mennesker ligesvem faae med hverandre at gjøre, kunne de let, som det hedder, gaae hinanden for nær, i Ven-skab saavel som i Fiendskab. Under saadanne Forhold vil det ene Menneske kun altsfor naturlig rette sin Handlemaade efter det andet Menneskes Opførsel. At elske sin Ven og hade sin Fiende er ligesaa selskabeligt som hedselsk.

Naar Gud træder imellem, blive de Nærforbundne adskilte som ved en heel Ewigighed. Den Ene faaer nu ikke nærmest med den Anden at gjøre; thi Enhver af dem faaer med Gud at gjøre. For Alt, hvad jeg tænker og gjør mod min Næste, skal jeg staae Gud til Regnskab; formedelst dette Regnskab bliver hver Enkelt igjen en Gensom.

Men det Adskillende er tillige det Forbindende. Skal det ene Menneskes Sindelag forandre sig, fordi det andet Menneske forandrer sig, saa er Alt foranderligt. Kun ved Forholdet til Gud faaer Forholdet mellem Menneske og Menneske Betydning for Ewigheden. Kun de, der ere adskilte ved Ewigheden, kunne i Sandhed være forenede for Ewigheden.

De blot selskabelige Forbindelser mangle personlig Indvielse; her mangler Ewighedens Grund. Baandet brister, Selskabet opløses, Individerne stilles fra hinanden: det er det Dodelige, det Forfrænkkelige.

Men ved Forholdet til Gud bliver Forbindelsen, ikke blot imellem Mand og Hustru, men imellem Menneske og Menneske indviet den evige Personlighed.

Jeg var nøgen, og I klædte mig; jeg var syg, og I besøgte mig; jeg var i Fængsel, og I kom til mig. — Alt hvad I have gjort mod disse mine mindste Brødre, det have I gjort mod mig.

Saa skilles de Enkelte formedelst Sandheden, og blive ved Sandheden de Gensomme; saa forenes de Enkelte formedelst Sandheden, og leve i Aandens Samsund et evigt Liv.

VI.

Store Mænd: personlig Overlegenhed.

For den personlige Udvikling er vistnok Intet mere velgjørende end at komme i Berøring med en storartet Personlighed, og ret føle, hvad det vil sige, at bøie sig for den Overlegne.

Jeg talte engang med en god Ven i al Fortrolighed om dette Punkt; den gode Ven gav mig Ret, men gjorde tillige opmærksom paa, hvor vanskeligt det i Virkeligheden var, at opdage den sande Overlegenhed, endfærdig komme den saa nær, at man ret kunde faae det velgjørende Indtryk.

Denne Bemærkning foranledigede mig til at anstille nogle Reflexioner over den menneskelige Storhed og dens Forhold til det Ideale. „Vi maae jo vide,“ vedblev jeg, „hvilken Art af personlig Overlegenhed Taler er om. Handles her nærmest om den reent menneskelige Overlegenhed, saaledes som denne ifølge Tidens Vilkaar kan give sig Physionomie i det Offentlige, da har jo vort Fædreland et forholdsvis betydeligt Antal store Mænd, og hvad vi ikke have hos os selv, kunne vi jo maaskee finde i Udlandet. At Idealet er uopnaaeligt, forstaaer sig.“

„Men indseer Du da ikke,“ sagde han, „at, naar der er en saa viid Afstand imellem det Ideale og det Virkelige, saa

vil jo heraf følge, at det ideale Indtryk ikke kan være virkeligt, og det Virkelige ikke idealt?"

"Vil Du da," indvendte jeg, "hermed ligesom paastaae Umuligheden af at faae et idealt Indtryk af et Menneskes Personlighed, fordi dette Menneske ikke er Idealet selv?"

"Skal jeg forklare Dig min Mening om dette vanskelige Punkt," svarede han, "da maa Du tillade mig at gaae en Omvei, og, for at tage det Personlige saa personligt, som muligt, meddele dig nogle Træk af mit tidligere Liv. Hvad jeg i denne Henseende har at meddele, er vistnok ingenlunde smigrende for min Personlighed; men at seile er menneskeligt, og dersom mine Bildfarelser maaskee kunde hjælpe Dig til et tydeligere Indblik i Forholdet mellem det Ideale og det Virkelige: vil jeg ikke fortryde at have berørt Udstilligt, hvorefter jeg ellers ikke onsker at tale."

Jeg blev ved denne Begyndelse just ikke nysgjerrig (thi jeg vidste meget vel, at han ikke vilde meddele Noget, der var beregnet paa at tilfredsstille den Nysgjerrige), men, da det i hoi Grad interesserede mig at faae det omtvistede Forhold belyst — „saa personlig, som muligt," bad jeg ham sætte sig hos mig, og lade mig nyde Godt af, hvad han selv havde gennemgaaet og prøvet.

Efter et Dieblis Besindelse, under hvilken et vist Lune syntes at stride med nogen Undseelse, begyndte han da sin Fortælling, omtrent som følger:

"Allerede fra min første Ungdom har jeg sværmet for store Mænd, og drømt om den personlige Overlegenhed. Min Ergjerrighed vaagnede tidlig. „At udmærke sig," „at overgaae sine Jævnlige," „at blive til Noget," disse Forestillinger bleve mig dybt indpræntede i mine Drengenaar, thi de udgjorde Hovedbestanddelene af den faderlige Paamindelse, der ansporede min Flid."

"Neppe 20 Aar gammel, havde jeg allerede endt mine akademiske Studier, og ved alle Examina bestaaet med Udmærkelse. Min Fader glædede sig i den Grad over det

lykkelige Udfald, at han, skøndt en saadan Rundhaandethed vistnok var meget over hans Kræfter, tilstod mig en anseelig Sum til en Udenlandsreise."

"Jeg havde allerede hørt Saameget om Offentligheden, om de store Bevægelser i Offentligheden og om store Mænd, Mænd, hvilke Frihedens Genius havde begavet med en saa personlig Overlegenhed, at de endog ved det blotte Ord kunde styre og lede de ellers ustyrlige Folkemasser efter Friheds-ideens høieste Anviisning; det vil derfor ikke undre Dig, naar Du betænker min ungdommelige Lethed, at jeg, med en saadan Frihed og Bevægelighed for Dje, da ogsaa reiste med en saadan Fart, at jeg i eet Spring sprang alle Monarchierne over, og satte lige ind i Republiken."

"Just som jeg kom til Republiken (jeg kom i det rette Dieblis), var hele Republiken illumineret: Brandse, Faner, Folkemylder i alle Gader! „Her møder Du Overlegenheden, den personlige Overlegenhed," sagde jeg, og blottede mit Hoved, thi jeg blev saa begejstret."

"Hjært i en af Gaderne lød Musik; alle Mennesker løb ad den Kant: jeg løb med, det bedste, jeg kunde. En Mand, der var bag efter mig, løb da ogsaa med, og havde nær løbet mig overende. Han havde just i Løbet kastet sine Tøfler, og skød en uhyre Fart, da vi tørnede sammen, og jeg kom til at gribe ham i Blusen."

"Forbittret over denne Standsning løstede Manden sin Arm: jeg var lige ved at faae et Indtryk af hans personlige Overlegenhed, da det lykkedes min Børs at stille Caution for mig. Jeg bad nu Personen gemytlig, at han endelig ikke maatte slaae mig, og heller ikke slaae Haanden af mig, men ædelmodig modtage min Børs og være min Cicerone."

"Ved denne ligesaa bevægelige, som sagkyndige Mands Haand blev jeg da ført til mine Døflers, til min Reises Maal, og naaede den Gade, hvor Folketoget bevægede sig opad mod det store Torv. Vi gjorde Holdt, min Fører og jeg, nær ved Torvet, just som Processionen nærmede sig. I

denne Situation kunde jeg da uforstyrret overskue det Hele, og nyde det storartede Indtryk."

"Som Folkets Fører i Spidsen, det vil sige: noget forud for Tambourmajoren, gif en Mand, en ædel, imponerende Skikkelse, Tidens, Republikens, Aarhundredets første Mand, opad Gaden i stille Værdighed — med Hatten i Haanden."

"At den personlige Overlegenhed, der i denne Skikkelse kom mig imøde, virkelig var — Tidens, Republikens, Aarhundredets første Mand, kunde jeg umulig betvivle, da tusinde og atter tusinde Struber forkyndte det fra alle Sider; og hver Gang den Overordentlige saaledes hilseledes fra alle Sider, intonerede Tambourmajoren, og Folkets Jubel blandede sig i Musikken."

"Jeg følte det Storartede, det Oploftende. Imidlertid var her dog, da jeg kom lidt til Besindelse, en Ting, som midt i al denne Storhed var mig paafaldende, jeg kunde gjerne sige stødende."

"Alle Mandspersoner i Republiken, de Belklædte saavel som Lazaronerne, beholdt nemlig Hatten paa, uagtet de jubede for den personlige Overlegenhed. Ikke blot de, der fædedes i Gaderne, men selv de Herrer, der fyldte Binduerne, viste sig med Hatten paa; ja, jeg saae endog udtryffeligt, at Mænd, der spankede midt i Stuen mellem Damerne, gif derinde med Hatten paa."

"Som nu dette forargede mig, sagde jeg til min Fører: "Det er dog virkelig en Skam, at den personlige Overlegenhed her skal være den Eneste, der ikke har Hatten paa. Hør, skulde vi To ikke være enige om, at tage Hatten af for den store Mand, som nu gaaer os lige forbi?"

"Ciceronen, der netop drog Aande efter et uhyre Naab, da jeg fik disse Ord anbragt, saae paa mig med et Ansigt, hvori jeg ret kunde læse hans personlige Overlegenhed, og sagde, idet han med nedladende Fortrolighed slog mig paa Skulderen: "Ustyldige parvenu, Du har nok aldrig været i

Republikken før, siden Du ikke veed, at den Mand, vi have
saa høit, bør tage Hatten af for den offentlige Mening."

"At min Cicerone virkelig var orienteret i Republikken,
stadfæstede sig paa det Skønneste, da Processionen standsede
ved den blomstermykkede Tribune paa Torvet."

"Tidens, Republikens, Aarhundredets første Mand besteg
Tribunen, og opløstede sin Røst i en kraftig Tale. Hele Taleren
kunde jeg vel ikke samle (den gik mig for dybt i Politiken);
men det Vigtigste fik jeg dog samlet, og det var, at Taleren
— elskede Republikken, offrede sig for Folket, og boiede sig
for den offentlige Mening."

"Forestil Dig min Beundring! thi hver Gang Taleren
paa Tribunen elskede Republikken, offrede sig for Folket, og
boiede sig for den offentlige Mening, intonerede Tambour=
majoren, og Folkets Jubel overdøvede Musikken."

"Det var ud paa Aftenen; jeg var mat paa Sjæl og
Legeme. Ciceronen førte mig til et Høtel; her skulde jeg da
logere, og nyde noget Vederqvægende. Jeg kunde Intet nyde;
jeg var saa fuld, saa fuld af Taknemmelighed. Jeg takkede
Styrelsen, jeg takkede Ciceronen, jeg takkede Manden for
Republikken, ja, jeg sølte endog, at jeg burde takke Tambour=
majoren; mere kunde jeg ikke: jeg hængte paa Stolen, jeg
havde Feber, og begyndte at phantasere."

"Just som Lægen traadte ind, fik jeg et lyst Dieblif.
Jeg forsikkrede, at det Hele var en lille Upasselighed, der
strax vilde gaae over; jeg paalagde min Cicerone paa det
Eftertryffeliggste, at han endelig maatte komme præcis den
næste Morgen, da jeg sølte en uimodstaaelig Trang til at
hils paa Tidens, Republikens, Aarhundredets første Mand."

"Om hvad der nu paafulgte, har jeg kun dunkle, for=
virrede Forestillinger. Da jeg omsider kom ret til mig selv,
laae jeg med et Vind om Armen, og Lægen sad ved min Seng."

I Lægens rolige, velvillige Smil saae jeg ikke blot No=
get af en personlig Overlegenhed, men tillige en Forsikkring
om, at min Sygdom ikke var farlig."

„Jeg har nok phantaseret, og talt noget dumt Tøi,“ bemærkede jeg, og saa spørgende paa Lægen.“

„Ja vist har De phantaseret,“ svarede han, „men vær De ganske rolig. De har saamænd ikke forraadt nogen Stats-hemmelighed. Alt, hvad De har sagt, har en saa offentlig Charakter, at De vist allerede havde gjort Deres Lykke offentlig, dersom det blot var blevet hørt offentlig; thi De har jo i hele tre Dage ikke gjort Andet, end uafbrudt elsket Republikken, offret Dem for Folket, og boiet Dem for den offentlige Mening.“

„Deres politiske Forstand maa unegtelig være meget fast, siden den, hvad jeg gjerne skal attestere, er ligesaa forstandig med Feber, som uden Feber.“

„De seer paa Deres Arm. Ja, jeg har rigtignok aareladt Dem; men det gjorde jeg kun af Omsorg for Deres legemlige Vel, og saa for Phantasiens Skyld.“

„Tag Dem i vare med Deres Phantasie, det raader jeg Dem; thi den er rigtignok ikke fri for, at den jo undertiden producerer, hvad De kalder noget dumt Tøi. Paa den korte politiske Løbebane, De her har tilbagelagt under mit Tilsyn, er Phantasiens flere Gange løbet betænkelig af med Dem. Tænk engang, at De endnu iastes, og det endogaa for fuld Alvor, har kunnet sætte et Forslag under Afstemning, saa upraktisk, som dette, at Folkets Mænd burde rejse sig, og eenstemmig stemme for den Lov, at hele Republikken skulde tage Hatten af — for Tambourmajoren! Nu indseer De da selv, at jeg har havt Grund til at aarelade Dem.“

„Som Reconvalescent maatte jeg i nogle Dage holde mig inde. Jeg havde en Forestilling om, at der var noget Overordentligt paa Færde i Byen; men, hvad det egentlig var, kunde jeg ikke komme efter: Opvarteren var taus, og Lægen havde confisseret Aviserne.“

„Da Lægen omsider fandt mig saa vel, at jeg igjen turde gaae ud, mødte min Cicerone med et polidisk Ansigt (hvori jeg da igjen opdagede Glimt af personlig Overlegenhed), og

tilbød, at, dersom det nu var mig beleiligt, vilde han gjerne vise mig Tidens, Republikens, Marhundredets første Mand."

"Vi gik nu om ad en anden Gade. Her var stor Bevægelse overalt, ligesom før. Før at naae det Sted, min Fører anviste, maatte vi over Flodbroen; men her var næsten ikke til at komme frem. Folk stimlede sammen; der var en Mand, der havde druknet sig i Floden."

"Som en Piiil stød Ciceronen sig ind i Stimmelen, og kom tilbage med Underretning. — "Tænkte jeg det ikke nok," mumlede han, — "den stakkels Mand!" — "Hvilken Mand?" spurgte jeg. — "Ah, den Mand, Du absolut vilde tage Hatten af for forleden," svarede han, og trykkede sin Hat med en Overlegenhed, der skulde bevise mig, at Hatten sad fast paa hans Hoved."

— "Men det var jo Tidens, Marhundredets . . ."

"Ah Sniksnak! nei, det anede mig nok; jeg sagde det virkelig ganske stille ved mig selv, da vi forleden stode sammen paa Torvet, at det nok dog alligevel ikke var den rette Mand."

"Men hør nu! kan Du høre?" — Det var igjen Jubel — "der ere de vist med den rette Mand, kom, lad os skynde os!"

"Ved Broen var man beskæftiget med den Døde. "Han har altsaa dog paa en Maade offret sig for Folket," bemærkede Nogle. "Han har dog maaskee oprigtig elsket Republiken," yttrede Andre. "Han har nok idetmindste druknet sig oprigtig for den offentlige Mening!" raabte en ung Person, der vilde være vittig."

"Man bar den Døde bort; jeg kastede i Forbigaaende et smerteligt Blik paa dette blottede Hoved; Hatten flød paa Bandet nærved Broens Planter."

"Det er en god ny Hat, det er en Admindelse, der kan betragtes som Republikens lovlige Eiendom; den maae vi dog see at faae reddet," sagde den unge Person, og boiede sig, for at gribe Hatten. Det lyffedes ikke; han gav den kun et Stød udad: den nye Hat flød et lille Stykke henad Floden, og sank i Strømmen."

„Her har Du det første Brudstykke af min Livserfaring. Det er en egen Sag at rejse udenlands, for at opdage den personlige Overlegenhed.“

„Saa Timer efter sad jeg i en Reisevogn, hvis Forspand vendte mod Danmark. Mit Hjerte bankede, som blev jeg forfulgt af vilde Dæmoner; jeg higede mod Fædrelandet, som en Afstindig, der aner sin Tilstand, higer mod den sunde Fornuft. Det anede mig, at jeg i Hjemmet skulle møde den stille Storhed.“

Med disse Ord reiste den Fortællende sig, og forlod mig.

For den personlige Udvikling er Indtrykket af en overlegen Personlighed vistnok høist velgjørende; men den Fortællende har Ret, naar han gjør opmærksom paa, at det ikke er en ligefrem Sag med den personlige Overlegenhed.

Den Mand, der skal kunne styre en Bevægelse i det Offentlige, maa fremfor Alt være en uafhængig, en selvstændig Mand. Under Forudsætning af de hertil fornødne Aandsgaver kunne særegne Vilkaar, som Rang og Formue, vel afgive gunstige Betingelser for Selvstændighedsfølelsen; men det er dog kun Betingelser; det Ubetingede er i det Personlige. Kun i den sande Personlighed er den sande Selvstændighed,

Til politisk Selvstændighed hører jo ikke blot en fast Anskuelse af det Maal, der bør tilstræbes, og et sikkert Blik for de Midler, der kunne og bør anvendes; men dertil hører ogsaa, og det fornemmelig, at den Styrende fra Begyndelsen af er enig med sig selv, hvormeget han kan og vil vove, med hvilken Grad af Selvopoffrelse han kan og tør virke for Ideen.

Det er stærke, spændende Modsatninger, der maae forenes og magtes i den Styrendes Indre, dersom hans Herredømme skal kunne siges at være begrundet i personlig Overlegenhed.

Uden levende Begelvirkning med den sig igjennem de givne Institutioner yttrende Folkevillie, er en fornuftig Statsstyrelse utænkelig. Den Styrende maa have en inderlig

Overbeviisning herom; thi for Ideen er han kun berettiget, forsaavidt han tør ansee sig som Organ for den væsentlige Almeenvillie.

Men den almene Villie ytrer sig just i Begelwirlningen af de mange particulære Enkeltvillier: her staaer Mening mod Mening, Fordring mod Fordring, Interesse mod Interesse, Parti mod Parti, Videnskab mod Videnskab. I det endelige Phænomen giver Almeenvillien sig tilkjende som Mængdens Villie.

Modsætningen mellem den i Forholdenes Natur begrundede Folkevillie og Videnskaberne i Mængdens Villie er en spændende Modsætning. Den Styrende viser sig da i Ideen som Den, der af Alle maa være den meest Afhængige og derhos tillige den meest Uafhængige. At forene Afhængigheden af den sande Almenvillie med Uafhængighed af Døgnets Videnskaber og Mængdens veglende Stemning, er en overordentlig Opgave, hvis Løsning kun er mulig for den overlegne Personlighed.

At lade sig have af Massen, tage Mængdens Stemning som Udtryk for den almene Villie, og saa gaae i Spidsen — „noget forud for Tambourmajoren,“ er at frakjende sig selv Myndigheden i samme Nu, man synes at tilegne sig den. Det er ikke et tilfældigt Uheld, der styrtede Manden i vor anførte Fortælling; det er en kategorisk Modsigelse: han styrtede sig selv, i samme Dieblif, han som Fører begyndte sit Optog — „med Hatten i Haanden.“

Denne politiske Comoedie, der ofte nok (om end ikke altid i saa grelle Farver) gjentages, maa nødvendigviis bidrage til at undergrave den borgerlige Orden: den bringer de Styrende i Foragt, den forvilder Mængden og demoraliserer Folket.

Men Faren fra den modsatte Side er ligesaa truende. At tænke ringe om Individerne og foragte Mængdens Dom er vistnok fristende for Den, der har Magten, og kun ønsker at nyde den. Men, naar Statsideen løsribses fra Det, der

gjører i Masserne og vil arbeide sig frem i Individerne, bliver den en Magthaveriets Fiksee, der mangler human Berettigelse. En saadan Fiksee kan jo være smigrende nok for en Herskeshøg: en hensynsløs Despot, en lykkelig Tyran kan jo gjerne benytte den; men derved bliver den sande Opgave ikke løst. Despotiet, der lægger Folkevillien under Skjæbnen, bliver selv, et Skjæbnens Redskab, igjen knust af Skjæbnen.

Betragte vi ret den spændende Modsætning af Afhængighed og Uafhængighed, en Modsætning, der presser og tvinger den Styrende ved hvert Skridt, han gjør: hvilken Inderlighedens Kraft, hvilken personlig Overlegenhed maa han da ikke behøve, for, endog blot i nogen Grad, at løse sin Opgave!

Man finder det naturligt, at Mængden frygter Magthaveren, og at denne igjen frygter for at tabe Magten; men, personlig forstaaet, har Magthaveren den største Grund til at frygte for sig selv: er der Nogen, hvem Magten inderlig kan angste, da maa det nok være den Magthavende.

Derjom Statens Idee var den høieste, ubetingede Idee, og den Styrende absolut forvisset om, at hans individuelle Begreb om Statens Maal var useilbart, da vilde Midlernes Valg og Anvendelse ligesvem berøe paa endelig Snildhed, Mod og Klogskab, vi maatte da uden videre beundre Machiavellis „Fyrste“.

Men Statsideen er ikke den høieste Idee, saa sandt det Personlige er høiere end det Almene; endnu mindre kan nogen Dødelig paastaae, at hans individuelle Begreb om Statens Maal skulde være saa useilbart, at han til dette Maals Opnaaelse kunde forsvare at anvende et hvilket som helst Middel.

At arbeide for et Maal, som for sit Livs høieste Opgave, og dog være sig bevidst, at dette Maal er et Forsvindende; at vove det Yderste, for at virkeliggjøre en Plan, og dog hvert Dieblif være beredt paa at opgive denne Plan, naar

Hensynet til det Høieste kræver det; at være frygtet af Saamange og dog allermeeest frygte for sig selv: slige modstridende Bestemmelser ere vistnok egnede til at sætte et Menneske i Spænding. Men Den, der ikke i personlig Inderlighed kan udholde denne Spænding, har ikke Overlegenhed til at styre.

Inderlig bevæget af tusinde ængstende Hensyn, maa den Styrende dog være som den Besluttede, der kun har eet Hensyn. Gjennemtrængt af Agtelse for den almene Villie, maa den Styrende dog handle som Den, der fuldbyrder sin egen Villie. Omgivet fra begge Sider af Tilhængere og Modstandere, af Venner og Fjender, maa den Styrende dog være ligesaa varsom med de Førstes Kjærlighed, som med de Sidstes Had. Jo større Magt, desto større Ansvar; jo større Ansvar, desto større Anstrengelse. Saaledes kan da den Magt, der ellers er Gjenstand for Saamanges Misundelse, tynge paa Magthaveren selv som en trykkende Byrde.

Vil den Magthavende blot holde sig til sin Opgave som til en Sag, er Løsningen umulig.

At see paa Sagen er at overveie, hvormeget Godt og Gavnligt der kan udrettes; hvor Meget man for det givne Tilfælde tør sætte paa Spil; hvormange Menneskers Liv man tør opoffre; for at komme til Maalet. Slige Spørgsmaal ere fra Sagens Standpunkt ikke til at besvare i Forveien, og bagefter er for filde.

Saalænge det endnu ikke er fuld Alvor med Ansvarligheden — hvad enten det nu er en Gneherker, der bruger Magten efter eget Tykke i den Indbildning, at han kun staaer sig selv til Ansvar; eller de Flere, imellem hvilke Magten er deelt, tillige fordele Ansvaret saaledes, at Enhver af dem slipper fri, forsaavidt de kun staae Mennesker til Ansvar, — saalænge kan man jo gjerne vedblive at holde den verdslige Sag i reen Verdslighed; men det gaaer da ogsaa med de verdslige Sager, som det bedst kan: den ideale Opgave bliver ikke løst.

Skal Opgaven løses, maa Sagen forvandles til et personligt Mellemværende mellem den Mægtige og den Almægtige.

Denne Forvandling skeer ikke, fordi en Magthavende er saa fræk, at benytte de religiøse Videnskaber for en ærgjerrig Plan, og forblande Guds Villie med egen allerhøieste Egoisme; nei, Forvandlingen skeer derved, at den Styrende i Alvor tager den verdslige Opgave som en Samvittighedsopgave, for hvis Løsning han staaer den Alvidende til Regnskab.

Med denne Forvandling kommer Ansvar, det ubetingede Ansvar i personlig Sandhed, det evige Ansvar i guddommelig Alvor. Med det ideale Indtryk af dette Ansvar kommer Raad og Kraft og Mod og Visdom: med dette Indtryk kommer Myndigheden.

Udvortes seet, skulde man mene, at Ansvarligheden og Myndigheden forholdt sig omvendt, saa at jo større Ansvarligheden var, desto mere maatte den forsue Myndigheden; men i Ideen gjælder just det Modsatte: jo større Indtryk af Ansvar, desto større Myndighed.

Den nyere Tid roser sig af sine politiske Fremskridt, og den har uden Tvivl Ret, forsaavidt disse Fremskridt have gjort det vanskeligere og vanskeligere at regjere. Disse stigende Vanskeligheder, der vise os de Magthavendes Lod fra en ingenlunde misundelsesværdig Side, maae vel efterhaanden tvinge de Styrende ind under Idealet, og lære dem, hvorfra de skulde tage Myndigheden.

Den nyere Tid sætter fornemmelig sit Fremskridt deri, at de Magthavende gøres ansvarlige. Det er nu visseelig et stort Fremskridt, at de Magthavende gøres tilgavn's ansvarlige; Feilen er kun den, at Ansvarligheden for Menneskers Domstol kun altfor ofte maa savne den behørig Strengthed og Alvor. Det sande Fremskridt vil da uden Tvivl bestaae deri, at de Styrende, foranledigede ved deres menneskelige

ufuldkomne Ansvarlighed, tage Mod til sig, og appellere til den personlige Sandhed, for at faae den fuldkomne Ansvarlighed og dermed den behørig Myndighed.

At have den høieste Myndighed i personlig Erkjendelse af den høieste Ansvarlighed, er i Aand og Sandhed at være den Overlegne.

VII.

Ubetydelige Mennesker.

For den personlige Selvsølelse er det vistnok meget nedslaaende at maatte tilstaae: „Du er dog i Grunden et ubetydeligt Menneske.“ Den Forestilling, at de fleste Mennesker, med hvilke man lever, jo ogsaa ere ubetydelige, yder kun en maadelig Trøst. Hvorpaa berouer da Forskjellen mellem betydelige og ubetydelige Mennesker? Gives der Sandhed i noget Menneske, hvis Liv i enhver Henseende er uden Betydning?

Enhver fornemmer strax, hvor slibrigt dette Punkt er, da Udtryffene: „betydelig“ og „ubetydelig“ jo kunne tages i hoist forskellige Betydninger. Skal den herved antydede Undersøgelse føre til noget Resultat, da bliver Opgaven, at tydeliggjøre, hvorledes det Ideale kan sænke sig i det saakaldte Ubetydelige, kan skjule sig bag Phænomenet, og just derved forvandle endogsaa det Smaalige, og hæve det Hverdagsagtige til høiere personlig Betydning.

En saadan Bevægelse kan umulig tydeliggjøres i en almindelig Betragtning; thi den almindelige Betragtning maa enten oversee det Ubetydelige, eller tabe sig i Ubetydeligheder. Det eiendommelige Begelspil af Betydeligt og Ubetydeligt, der allermeest karakteriserer Hverdagslivet (et Begelspil, hvorunder det meest Betydningsfulde ofte nok slaaes hen i en

Ubetydelighed, medens omvendt det Ubetydelige igjen kan høine sig, og faae Betydning), dette Begjælselsspil lader sig kun tydeliggjøre i en individuel Fremstilling af det Individuelle.

For at undgaae unyttige Bidtøftigheder, skal jeg da igjen tillade mig at indføre min Fortællende, og lade ham meddele, hvad han kalder det andet Brudstykke af sin Livserfaring.

„Som min første Erfaring“ — begyndte han, da vi ved en anden Leilighed paa Ny havde bragt der Personlige paa Tale — „tilhører det Offentlige, saa tilhører nu denne følgende Privatlivet.“

„I mine Forældres Huus, hvor jeg fremdeles levede efter min Hjemkomst, samledes jeg i Begyndelsen med mine tidligere Omgangsvenner. Men, da jeg paa Grund af mit ulykkelige Eventyr (Noget, jeg dog helst undgik at berøre) ikke ret kunde dele deres naive Begeistring for de nye Op-
sving i det Politiske, indtraadte Forstemthed, Spænding og Kulde. Jeg forsøgte at politicere; de politicerende Kammerater droge sig tilbage: fjernet fra alle Statsfager, tilhørte jeg nu ganske Familien.“

„Noget Udbytte vilde jeg imidlertid dog have af mit Uheld. „Har jeg end ikke endnu kunnet opdage, hvor den personlige Overlegenhed er“, tænkte jeg, „saa vil jeg dog idetmindste slibe mine Brillen til at see, hvor den personlige Overlegenhed ikke er“. Med dette Forsæt begyndte jeg da i al Stilhed at øve mig i det Kritiske, det Nivellerende, det Negative.“

„Alle Personer i vor temmelig udbredte Omgangskreds maatte nu passere Revue for mine kritiske Brillen; jeg skærpede Censuren til Trods for Liberalismens Fremskridt; jeg holdt Mynstring over Ubetydelighederne. Enhver, der ikke kunde bestaae for min ideale Domstol, blev, hvor skuffelig og brugbar Personen end for Resten kunde være, uden Naade degraderet, og sat i Rang med det runde Kul. Der var næsten Ingen, der kunde bestaae; de fleste faldt ynkelig igjennem. En heel Skare af Bekjendte, fjernere og nærmere,

Huusvenner, Huusveninder, Onkler, Fætttere, Cousiner og Halvcousiner havde jeg allerede rejiceret; de havde alle temmelig godvillig fundet sig i at blive opførte i stikkelige Nulliteter. Kun Een stod endnu tilbage, en Oneste i Stikkelse af en gammel Jomfru, min Moders Halvsøster, Familiens Tante. Denne gamle Jomfru var stædig, og vilde slet ikke lade sig opløse. Hun blev standhaftig ved den Paastand, at hun var en virkelig Ener, og vilde paa ingen Maade gaae op i Nul."

"Det var i mine Tanker ligesaa lidt Nag eller Ondskab, der drev mig til at nivellere Tanten, som det er Nag og Ondskab, der bevæger Naturforskeren til at saare et Dyr, at skjære i en Frø; tværtimod, det var Følelsen af mit aandelige Kald, det var den rene Iver for Ideen, der laae til Grund for mine negative Bestræbelser. Hvad der æggede min Kritik, var jußt heller ikke nogen ligesvem Annættelse fra Tantens Side; hun var saa langt fra at være annættende, at hun endogsaa gjerne kunde kaldes befteden; nei, hvad der æggede, jeg kunde fige: ideelt tirrede mig, var et vift uforklarligt, mig aldeles ubegribeligt Eftertryk, hun ved Alt, hvad hun sagde og gjorde, oienfynlig lagde paa sin Personlighed."

"Det er dog alligevel en stille Prætension, der stifter i denne Ubetydelighed", gjentog jeg ved mig selv, naar jeg var i ondt Lune (og jeg var nu næsten altid i ondt Lune). Hvori mon nu en faadan Prætension, efter hendes Indbildning, skal være begrundet? I hendes Rang og Værdighed? — Hun er Tante. Na ja, men, noiére beftet, er hun da egentlig kun Halvtante. Desuden er Tantestabet jo en Værdighed, der opnaaes alene ved Andres Dyd uden egen Fortjeneste. En faadan Værdighed kan umulig begrundes nogen Prætension.

"Hendes Skjønhed? — Et gammelt Menneffe, der er langt og magert og skarpskuldret og virrer med Hovedet. Herregud, her ere jo vel nogle Ruiner; men paa flige Ruiner kan man da i hendes Alder umulig ville anlægge personlige Prætensioner."

Hendes Formue? Ja, var det endda en formuende Tante, en riig Tante, en Tante, der kunde minde En om, at der er Noget til i denne Verden, der kaldes et Testamente; ja, det var en anden Sag. Saa kunde hun da (idetmindste i hendes egne Dine) være berettiget til at optræde med Aplomb; thi et Testamente er en Tantes Aplomb. En riig Tante, der har det store Testamente i sinomme, har med det Samme den hele store Familie i sinomme. Det er en ægte Tante; hun er gedigen. En saadan ægte, gedigen Tante er langtsfra en Ubetydelighed: hun er en virkelig Størrelse, endnu mere, hun er en ideal Størrelse, en mythologisk Figur, en Lyffens Gudinde. Hun seer sig om i Familiens Kred, som vilde hun sige: „Elsker mig nu, mine Børn, betænk, hvem jeg er; jeg er jo Lyffens Gudinde, dog ikke den blinde, nei den seende. Lad mig nu see Eders Omhed, Eders Kjærlighed, Eders Hengivenhed: Ingen af Eder kan jo vide, hvem der tilsidst bliver den lyffelige“. En saadan ægte, gedigen Tante er da heller intet kjedeligt Inventarium, langtsfra! hun er et oekonomisk Factotum, et Huusorakel, et personificeret Familjelotteri; et Lotteri, der befordre Moraliteten. En saadan Tante anstiller jo Dydsøvelser med den hele Familie: Enhver gjør sin Indsats i Forekommenhed, i sin Opmærksomhed, i omme Kjærtegn; den ene overbyder den Anden, thi Ingen kan jo vide, hvor det store Lod tilsidst vil falde. En saadan ægte gedigen Tante er som en Aand, en Sibylla: der er noget Prophetisk ved hende. Jo ældre hun bliver, desto mere prophetisk bliver hun: hun er elskværdig=prophetisk, og prophetisk=elskværdig. Jo magrere hun bliver, desto elskværdigere bliver hun; jo svagere hun bliver, jo mere hun virer med Hovedet, desto stærkere trækker hun, desto større Forhaabninger vækker hun. — Havde Tante havt slige gyldne Egenskaber; jeg skulde tilgivet hende, om hun gjorde nogen Fordring paa personlig Overlegenhed, ja, jeg skulde tilgivet hende; thi denne lumpne Verden er nu engang saaledes. Men Tante og Formue! det er vist længe, siden de to saae hinanden sidst; derom vidner ikke blot Ani-

beriet i hendes Privatoekonomie, men hendes gammeldags velconserverede Bynt er jo nærved at præke paa Torvene."

"Gjærende i disse Tanker trængte jeg til Luft. Jeg forsøgte et Par Gange at komme Tanten tillivs ved at indlede en Disput om Personlighedens Idealer og om Forskjellen mellem betydelige og ubetydelige Mennesker. Forgjæves! Tanten disputerede aldrig om Idealerne, og lod, som om hun slet ikke kjendte Forskjellen mellem betydelige og ubetydelige Mennesker."

"Imidlertid sølte jeg dog en uimodstaaelig Trang til at meddele mine Jagttagelser; jeg sølte, at disse Jagttagelser vare for dybtgaaende, for interessante, for lærerige til, at jeg burde beholde dem for mig selv: jeg maatte have Luft, men hvordan skulde jeg faae Luft? Tale til mine Universitetsvenner derom var umuligt, jeg kunde jo ikke hos Nogen faae et Ord indført for lutter Politik, og et Forsøg, at rykke frem med Tanten paa en Generalforsamling, vilde kun have gjort mig latterlig. Et Catheter kunde jeg heller ikke bestige; jeg havde endnu ingen Grad, og desuden var Tantens Indhold jo heller ikke videnskabeligt."

"Saa maatte jeg da see at faae Luft paa en anden Maade. Jeg samlede mig et forholdsvisst talrigt og taknemmeligt Privatauditorium, bestaaende af mine egne Sødsfende, Brødre og Søstre, der alle vare yngre end jeg."

"Tantens Navn blev aldrig nævnet i mine Foredrag; men til vor ungdommelige Underholdning udkastede jeg forskjellige, i mine Tanker ret satiriske Skizzer af en quindelig Individualitet, jeg kaldte gammel Bærdighed. I de meest lune-fulde Situationer, jeg kunde overkomme, udmalede jeg da for mine Tilhørere og Tilhørerinder, hvorledes gammel Bærdighed forener det Ziirlige med det Sparommelige; hvorledes gammel Bærdighed forbauses for sine Firestillingspræsenter, som Sultan Soliman for Morgianas „Vinteræbler“; hvorledes gammel Bærdighed fører sin Person, som En, der skal i Statsraadet; hvorledes gammel Bærdighed sidder

i Statsraadet og virrer med Hovedet, som om hun vilde sige: her er kun lidet Haab, dersom I vente en Thronarving."

De Ældre i Auditoriet morede sig luunt; men den Yngste, en lille Søster paa 10 Aar, kunde tilsidst ikke holde Contenance. Hun forraadte vor Hemmelighed ved den ligefremme Erklæring: „det ligner jo Tante Clara, det er bestemt Tante Clara, Du mener, Frederik!"

„Blodet foer mig op i Kinderne; den barnlige Erklæring var et Stik i min Samvittighed. Jeg sølte det som en Bebreidelse, og begyndte nu med en Formynders Alvor at dadle den barnagtige Misforstaaelse. „En saa agtværdig Person, som Tante Clara, maatte paa ingen Maade forveksles med disse spøgende Billeder. Hun kunde vel have sine smaa Særheder; men det var dog høist usømmeligt at drive Spot enten med hende eller med noget virkeligt Mennesses Personlighed. Vore Underholdninger sigtede jo til en høiere Dannelses. Det var den nye Tids Fordring, at være hjemme i det Komiske, see Contrasten imellem det Store og det i sig Ubetydelige, gjøre Bekjendtskab med det Negative, og have sig over det Borneerte."

„Denne kraftige Formaning virkede; mit Auditorium misforstod mig ikke oftere. Derimod foregik der en stille Forvandling med den Belysning, hvori vi Sødskende efterhaanden vænnede os til at see den gamle Tante Clara."

„Min Moder mærkede Forandringen, men kunde ikke begribe, hvordan det hængte sammen. Hun var en kjærlig Sjæl, men uden personlig Overlegenhed. Hun begyndte at gjøre os Bebreidelser; der hengik et Aar og mere, det blev værre. Der var i det Enkelte næsten Intet; hver Enkeltighed opløste sig altid i noget høist Ubetydeligt, Noget, som jeg med mit skjønne Talent endog vidste at gjøre latterligt. Min Moders Bedrøvelse, frugtesløse Tvilen og stigende Bebreidelser gjorde kun det Onde værre.

Vi Gudsfænde, der dog hidtil virkelig havde agtet Tanten, begyndte nu ordentlig at ærgre os over hende, som om hun forsætlig voldte os Fortræd, da det jo var for hendes Skyld, vi maatte døie de mange Ubehageligheder.

En Dag, — jeg erindrer det endnu saa tydelig — da min Moder ret havde moraliseret for os, tog jeg Bladet fra Munden, og spurgte (dog, som mig syntes, i al Sømmelighed) ganske ligefrem: „Hvad har Tante Clara da klaget over? hvad har hun da egentlig bebrejdet os? Hun kommer jo her i Huset ganske som sædvanlig. Jeg vil ikke tale om vore større Selfaber; men her kan jo ikke være tre Mennesker hos os en Aften, undtagen vi tillige have den Fornøjelse at see Tante Clara. Vise vi hende ikke al mulig Agtelse, ja den punktligste Opmærksomhed? Kjede vi os ikke pligtstyldigt, naar hendes Sparommelighed engang imellem har bragt det saa vidt, at hun, som hun udtrykker sig, ret glæder sig til at see os Allesammen hos sig en Aften? Være vi ikke Allesammen forleden hos hende i Anledning af hendes 60aarige Fødselsdag, og det endog to Gange, da vi alt om Formiddagen mødte til Gratulation? Skete det ikke med al mulig Anstand og Høitidelighed? Modtog hun os ikke med en Mildhed, saa nedladende, som om hun var en Dronning? Der var jo formelig Parade; vi defilerede forbi hende; hun saae paa os En efter En, som om hun vilde tælle os, og forviise sig om, at vi vare der Allesammen, og see, vi vare der Allesammen! hvad har hun da at klage, hvad har hun at beklage sig over?“

„Da jeg havde sagt dette, reiste min Moder sig fra sin Stol, inderlig samlet, underlig forvandet; det var, som blev hun et Hoved høiere; jeg syntes at see den personlige Overlegenhed blive til for mine Dine.“

„Du spørger, min Søn,“ — begyndte hun, idet hun gvalte en Taare — „Du spørger, Frederik, hvad Tante Clara har klaget over? Hun har ikke klaget; hun klager aldrig. Hun har lidt meget, gennemgaaet meget; Gud forbyde, at

Nogen af Eder, mine Børn, skulde lide, hvad hun har lidt; men hun klager aldrig, hun beklager sig aldrig."

"Hun lever i knappe Kaar, gjør selv det Meste af sit Arbejde, og har neppe det daglige Brød. Det har tidt undret mig, hvordan det egentlig hænger sammen; thi hun fik dog en ikke ubetydelig Capital efter sin salig Moder. Jeg maa formode, at hun paa en eller anden Maade er bleven be-
dragen; jeg har tidt havt det paa Munden, og villet udspørge hende, men jeg har aldrig kunnet: hun slaaer det altid hen. Nei, hun klager aldrig, hun beklager sig aldrig."

"Det er mig, der klager paa hendes Vegne, mine Børn, det er mig, der beklager mig over Eders Uformuft. I have jo dog tidligere Allesammen holdt saameget af hende, og hun er endnu usforandret den Samme: hvad er her da foregaaet?"

"Hun siger tidt et venligt Ord til Eder; I lade, som om I vare fraværende. Hun viser gjerne en eller anden lille Opmærksomhed; I lade næsten, som om I ikke mærkede det. I forsikre mig, at I agte hende, og at jeg ikke kan bebrejde Eder noget Enkelt; jeg vil dog nævne noget Enkelt, og vise, at jeg desværre kun har altfor god Grund til at gjøre Eder Bebrejdelser."

"Det var forleden Aften; I skulde til det store Bal. Tante er i denne Tid, som I vide, meget upasselig, og gaaer ikke gjerne ud; men hun kunde dog ikke negte sig den Fornoielse at gaae herop, og see Eder i Pynten. Hun finder nu, at I Pigebørn see godt ud, og har en stille Glæde af at see paa Eder. I bemærkede jo ogsaa nok, at hun var her; men I bemærkede vist ikke, hvor dybt I saarede hende. Det er Ubetydeligheder, men i slige Ubetydeligheder skjule sig ofte de dybeste Krænkelser. Husker Du, Sophie, hun vilde hælde en Smule Eau de Lavande paa dit Pommeterklæde; Du trak Pommeterklædet til Dig, som om Du frygtede noget Gammelt, der havde tabt sin Duft. Husker Du, hun vilde rette lidt ved din Kjole, Augusta; Du vendte Dig bort, at hun ikke skulde smudske den med sine Fingre."

„J mærkede ikke Noget; hun lod sig heller ikke mærke med Noget; men jeg mærkede godt, at der blinkede en Taare i hendes Øie. Kjære Børn, kunne J ikke indsee, at J gjøre hende blodig Uret, hende, der elsker Eder saa inderlig, saa uegennyttig, naar J negte hende endog blot en velvillig, venlig Opmærksomhed.“

„Det var det sidste Optrin af den Natur, der foresaldt i vor Familie; vi fik nu Andet at tænke paa.“

„Min Fader, der i sin anseelige Stilling var agtet som en dygtig Embedsmand, blev pludselig syg; det blev til en heftig Nervefeber, hvorefter han døde efter en Maanedes Forløb.“

„J al den Tid saae vi slet ikke Tanten. Hun skrev Brev, hun sendte Bud: hun var sængeliggende, og beklagede meget, at hun ikke kunde komme selv. Her var imidlertid Ingen, der lagde synderlig Mærke enten til hendes Forspørgsler eller Beklagelser. Min Moder var saa anstrengt af Nattevaagen, og tog sig min Faders Død saa nær, at hun henjank i lethargisk Afmagt: vi frygtede for hendes Forstand.“

„Med Jammer-scener vil jeg ikke opvarte; men Du kan forestille Dig min Fortvivlelse, da jeg opdagede, hvordan Sagerne stode. Min Fader, der i sit Fag var en duelig Mand, men vel meget undergiven de verdslige Phænomena, efterlod sig en Gjæld, hvis aarlige Afdrag maatte medtage de to Trediedele af Enkelsen.“

„Creditorerne styrtede ind fra alle Sider. En Deel nye Meubler havde vi faaet paa maanedlig Afbetaling, disse bleve nu efterhaanden afhentede af de rette Eiere, og Bærelserne stode tomme.“

„Det Bærelse, hvori min Moder i vore Belmagts-Dage pleiede at opholde sig, og som vi Børn for Spøg kaldte „vor Frues Herlighed“, var nu berøvet alle sine Prydelser; et simpelt Bord med nogle tilsvarende Stole var traadt i Stedet for de elegante Meubler. Der sad nu min Moder i Krogen, og stirrede paa det Tomme.“

„Det var henad Efteraaret — tillad mig her at være lidt

omstændelig — det var en Eftermiddag henimod Aften, jeg kom just hjem fra en af mine første Informationer. Jeg vidste, hvilket Syn der ventede mig, naar jeg traadte ind, jeg blev derfor gaaende lidt i Corridoren, og lod Indgangen fra Trappen aaben, for Lysets Skyld, og for at aande friere."

"Nu følte jeg, hvor ubetydelig jeg var. Jeg, den Vildste af saamange Sødskende, kunde ikke engang hjælpe mig selv, endfige de Andre. Medens min Fader levede, havde jeg ikke bekymret mig om noget Erhverv. Jeg dyrkede Naturvidenskaben med Held, og sigtede mod et høit Maal. Jeg havde mig alt en Bogsamling og et lille Naturaliecabinet; nu var det Hele anmeldt til Salg i Avisen. Fra en sorgløs, høitstræbende Naturforsker var jeg da pludselig forvandlet til en fattig, ubetydelig Timelærer: til hvilken Ubetydelighed et stakels Menneske dog kan synke!"

"Jeg traadte ind i den store Sal; her var øde og tomt, som ved en Flynning. Jeg aabnede Døren til min Moders Bærelse: hvilket Syn! der sad hun endnu i Krogen; min yngste Søster laae knælende paa en Skammel, og hvilede sit Hoved i hendes Skød. Mine Brødre havde kastet sig imellem hverandre paa Gulvet; de ældre Søstre sad hvilende paa deres Arme over Bordet. Ingen rørte sig. Her var jo intet Liv: jeg stod som i en Begravelse. Mit Aandedræt var ved at standse; jeg følte et Tryk, som skulde jeg synke i Knæ."

"Da aabnes Døren sagte paa den modsatte Side. Jeg soer en qvindelig Skikkelse, hoi og sortklædt og bleg som en Dødning, virrende med Hovedet. I det stærkt lueende Aftenstjær lignede hun mere et Aandevæsen, end et Menneske; men jeg gjenkjendte hende snart: det var Tante Clara. Den uvilkaarlige Gysen, der gennemfoer mig i første Dieblis, veg for en ubeskrivelig Tillid, Hengivenhed og Haab."

"Hun blev staaende, og holdt sig ved Dorposten, som om hun frygtede for at segne; jeg nærmede mig hende, tryffede et brændende Kys paa hendes Haand, og førte hende ind."

Uden ringeste Forestilling om, hvad nu vilde følge, havde jeg uvilkaarlig en Følelse af, at vi vare frelst, at denne vakkende Dødning endnu havde Kraft til at vække os af vor Modløshed, samle os omkring sig, og frie os fra sorgelig Opløsning.

Der kom nu Liv i de Døde. Brødrene og Søstrene vaagnede; vi omkredsede den Gamle, og betragtede hende med en til hellig Grefrygt grændsende Erbødighed. Hun saae igjen paa os En efter En, som om hun vilde forviise sig om, at vi vare der Allesammen; og see, vi vare der Allesammen, men Ingen kunde sige et Ord.

Da kastede min lille Søster sig for hendes Fodder, omfavnede hendes Knæ, og udbød hulkende: „Vi bede Dig Allesammen om Forladelse, Tante Clara, ogsaa Frederik beder Dig om Forladelse.“ Du kan vel tænke, hvordan dette Udbud virkede paa mig.

Men Tanten, der aldrig yndede, hvad hun kaldte høitidelige Scener, vendte sig hurtig til min Moder, der endnu sad ubevægelig. Hun tiltalede den Syge med en Blanding af Omhed og Strengheid, der just egnede sig til at vække hende. Da det i Begyndelsen ikke syntes at virke, sagde hun i skarp Alvor: „Du kjender ikke mig, Maria; kjender Du da heller ikke ham, ham der, den Mand med Tornekronen, der bærer sit Kors?“ og holdt i det Samme et Billede af Ecce homo, der saaes i det klare Aftenlys, hen for den Syges stirrende Blik.

Efter gjentagen Anstrengelse lykkedes det hende virkelig ved hendes ubegribelige Aandskraft at kalde min Moder til nogen Besindelse.

Hun gif derpaa umærkelig over i den mere daglige Omgangstone, og talte praktisk om praktiske Anliggender. Hun forklarede os nu, hvad vi aldrig havde drømt om, at hun, langt fra at være fattig, endog var meget formuende. Hun havde, sagde hun, længe frygtet, hvad nu var skeet, og havde altid sparet for vor Skyld. Hendes Capital var ved lykkelige

Omstændigheder steget til meer end det Dobbelte; og det var nu hendes eneste Glæde, det Eneste, hun som gammel Jomfru havde at leve for, at sikke os et anstændigt Udkomme.

„Jeg seer, Frederik“, tilføiede hun, „at Du har anmeldt Din Bogsamling og Dit Naturaliecabinet til Salg i Avisen; det Feilgreb maae vi have rettet. Du maae ikke sælge dine Bøger; Du maa vedblive at dyrke den Videnskab, hvortil Du har Kald. Vi haabe jo, og glæde os til, at Du engang skal blive en stor og betydelig Mand.“

„Sætter Du Dig nu levende ind i mit Sted, min Ven, saa kan Du vel forstaae, at jeg fik andre Tanker om Idealene og om de betydelige og ubetydelige Mennesker.“

Hermed sluttede han sin Fortælling, og hermed slutter jeg dette Foredrag.

VIII.

En Timelærer.

Personlighedens væsentlige Opgaver ere ideale. Om ideale Opgaver gjælder nu i Almindelighed den Regel, at det ikke er nok med en umiddelbar Anvendelse af de tilsvarende Naturgaver; men at der maa Dannelse og Underviisning til, dersom det skal blive til Noget.

Der ere nu f. Ex. mange Mennesker, der have god Hukommelse, god Dømmekraft og et naturligt Anlæg til at fortælle. Men uden en bestemt Anviisning og et dertil svarende Studium blive de dog alligevel ikke kyndige i Historien. Den, der skal blive grundig i Historien, maa begynde med at gaae i Skole eller have en Timelærer; ellers bliver det vist ikke til Noget.

Den, der har Gehør og en god naturlig Stemme, kan jo synge. Er der nogen Kunst, der kan siges at begynde naturlig, da maa det vel være Syngekonsten. Alligevel er det i høiere Forstand en Kunst: Sangerens Opgave er meer end blot naturlig, den er aandig, ideal. Saa snart man har indseet, at her er en ideal Opgave, indseer man tillige, at den vordende Sanger maa gaae i Synge-skole, eller dog have en Lærer, en Timelærer.

I Dannelsens Verden, hvor der ere saamange baade videnskabelige og kunstneriske Opgaver, ere der da ogsaa mange Skoler, mange Lærere, ja mange Timelærere.

Man har, som bekendt, Timelærere paa forskjellige Vilkaar og til forskjellige Priser, Nogle til en Mark, Andre til en Specie. I London, hvor man rigtig maa gjøre Fremfærd, har man endog en Synge lærer til fem Specier i Timen.

Det er naturligt, det er fornuftigt. Vil man frem i et Fag, og bringe det til Noget, kan man ikke noksom sætte Priis paa en udmærket Lærer; selv om man betalte ham nok saa høit, er her dog altid Noget, der ikke lader sig betale.

Men nu har jeg ofte forelagt mig selv det Spørgsmaal, hvordan det i denne Henseende egentlig forholder sig med det Personlige.

Mange Menneſker synes at mene, at her aldeles ingen særlig Underviisning behøves, at det Personlige er Noget, der maa komme af sig selv, noget Bildtvogende, der i alt Fald kun behøver Almeendannelsens Pleie for at trives i skønneste Frødhed.

Skulde det nu virkelig forholde sig saaledes? skulde vi maaskee her træffe paa en ganske særegen ideal Opgave, til hvis Løsning der ikke udfordredes nogen særegen, tilsvarende Underviisning? Denne Synsmaade er upaatvivlelig falsk. Kunne de almindeligere ideale Formaal ikke engang rettelig opfattes og tilstræbes uden hensigtsjvarende Veiledning, hvorledes skulde det da være tænkeligt, at Aandens høieste og helligste Ideal kunde det?

Derſom der virkelig gaves en Timelærer i det Personlige, en paalidelig og grundig Lærer, der kunde forviſe den opmærksomme og flittige Discipel om et hurtigt og paalideligt Fremfærd, da synes mig, at jeg ikke kunde betale ham for dyrt, om jeg endog, naar jeg blot paa nogen Maade havde Evne, skulde give ham det Samme, som man giver en Synge lærer i London.

Men Spørgsmaalet er, om en saadan Lærer kan findes. Der tilbydes jo ellers Timer i alle mulige Fag, og fra de forskjellige Priser kan man med temmelig Sandsynlighed slutte sig til Lærernes forskjellige Dygtighed: er der da Noget, der tilbyder Timer i det Personlige, og hvad koster Timen?

Dette indviklede Spørgsmaal er ikke let at besvare ligesom, og, saa at sige, paa staaende Fod. Sagen er forblommet; skal det lykkes os at klare dette vanskelige Punkt, da maae vi fra den dunkle Begyndelse see at stave os frem til et nogenledes fatteligt Begreb.

Med det Forblommede kunde nu en Digter allerbedst hjælpe os tilrette, naar det ellers traf sig saa heldig, at han just behandlede det Emne, hvorefter vi søge Oplysning.

I denne Anledning maa jeg da meget beklage, at jeg ikke har kunnet tage en Bog med, som jeg for en Tid siden har eiet, men som desværre reent er bortkommen (man faaer saamange nye interessante Bøger, at man neppe har Plads for de ældre); havde jeg nu haft denne Bog ved Haanden, og kunnet forelæse ordret efter den; det vilde have hjulpet os betydelig, thi det var nu saadan en aandrig Bog af en aandrig Digter.

Det var egentlig en Børnebog, en Bog med Billeder og Text. Men, som det nu engang er Digteren givet at tale i samme Sprog baade til Børn og Vorne, var Bogen tillige forsynet med en Fortale, hvoraf man kunde see, at Forfatteren udtrykkelig havde foresat sig at forene det Gavn- lige med det Fornøielige, da hans Niemod netop var, at fornøie Børnene og gavne de Vorne. Bogen var derfor ikke blot meget poetisk, den var tillige moralsk, den var belærende; jeg tør nok sige, at den i dette Capitel vilde have tilfreds- stillet — endogsaa det gamle Portrait i Andersen's Eventyr, saa belærende var den. Den førte just Titel af Time- læreren.

Da jeg nu desværre ikke har Bogen, og heller ikke kan den udenad, maa jeg indskrænke mig til at anføre, hvad jeg kan erindre. Heraf vil Følgen naturligviis blive, at det Poetiske desværre gaaer tabt; men der er dog altid Noget rundet, dersom det kun lykkes at fastholde det Belærende.

Det er altsaa en forloren Bog, en temmelig stor Billedbog, hvoraf jeg her tillader mig at forevise nogle Billeder.

Her er nu saaledes t. Ex. et Billede, der har til Overskrift: „Den Studerende.“

Bed et stort Skriverbord sidder en ung Dame, bleg og interessant, med lidt Blæk paa Fingeren. Her er Sort paa Hvidt, at denne Dame er — en Studerende. Hun er da ogsaa paa en Maade en Prima Donna (endnu ikke den første, men næstendeels den anden Prima Donna) i Videnskabernes kvindelige Akademie. Hun giver endnu ikke Timer, hun tager Timer: hun rustet sig. Hvor skjæft hun rustet sig, kan sees af den store Tabel, der hænger under Speilet: „Syv fremmede Sprog, Historie, Geographie, Musik, Sang, Tegning, Maling, Naturhistorie, Mythologie, Perspektiv, Fortification og Astronomie.“

Den Studerende har i dette Dieblis dyssset de videnskabelige Tanker og bragt sin lille Staalpen til Hvile paa en ufuldendt astronomisk Afhandling; hun kommer da tilfældigviis til at tænke paa, at der dog maaskee burde tilføies endnu en Rubrik paa Schemaet.

„Der gives unegtelig Noget, der kaldes det Personlige. Kan man lære alt det Andet, saa maa man da vel ogsaa kunne lære det med. Hvad mon man nu egentlig forstaaer ved det Personlige? Det kunde dog være ret interessant, at faae Noget at vide om Personligheden. Rigtignok er Personligheden ikke kommen paa Schemaet endnu, men den kunde maaskee med det Allerførste komme paa Schemaet, og saa er det altid godt, at være lidt forud for de Andre.“

Den Studerende vilde nu ordentlig ønske, at der var en Sagkyndig, hun kunde tale med, at hun kunde faae en Time

i det Personlige. Som hun sidder i disse Tanker, banker det paa Døren. Det er en mager, smal, koparret, langtruffen, men klarsøiet Person i en lang Frakke, der træder ind, og hilser. — Hans Grinde? — „Han tilbyder Underviisning.“ — Hans Fag? — „Han er Timelærer i det Personlige.“ — Hans Honorar? — „Han gjør det gratis, og er til Tjeneste, hvad Dieblif det er beleiligt.“

Saa behageligt vor Studerende end overraskes ved den første Deel af Introductionen, saa betænkelig finder hun den sidste: „gratis“ og „altid til Tjeneste.“ Hun vender sig til Siden og seer ud af Vinduet som En, der betænker sig. Idet hun seer ud af Vinduet, og betænker sig, forsvinder Personen.

„Men hvad skal nu det ligne? Komme som En, der er til Tjeneste hvert Dieblif, og saa ikke engang kunne vente et Dieblif, medens man seer ud af Vinduet. Der skulde dog vel ikke være noget Ulogist i Personligheden? Og han vil gjøre det gratis! Det er et Beviis paa, at han mangler Verden, og at der ikke er Noget ved ham. Der er jo ingen Time-lærer, der kan være tjent med at gjøre det gratis. Selv om han var nok saa udmærket, og havde Formue, og informerede con amore: han turde dog alligevel ikke gjøre det gratis, han risquerede jo at tabe sit Renommée. Men hans Renommée? Han har vist intet Renommée. Jeg glemte for Resten at spørge ham om hans Anbefalinger.“

Med disse Slutningsbetragtninger vender vor Studerende igjen tilbage til den astronomiske Afhandling. Hvad hun siden fik ud af det Personlige, derom melder Historien Intet; men det var det, der skulde anmeldes, at Timelæreren vil gjøre det gratis.

Et andet Billede har til Overskrift: „Invaliden.“

I et lille gammeldags, alvorligt, mørkladent Bærelse, med store Steensliser og med Krusemynter i Vinduet, sidder Invaliden. Det er en udlevet Olding i mørkeblaa Kjole med rød Krave, — uidentvivel en gammel Sømand i Bombebøssen.

Det Billede tegner da til at blive kjedeligt, thi Livet i Bombebøssen er gyfselig eensformigt. Her ere jo hverken Generalforsamlinger eller Baller eller Carneval eller Maskerade, og saa er her kun Tidt at leve for.

Den Gamle synes dog at finde sig deri. De magre Hænder har han foldet paa en stor opslagen Bog: han sidder som En, der kommer fra en lang Reise, og seer ind i Havnen; han er som En, der tager Afsted med Grindringen, for at sølge Haabet.

„Ja vist, her vare jo mange Klipper; her vankede saa mangt et Stod; det Haardeste, — det var et Hjertestod...“

Den Gamle havde gjerne mistet et Been endnu, og var hellere gaaet de tre Gange til Bunds, end at han skulde see det smertelige Syn, da Solnen faldt paa Dækket ved hans Side.

„Han var min Eneeste; jeg havde Ingen uden ham tilbage. Dog, det var ogsaa godt. Han faldt paa Wrens Bei, han faldt med Hæder, da vi strede for Flaget, og vandt Seier. — Men nu det Andet... Dette? Ak, det var min egen Skyld, ja, her er Meget, som jeg ret har angret. — Stille, det er saare godt! Og Han, deroppe, Han, der gjorde det Altsammen saare godt, qvitterer vel Afregningen i Raade.“

Med disse Tanter troer maaskee den Gamle, at han er alene, men det er han ikke: der staaer en Skikkelse bag Stolen, det er — hans Timelærer. Seer jeg ret, da ligner Skikkelsen den faldne Søn, den Søn, der faldt „paa Wrens Bei, og smertelig blev savnet af sin Fader.“

Den Gamle seer ham ikke; thi han seer sig ikke meer tilbage. Han er som paa det vide Hav, som i en Dønning paa den høie Sø, og dog, han øiner Land: han seer „den lyse Havn og Korsjets Flag og Skibet med det store Anker.“

Livet i Bombebøssen er unegtelig eensformigt; men derfor er det dog ikke kjedeligt, naar man har — en Timelærer.

Et tredie Billede har til Overskrift: „Den Forladte.“

Det er en ung, rødmuttet lille Pige, der er lige ved at græde, og hvorfor? Fordi hun føler det kun altfor vel, at hun desværre er en ubetydelig Pige.

Hun havde jo ogsaa begyndt at faae Informationer i Sprog, Musik og Tegning; men det blev desværre sorgelig afbrudt. Nu er hun i Condition hos et adeligt Hershabs. Hun havde engang haabet at blive til Noget i Verden, ja, hun havde rigtignok haabet, at hun dog alligevel skulde drevet det til at blive Gouvernante. Himlen vilde det anderledes. Hun er ikke bleven Gouvernante, ikke engang Huusjomfru, men Huusjomfruens Medhjælperke, der kan omgaaes Børnene.

Paa hendes Opførsel, Flid og Bæjen er Intet at sige. Hun føler, at hun er kommen til et godt Hershabs og i et godt Huus. Hun er ogsaa taknemmelig derfor, og holder allerede saameget af de smaa Baronesser, at hun gjerne kunde elske dem som sine Søstre, naar hun bare turde.

Alligevel er hun dog sjelden eller aldrig glad; men har tidt Vand i Øinene, og sidder helst og græder, naar hun er alene. „Hvorfor hun græder?“ Det er jo allerede sagt: hun føler det kun altfor vel, at hun er en ubetydelig Pige.

Naar hun ret kommer til at betænke det, kan hun ordentlig have Medynk med sig selv, og kjæle for sig selv, og tale med sig selv som med den Forladte.

Det var en Søndag Eftermiddag; hun havde just været i Kirke. Hershabet var ude; Huusjomfruen var ogsaa ude: vor lille Medhjælperke sad ene paa sit Kammer.

Hun havde netop endt et Brev til sin Moder, og fortalt hende, hvor godt hun havde det, og hvor taknemmelig hun var, og at man i Taknemmelighed jo nok kunde gaae Alting igjennem, naar man kun var god og from, og holdt sig til den kjære Gud. Det var et sandt Trostebrev til den stakkels Moder, der laae syg hjemme i Gattighuset.

Men de Grindringer, hun i denne Anledning havde opfrisket, og den moralske Tvang, hun havde maattet paalægge

fig, for at skjule sin Melancholie, havde nu den sørgelige Birkning, at Melancholien blev endnu stærkere og var nærved at overvælde hende. Hun lægger Brevet sammen, men kan næsten ikke faae det forseglet; hun er lige ved at drukne det i Taarer: nu føler hun først, hvad det er, at være den Forladte.

Som hun nu sidder hen i al denne Sorgmodighed (jeg troer næsten, hun var i Færd med at forestille sig, at hun var en Enke, en ung, men fattig, høist bedrøvet Enke), bliver hun vaer, at der staaer en gammel Mand ved hendes Dør.

I hendes forgrædte Dine seer Manden ud som en from, en ærlig Tigger. Men det er alligevel ingen rigtig Tigger; det er nok snarere en hellig Mand; han ligner jo St. Peder i Legenden: det er Timelæreren.

Da den Gamle ellers ikke trængte til Noget, og ikke skulde have Noget, bød hun ham en Stol, og nu satte han sig ligeover for hende. Han spurgte hende da, hvorfor hun græd. Hun forsikkrede ham rigtignok, at det ikke var Noget, at hun ikke græd for Noget; men det kunde nu slet ikke hjælpe. Den Gamle vidste nu saadan at tale for sig, og at tale med hende, at det næsten forekom hende, som om han allerede tilforn havde talt med hende, og var en gammel Fortrolig, der kjendte hendes Tanker.

Saa maatte hun da gaae til Bæjendelse, at hun egentlig græd, fordi hun ikke, som Andre, kunde have Timer i Sprog, Musik og Tegning, og fordi hun aldrig, aldrig kunde blive Gouvernante, og fordi hun var og blev en ubetydelig Pige, og fordi — hun følte det kun altfor vel, hvad det var, at være den Forladte.

„Du ønsker Timer i Sprog, Musik og Tegning,“ bemærkede den Gamle med et venligt Smil; „derover skal Du ikke græde, mit Barn, det Ønske kunde Du vel faae opfyldt. Jeg er en gammel Timelærer, der kan baade Sprog, Musik og Tegning. Jeg har Øvelse i at undervise, og skal gjerne give Dig en Time, naar Du er lærvillig.“

Og hun var saa lærvillig. Og saa begyndte den Gamle da at tale Sproget. Det var det rene, klare Sprog, saa roligt, saa bevægeligt, saa tydeligt, saa inderligt, det Sprog, der trænger ind i Sjælen. Hun blev, som om hun horte sine tause Tanker, og alle dunkle Følelser fik hver en Tunge. Det maatte hun befende: han var en Mand, der kunde Sproget.

„Og hvad er vel Musik, mit Barn?“ spurgte den Gamle. Og han betonedes sit Spørgsmaal, saa at hun kunde selv besvare dette Spørgsmaal; thi Hjertets Strenge klang ved dette Sprog og denne Stemme.

„Og nu Tegning?“ vedblev han, og havde Pegefingeren. Og for hendes Blik stod en Verden af Billeder, delige, livsalige Billeder! Det var en Drøm, en salig Drøm, hvis Skikkelser som ved et Trykkeri fik al det Virkeliges Kraft i Lys og Skygge, Bevægelse og Liv og Farve.

Timerne svandt; det var allerede silde: Taarnuhret slog Tolv. Den Gamle rejste sig, og tilføiede et Par alvorlige Formaning: „Bær taus, mit Barn, bevar, hvad jeg har betroet Dig, i et smukt og godt Hjerte. Befat Dig aldrig med uvedkommende Ting. Glem ikke at vaage og bede, og gøre din Gjerning. Lover Du mig dette, da skulle alle Ting tjene Dig tilgode; lover Du mig dette, da ville vi sees igjen i en beleilig Stund.“

Det maatte hun da Altsammen love ham; og, da hun havde lovet ham det, gif han sagte ud ad Døren.

Det var en halv Time over Midnat, Herstabet var endnu ikke kommet; det forekom den ventende Pige, som om det varede en Evighed. Hun, der nylig var saa rig, følte sig igjen med Gæt saa tom og fattig. Hun forsøgte at gjentage Noget af Det, der var blevet sagt, men Alt var salmet, mat og taaget. Det Skjønne, det Herlige havde den Gamle jo taget med sig; hvad hun ikke før havde været, saa var hun da nu den Forladte.

En Time over Midnat kom Herstkabet hjem; vor lille Medhjælperſke ſkulde nu være til Tjenefte. Men hun var ſaa fraværende, ſaa forvirret, og bar ſig ſaa feitet ad med enhver Ting, at den naadige Frue, der meente, at hun under ſin Bente viſt maatte være falden i Sovn, og endnu gif i Sovne, havde Medlidenhed med hende, og befalede hende at gaae til Sengs.

Der gif Uger hen; det blev værre og værre. Den lille Medhjælperſke vilde vide Alt, blande ſig i Alt, bedømme Alt: hun havde Luner. Huusjomfruen meente, at der viſt maatte være Nogen, der ſatte hende Grillen i Hovedet. Hun fik Ideer, hun talte med om Børnens Underviſning, hun veiede Muſiklæreren, hun gif endog ſaa vidt, at hun tilſidſt diſputerede med Gouvernanten.

Den naadige Frue, der havde holdt Die med hende, og ſendt hende mangt et advarende Blik, fandt omſider, at det gif for vidt, og lod den lille Medhjælperſke kalde for ſig.

I en Tone, der ligesaa meget forraadte moderlig Betyrning ſom herſkabelig Fortørnelſe, foreholdt hun den unge Pige det Upaſſende, ja Utilbørlige i hendes Opførelſe, og tilføiede rolig, men med ſtor Beſtemthed, at hun maatte bort, derſom hun ikke forandrede ſig, og blev, hvad hun i Begyndelſen havde været, en opmærkſom, tjenſtvillig og beſteden Pige. Hun kunde nu gaae op paa ſit Kammer, og betænke ſig.

Som vor lille Medhjælperſke træder ind i Kammeret, ſidder den gamle Timelærer der, og venter paa hende. Den Bitterhed, hun følte ved den velfortjente Trettesættelſe, forvandlede ſig nu til heftig Brede mod den Gamle. — „Hvad han egentlig vilde hende; om hun ikke allerede var ulykkelig nok; det var dog alligevel ham, der havde (ſom Huusjomfruen jo ogsaa ſagde) ſat hende Grillen i Hovedet, det følte hun meget godt. Vilde han hende Noget, da maatte han ſtrag erklære, om han turde love hende, at han ved ſine Timer kunde bringe hende ſaa vidt, at hun med det Allerførſte kunde blive Gouvernante (paa dette Sted kunde hun nu ikke

længere holde det ud); hvis ikke, var han med samt sin Wiisdom en stakkels hjælpeløs Staadder, og maatte strag forlade hende."

"Forfængelige Barn!" — begyndte den Gamle — "forfængelige, ugudelige Barn, hvad var det, Du lovede mig? Saa letfindig har Du glemt mine Formaninger. Det er ikke mine Gaver, det er dit troløse, selvraadige Sind, der bringer Dig i Fordærvelse. Du har svigtet din Pligt; Du har krænket dine Foresatte; Du maa angre, og bede om Tilgivelse. Jeg siger Dig" — og nu loftede han Pegefingeren — "jandelig jeg siger Dig: Du maa angre, Du maa strag angre, og bede din Frue om Tilgivelse. Hvis ikke, da gaaer jeg bort, og Du seer mig aldrig mere. Tro mig, jeg gaaer kun nodig bort. Jeg vilde saare nodig forlade Dig, mit stakkels Barn; betænk! naar jeg forlader Dig, da er Du i Sandhed den Forladte."

Den unge Pige sank for disse Ord som et boiet Eiv. Hun kastede sig for Lærersens Fodder; hun græd saa hede Taarer, som aldrig før hun havde grædt. Det var en Time, da hun lærte første Gang, hvad det er at græde.

Hun bad den Gamle ydmygelig om Forladelse; hun bad sin Frue om Forladelse, og det blev godt igjen; og det var nu godt Altsammen.

Timelæreren kom og gif, uden at Noget mærkede Noget. Det Gnefte, skjøndt dog umærkelige, der i inderlig Forstand kunde mærkes, var en stille Bægt i den unge Piges personlige Væsen. — "En elskelig Tjenerinde," — "forunderlig begavet," — et saadant Ord blev undertiden veglet i al Stilhed mellem Herren og den naadige Frue; men ellers var der Ingen, der mærkede Noget.

See saa var det jo saare godt; og vi Boyne kunde nu gjerne lade Historien ende. Hvorlænge den Tjenende blev der paa Stedet, og hvor hun siden kom hen i Verden, er jo ligegyldigt, naar blot Timelæreren giver hende en god Undervisning. Skulde hun saa gaae i sin Moders Spor, og ende

med at blive begravet fra Fattighuset; det gjør saa ikke Noget. Nei, det gjør slet ikke Noget; den Gamle vil nok blive ved, at holde Die med hende; han vil nok sørge for, at hun, selv i Fattighuset, ikke skal føle sig som den Forladte.

Men, det er jo af en Børnebog, at Billedet er taget, det maae vi ikke glemme. Altsaa, for Børnenes Skyld (og da det desuden skal være en ganske sandfærdig Historie) sandtes der i Bogen endnu et Billede af den Forladte. Det Billede — det husker jeg tydelig, det stod just paa den tiende Side til Høire; — her vare mange umiskjendelige Spor, at det var det Billede, Børnene holdt allermeest af, og for hvis Skyld de læste den hele Historie.

Her er da Festsighed og Stads paa Slottet. Her staaer den Forladte smykket som en deilig Brud: den gamle, naadige Frue har selv sat Brudefrandsen paa hendes Hoved. Hvor det seer herligt ud! Alt straaler nu i Guld og Purpur. Men det er jo ogsaa den Forladtes Bryllupsdag, den Dag, hun bliver Baronesse. Her er en Mylder og en Færdsel: store Herrer med Stjerner paa Brystet; deres Tjenere bære Rappen paa Armen. Baade Kongen og Dronningen have Kroner paa. Man kan godt see Bognene udenfor Slottet; her er vist over syv Tusinde Karether.

Men Timestereren? Ja, det er sandt, hvor mon Timestereren er bleven af; han lader sig jo slet ikke see. — „Han er nok kroben i Skjul.“ — „Han sidder vist inde i Kammeret, og fryder sig ved hele Stadsen.“

Det Vigtigste er her da ogsaa, det Allervigtigste for en Brud: her ere saamange unge Brudepiger.

Det er en Høitidsdag for den Forladte. Den gamle Frue tager den Forladte ved Haanden: det er just i det Dieblik, de skulle gaae til Kirke. Kirken seer man rigtignok ikke; men Børnene forsikre, at naar man lægger Dret til Billedet, og hører noie efter, kan man godt høre, at det kimer.

Saadan bliver nu Timestereren ved hele Bogen igjennem at gaae omkring under mange Forklædninger til alle Slags

Menneſter i alle Stillinger. Han lærer dem, der ville lade ſig belære; han revſer dem, der ville lade ſig revſe; han trøſter alle dem, der ville lade ſig trøſte.

Han er hos Krigeren, der døer paa Balpladsen; han er hos Moderen, der knæler ved ſit Barns Bugge. Han ſtaaer i Hyrſtens Lonkammer, og løſter Pegefingeren; han ſidder i Daarefiſten, og aander paa den Forvirredeſ Pande. Han nærmer ſig den Syges Leie; han forvandler den Urolige til et Taalmodighedens Billede, og Timen gaaer, og Striden endes: den Syge folder ſine Hænder, og ſover ſtille hen.

Saa beklager jeg da, at Bogen er kommen bort. Skulde imidlertid Nogen iblandt mine ærede Tilhørere eller Tilhørerinder tilfældigviis træffe paa Bogen, og finde mit Navn deri; da beder jeg Ginderen udslette mit Navn, og betragte Bogen ſom ſin lovlige Eiendom. Maatte det da beſindes, at det her Meddeelte kun er et maadeligt Reſerat af dens rige Indhold, da ſkal det være mig en Glæde; thi da er det juſt et Beviis for, at det er den rette Bog, der er funden.

Men, derſom Timelæreren ſelv ſkulde viſe ſig for Nogen i en beleilig Stund, og Den, til hvem han kommer, vilde nævne ham ogſaa mit Navn, da takker jeg oprigtig. Thi det er ikke til en Bog om en Lærer, endnu mindre til en Billedbog om en Timelærer, at jeg trænger; jeg trænger til Læreren ſelv, Timelæreren i det Perſonlige.

IX.

Skyld i Skrobelighed.

Enheden af det Ideale og det Virkelige er kun til i den sande Personlighed.

At være Menneske, at have Personlighedens Anlæg er da det Samme, som at være anlagt paa en fortsat Stræben, for at tilegne sig denne indholdsrige Enhed.

Den Følelse, der kun føler det Virkelige (virkelig Hunger og Tørst) er en blot naturlig Følelse, der endnu ikke er forvandet i det Personlige. Den Følelse, der kun føler for det Ideale (det Sande, det Ophoiede i dets evige Almindelighed) er en Phantasiefølelse, der mangler Virkelighed: Virkeliggjørelsen er i det Personlige.

Den Villie, der kun vil det Virkelige i det Nærværende, er endnu ingen sand personlig Villie. Det er en Villie, der arbejder for endelige Formaal; den er i Forbund med Klogskab, Udholdenhed og Mod: den synes stærk; den kan jo ogsaa være stærk — i det Endelige. Men, da al dens Styrke er Endelighedens Styrke; er den kun væsentlig stærk i at endeliggjøre sig selv, og fornegte det Personlige.

Den Villie, der foragter det Virkelige, fordi den kun vil det Ideale, er en opadsvarende Phantasievillie, der higer mod det Tomme. Her mangler Indhold, her mangler Begrænsning; her mangler Alvor: her mangler det Personlige.

At leve personlig er altsaa: at tænke, føle, ville og handle saaledes, at det Ideale og Virkelige mødes og forbindes i hver Tanke, hver Følelse, hver Villiesyttring og Handling.

Hvor de ikke mødes, er Personligheden lammet; hvor de mødes i Strid, er Personligheden stridende; hvor de mødes i Fred, er Personligheden seirende.

At sukke for Himlen, er jo vistnok at sukke for noget Idealt, men den blot ideale Sukken hjælper ikke; her maa være et Virkelighedens Tryk, et væsentligt Indtryk, der afpresser Sjælen et saadant Suk, dersom det skal naae til Himlen.

At den blotte Virkelighed trykker, hjælper heller ikke. Det materielle Tryk kan være saa stærkt, Lidelsen, Glendigheden saa stor, at den maa vække Menneskers Medynk; men det er sandelig Medynk med det Sandjelige: en saadan Medynk er ikke i Himlen. Mangler Glendigheden den ideale Forstaaelse, da mangler Lidelsen Aandens Daab, og Himlen ændser den ikke.

Naar derimod det udvortes Tryk mødes med den indre ideale Stræben, naar Virkelighedens Byrde tages personlig, og bæres personlig; da vil det Suk, som herunder afpresjes Sjælen, ikke tabe sig i Luften, men naae til Himlen. Det er da et Personlighedens Suk, og der er i Himlen En, der hører alle personlige Sukke.

Noget Saadant indrømme nu vi Mennesker (forjaavidt vi endnu ikke ere blevene saa „selvstændige,“ at vi aldeles have brudt med den Evige) vistnok gjerne i al Almindelighed; men saaledes at anerkjende det Ideale i dets Almindelighed uden at virkeliggjøre det i den individuelle Leven er paa een Gang at anerkjende og fornægte Personlighedens Fordring. Det er en Grundmodsigelse i vort Væsen. At vedkjende os denne Modsigelse i al Oprigtighed er da det Allermindste, vi kunne gjøre for Sandheden. Men hvorledes skulle vi udthde Modsigelsen?

Den sædvanlige Udtydning løber gjerne ud paa, at vi ere skrobelige. Det er nu meget sandt: vi ere skrobelige; men Spørgsmaalet er da, om og hvorvidt vor Skrobelighed kan benyttes som Undskyldning.

Blive vi ved det blot Skrobelige, saa blive vi jo ved det Dødelige, og det Udødelige gaaer bort. Sjælen er da skrobelig, forkrænkelig og dødelig ligesaavel som Legemet. Ere vi lutter Skrobelighed, saa ere vi lutter Forkrænkighed: det Personlige i os er da ogsaa forkrænkeligt. Saa fik vi da rigtignok en Undskyldning, men en Undskyldning, der er temmelig overslødig; thi for den pure Forkrænkighed er det ikke engang Umagen værd at gjøre nogen Undskyldning.

Er det Personlige i os derimod det Ideale, det Udødelige, da maa der jo dog være Noget i vor Skrobelighed, der ikke er skrobeligt. Naar da det Skrobelige desuagtet seirer over det Ikke-Skrobelige: saa er her ikke længere Undskyldning; saa er her Skyld.

For den personlige Udvikling er det altsaa en ufravigelig Betingelse, at et Menneske strax begynder med at erkjende sin Skyld, den Skyld, der er i Skrobeligheden.

Men Skylden har en dobbelt Side; det er dels en fælleds almindelig Skyld hos hele Slægten, dels en særegen Skyld hos hvert enkelt Menneske. Disse tvende Sider ere uadskillelige i den skyldige Personlighed.

Derjom jeg her skulde fremlægge mit Livs Regnskab, gjennemseet og prøvet af den personlige Sandhed, og den Dom, der herefter overgik mig, skulde bekendtgjøres for Menneskene: hvordan mon det saa vilde gaae mig?

— „Af, det vilde gaae Dig ilde; Menneskene vilde hove over Dig: Du vilde blive ynkelig prostitueret!“ — kunde en kjæk Person maaskee falde paa at svare.

Det Første indrømmer jeg. Men hvad det Sidste angaaer, da vil Enhver, der bruger nogen Estertanke, strax indsee, at Menneskene (den kjække Person iberegnet) fik Andet at tænke paa, end at hove over en saadan Domsact.

Naar den store Forbryder, dømt af Mennesker efter menneskelige Love, føres til Retterstedet; da kan en Tilskuer gjerne sige: „Gudskeelov, det er ikke mig“; og en Anden kan svare: „det er ikke mere, end han har fortjent, det er jo hans egen Skyld.“

Men anderledes forholder det sig, naar Sandheden selv anlægger sin personlige Maalestok, og dommer Skylden, den Skyld, der er i Skrøbelighed.

Jo mere ordinært, hverdagsagtigt og efter det Udvortes ubetydeligt det Menneske er, der kaldes frem for Dommeren, jo Mindre her er af overordentlig Forbrydelse, desto mere faretruende bliver Domsacten i sin Virkning paa de Egeartede, der skulle være Bidner. Den Dom, der da overgaaer den Ene, vil jo overgaae Alle. Thi det bliver et farligt Regnskab for det ellers ubetydelige Menneske, dersom Sandhedens Blik blot fæster sig paa Skylden alene, den Skyld, der er i Skrøbelighed.

Det er just dette Punkt, vi ville tydeliggjøre os i dette Foredrag. For at tydeliggjøre en saa personlig Sag, bruge vi det Personlige; men det var jo dog forfærdeligt, om nu et virkeligt Menneske begyndte at fremlægge sit Regnskab, og forlangte, at vi i hans Skrøbelighed skulde see vor fælleds Skyld.

Vor Fremstilling, der ikke kan bruge virkelige Mennesker, maa altsaa indskrænke sig til at bruge forestillede Mennesker, forestillede Personer, billedlige Repræsentanter. Det er just saadanne Repræsentanter, der findes antydede i den Fortællendes tvende Brudstykker og de derpaa følgende Billeder. Da jeg vanskelig kunde laane slige, til mit Diemed svarende, Figurer hos en Digter, tegnede jeg dem, som jeg kunde, paa egen Haand til Brug for en Erkjendelse af den personlige Skyld.

At dømme retfærdig over Næstens Samvittighedstilstand er aldeles umuligt, og derfor er ethvert Forsøg i denne Retning utilbørligt; men at lade forestillede Personer, Person-

ligheder, hvis Indre man selv danner og selvfølgelig gennemskuer, undergaae en Dom, er en ustyldig Sag. Vi ere i dette Tilfælde som Skabere, der dømme deres egne Skabninger: kun det bør fastholdes, at Dommen er retfærdig.

Vi ville da begynde med at henvende Opmærksomheden paa et Par Skikkelser i den Fortællendes Brudstykker, nemlig Fader og Søn.

Det er ikke blot Offentlighedens Mænd og Historiens Helte, der fristes af Forestillinger om verdslig Størhed; sædvanlige Mennesker kunne jo falde i samme Fristelse: Fader og Søn ere begge skyldige.

Faderen, som hans Charakter i Forbigaaende er antydet af Sønnen selv, kan jo gjerne have været en i sin Stilling håderlig Mand, en dygtig Forretningsmand o. s. v.; men, naar nu denne Sjæl gaaer ind til Regnskabet, og Evigheden spørger ham om hans Livs Udbytte: hvad har han da at svare? „At han har været en dygtig Embedsmand.“ Men derfor fik han jo sin Løn; det gaaer lige op: her er Intet. „At han i sin hele Opførsel viste sig som en retsindig og velvillig Mand.“ Men derfor nød han jo ogsaa den „en retsindig og velvillig Mand“ tilkommende Agtelse; det gaaer lige op: her er Intet. „At han ikke foragtede Religionen, og aldrig havde noget Udstaende med Geistligheden.“ Men hvad har han tænkt sig ved Kirken? hvad har han erkjendt i Religionen? Intet. „At han har haft noble Følelser og gode Grundsætninger, og engang imellem, naar hans Forretninger tillode ham det, tænkt Udskilligt over Gud og Dyd og Udødelighed.“ Men er her da i hans Væsen noget Spor af, at Udødelighedstanken nogensinde har været ubetinget afgjørende for hans Liv? Intet, intet!

At han efterlader sin Familie i timelig Hjælpeløshed, er kun en Brode, forsaavidt det er en Folge af hans Forsægtighed; men hvad har han gjort, for at berede Sine en Veitil aandelig Hjælp? Intet. Han var jo ellers virksom nok i andre Henseender. Han sparede Intet paa sine Børns Under-

viisning; han sørgede for Selskabeligheden; han skaffede nye Meubler paa maanedlig Afbetaling: han var en omhyggelig Familiefader, en dannet Omgangsven, en behagelig Vært; men en Personlighed var han ikke. Da han nu ikke selv var en Personlighed, saa har han jo heller ikke kunnet efterlade Familien noget Indtryk af personlig Kraft; intet betegnende Træk, ingen faderlig Paamindelse, intet sidste Ord fra ham har i Nødens Stund kunnet være de Efterladte til Trøst og Bestyrkelse.

Saa har da denne Mand kunnet bane sig en Vej, og virke i Verden, og gaae hædret i sin Grav, uden engang at ane den Hemmelighed, at han i evig Forstand forspildte sit Liv.

Lad os standse endnu et Dieblis foran dette Billede!

Dersom det kun er en Fiktion med Udødeligheden, med Opstandelsen og Regnskabet hieset, saa er denne Mand i alle Maader upaaafagelig. Han har dog været Noget i Selskabet, han har dog altid faaet Noget udrettet: han er jo dog kommen ganske vel igjennem Verden; han kan saamænd hvile i sin Grav ligesaa tryk og rolig, som de største Helte og de allerstængeste Moralister.

Men dersom, — jeg siger: dersom der nu dog virkelig er et evigt Liv, og dersom den Evige, der jo maa vide, hvad han kan fordrø af et Menneske, dog nu alligevel absolut fordrer, at Mennesket her skal sætte sig i et afgjørende Forhold til det Evige, og forberede sig paa Regnskabet; maae vi da ikke sige, naar vi see paa denne Mand: hvilken Skrøbelighed, hvilken Skyld; hvilken Skyld i Skrøbelighed!

Hvad nu Sønnen angaaer, da er det unge Menneske (hvad han da ogsaa kan takke Faderen for) jo allerede noksom begejstret for „det Store.“ For at see den personlige Overlegenhed, reiser han udenlands: han er jo endnu en Umyndig. Tilværelsen, der i Grunden mener det godt med ethvert Menneske, kommer da ogsaa den Umyndige til Hjælp: han er

heldig nok til at naae Republiken i rette Tid, og see det rette Exemplar af Storhed.

Men Hjælpen er kun for Den, der vil lade sig hjælpe. Efter sin Tilbagevenden til Hjemmet, just i det Vendepunkt, da han skulde komme til Besindelse, bliver Personen skyldig.

At tabe sig i bitter Selsyge, at bedømme Menneskene ukjærligt, og forføre de Uskyldige til at gjøre det Samme, er en ideal Forbrydelse, der ikke finder sin Undskyldning i det Ungdommelige. Den Ungdommelige er her den Skrøbelige, og denne Skrøbelige er en Skyldig.

Tilværelsen har endnu en Gang Medlidenshed med den Skrøbelige, og kommer den Skyldige til Hjælp. Det i hans Dine saa saare ubetydelige Menneske, den Ringhed, i hvilken det Personlige tirrede ham, staaer tilsidst for ham i Skikkelse af den Overlegne: nu bliver han hjulpen.

At det ikke er Tanten's Formue, der hjælper ham, seer naturligviis Enhver. Han bliver jo væsentlig kun hjulpen derved, at her er En, der i al Skrøbelighed har taalt hans frænkende Udsæd, tilgivet ham hans Overmod, og, uden engang at ydmyge ham udbortes, foranlediget ham til at gaae i sig selv, og erkjende sig skyldig. Fra Tanten arvede han da, hvad han ikke fik i Arv efter sin Fader, et sandt personligt Indtryk, et Indtryk, han angrende bevarer i inderlig Taknemmelighed.

„Men nu Hovedpersonen, hun, i hvem det Ideale arbejder — at hun er gammel, sær og skrøbelig er ioinesaldende — har hun da ogsaa det Personlige i Erkjendelse af Skyld?“ Jeg svarer: ja, hun har. En saadan Strengthed imod sig selv, en saadan Overbærenhed med Andre, en saadan Overlegenhed i at glemme Fornærmelser og bevare Kjærligheden, saadanne personlige Egenstaber kan kun Den have, der tidlig og sildig føler sig forpligtet ved Personlighedens Ideal. Den, der forpligtes ved Idealet, maa ydmyge sig for Idealet; men hver Den, der ydmyger sig under Idealet, erkjender ikke blot sin Skrøbelighed, men sin Skyld i Skrøbeligheden.

Tanten er i Jnderlighed religiøs (hvad hun da heller ikke fordølger, idet hun formaner den Syge), men hun er ikke pietistisk. Hendes strenge Selvopdragelse har lært hende at omgaaes med de religiøse Forestillinger, som med Jld og Vds: den jnakfomme Gudfrygtigheds ordrige Vidtløftighed er hende ikke opbyggelig.

Skulde imidlertid Nogen af os være saa tilfreds med sine egne fornuftige Grundsatninger og sine gode Gjerninger, at han endog gjorde Regning paa hendes Beundring, da kunde denne gamle Erfarne (skjøndt hun hverken er Bisp eller Præst, og heller ikke anmaser sig at være Noget) dog maafee i al Fortrolighed tale et alvorligt Ord med ham om vor fælleds Skyld, den Skyld, der er i Skrobelijkheid.

Saa vidt om Brudstykkerne, nu Noget om Billedbogen.

Bliver det først indlysende, at det Ideale arbejder endog i Hverdagslivet, naar Mennesket selv vil arbejde med; saa har vor Skrobelijkheid kun een Undskyldning tilbage, og denne Undskyldning lyder saaledes: „Vi kunne ikke fatte den ideale Villies Diemed, og allermindst vide vi, hvad den i hvert enkelt Tilfælde fordrer af os. Havde vi den evige Villies udtryffelige Befalinger for hver Dag, for hver Time, for hvert mødende Tilfælde, ja, saa kunde vi endda arbejde paa vor personlige Uddannelse; men Alt holder sig i svævende Almindelighed: vi omtaages, og fare vild i Enkelthederne.“

Denne Undskyldning forvandler sig til en Paamindelse: „Saa tag da mod Underviisning i det Enkelte, tag Timer i det Personlige! Den ideale Underviisning med den tilsvarende Beaandelse tilbyder sig i alle mødende Tilfælde, ved enhver Anledning: Timelæreren gjør det jo gratis, og er til Tjeneste, hvad Dieblif det er beleiligt.“

Hvor er nu vor Undskyldning? Alt Underviisningen ringeagtes, og Selvprovelsen forsømmes, fordi det Ideale, der skjuler sig i det Hverdagsagtige, kommer og gaaer af sig selv, uden at vi tilbørlig agte derpaa, kan da vel ikke være nogen Undskyldning: denne Uagtsomhed er jo en Skyld.

Det er Billedet af „den Studerende“, der repræsenterer denne Skyld. Det er et lille Farvebillede, i camera obscura, af den moderne Alsidighed. Denne Dannelsesretning fører ikke til inderlig Rigdom i det Personlige; den fører til Trældom under Kundskabernes Schema, en glimrende Aandeløshed i halve Tanker og tillærte Idealiteter.

Fra alle Sider høres Klager over denne qvindelige Trældom under Schemaets Tyranni. Vægen klager, han klager paa Sundhedens Vegne; Digteren klager, han klager paa Qvindelighedens Vegne; Ethikeren klager, han klager paa Personlighedens Vegne. Her er atter Skrobelijkheid, og Skyld i Skrobelijkheid.

Det er en moderne Fordom, at mange Kundskaber og fleersidig formel Dannelse skulde udgjøre Grundlaget eller dog afgive de uundværligste Betingelser for den personlige Charakterdannelse. Det er saa smigrende, at betragte sin theoretiske Syslen med de mange Ideer som en virkelig Leven i Aanden; det falder saa dybsindigt, at oversee Virkeligheden, abstrahere fra sig selv, og „see ud af Vinduet“, naar det Personlige mælder sig.

Billedet af „Invaliden“ vil jeg i denne Sammenhæng forbigaae, og blot nævne det, forsaavidt det minder os om Forskjellen mellem de to Begreber: det Kjedsommelige og det Gensformige. Den, der ikke kan udholde det Gensformige, men idelig trænger til ydre Afveksling, for at holde sig i Aande, lider af personlig Tomhed. Men at kunne udholde det Gensformige uden at arbejde i Inderlighed er jo ogsaa et Beviis paa Tomhed. At være sig selv kjedsommelig og sidde midt i det Kjedsommelige, uden engang at føle Kraft og Mod til at afbryde Kjedsommeligheden, er et sorgeligt Tegn paa Dorsthed. Ved aandelig Dorsthed kan et Menneske blive ligesaa personlig skyldig, som ved den tomme Higen efter Udspreddelse.

Er der nu en Skyld, der viser sig, ikke blot hver Gang Dorstheden faaer Overhaand, men ligesaa meget hver Gang

et Menneſſe begynder at grue for det Kjedsommelige i de ham anviste Vilkaar; ſaa indſees heraf, hvilken Anſtængſe der vilde udfræves, naar hver Time (thi jeg tør ikke ſige: hvert Djeblif) i vort ſelvbevidſte Liv ſkulde have perſonlig Betydning.

Der klages ſædvanligviis over, at den menneſkelige Levetid er ſaa kort; men, bringe vi al den Tid, der deels tilbringes i den rene Kjedsommelighed, deels bortodſles paa tomme, barnagtige Udſpredſſer, med i Beregning; da kunde man ſnarere friſtes til at antage, at den menneſkelige Levetid i Regelen var for lang. Her er da atter Skrobelighed, og Skyld i Skrobelighed.

I det ſidſte Billede: „Den Forladte“, ere flere Hovedpunkter antydede.

„Den Forladte“ begynder med at føle ſig ulykkelig, og hun er det paa en Maade ogſaa. Ulykken er imidlertid ikke, hvad hun indbilder ſig, at hendes høiere Stræben er ſtandsſet, og at hun er kommen i et Tjenefteforhold: dette er noget Uvæſentligt (hun er jo deſuden kommen til en god Familie). Nei, Ulykken er i det Indvortes, det Ideelle. Hendes Phantafie er misledet; „den Studerende“ er bleven hendes Forbillede: hun er altsaa i Færd med at blive ſkyldig ved en fælleds Skyld. Hun føler ſig ubetydelig! Det manglede nu blot, at hun ſkulde være kommen i Embedsmandens Huus, og ſaaet Udgang til det unge Menneſkes „Privatauditorium“: hun kunde være bleven en talentfuld Elev.

Hun hjælpes imidlertid ved Omſtandighederne: hun gjør i al Stilhed, hun gaaer i Kirke, hun mindes Forpligtelſen, at være taknemmelig; ſaaledes forberedt, ſaaer hun — en Time. I Beaandſelſens og Stemningens Dieblif føler hun ſig rigt begavet. Hun er ikke længere den Ubetydelige; hun erkjender Anden; hun forſtaaer i det lyſe Dieblif, at Aandens Gaver forundes hende til perſonlig Dannelſe, og lover at anvende diſſe Gaver rettelig.

Men det Forſængelige friſter den Forſængelige: at være i en ſaadan udvortes Ubetydelighed og dog ſaa indvortes

berettiget til noget langt Bedre forekommer hende som en Uret, hvorved Tilværelsen krænker hende. Det er denne Følelse, der gjør hende bitter, anmassende og lunefuld: hun glemmer sit gode Forsæt, tager Gaverne forsængelig, og bliver skyldig.

Paa Skyld følger Skyld. I denne Anledning er et andet Hovedpunkt berørt, det er Forholdet mellem Herre og Tjener.

Dette Forhold forqvækles, naar man holder sig ved det blot Virkelige; thi Virkeligheden er saa haard: vi finde her den haarde Herre og den forkuede Tjener. Men Forholdet forqvækles ogsaa, naar vi lige med Gæt blive saa sentimentalt philanthropiske, at vi ringeagte Virkelighedens Skranker, og gribe efter det rene Ideal. I det første Dieblif savnes da Herren og Tjeneren, og give hinanden Broderkys; i det næste Dieblif er Tjeneren halvt Herre, og Herren halvt Tjener: den halve Herre findes med den halve Tjener, og Forholdet er forvirret.

Derfor er det nok bedst, at tage Virkeligheden med, at Herren som Herre og Tjeneren som Tjener endnu engang maae gaae, hver til Sit, og tage sig hver en Time.

Har Timestæreren først underviist dem, da kunne de jo mødes igjen, og i god Forstaaelse: Forholdet er da gjenoprettet, et personligt Forhold i det Tidelige, der kan have sin Betydning ogsaa for det Evige.

At nu „den Forladtes“ Herkskab, „den naadige Frue“, nyder personlig Timeunderviisning, er antydet ved den Forening af Overbærenhed og Strengheid, fast Holdning og modderlig Omhu, hvormed hun behandler sine Undergivne.

Den lille Skyldige staaer derimod i Begreb med at blive dobbelt skyldig: dermed begynder hendes næste Time. Det er en Angerens Time, en Time, da hun, der ellers var saa grædenem, første Gang lærer, hvad det er at græde.

Kun endnu en Bemærkning om Slutningen.

Opfattelsen af det Personlige kan naturligtviis ikke være den samme hos Børn, som hos Vogne. I den barnlige Be-

vidsthed er Forestillingen om det Gode ustyldig forenet med Forestillingen om Lykke og et godt Udsald. For den Vagne, det vil sige: den personlig Fuldvagne, ere disse Forestillinger ueensartede. Men hvor er nu Grændsen mellem den Halv- vagne og den Fuldvagne?

Derjom jeg var en Fuldvagne, da kunde jeg kun glæde mig ved den Erkjendelse, at Striden for det Gode, langt fra at føre til Lykken, tværtimod, efter den ideale Lov, fører til Det, Verden kalder Ulykke. Men, da jeg endnu kun er en Halv- vagne (og neppe engang det), maa jeg holde mig ved den barnlige Tanke, at den Salige i Himlen ikke er som en hedsst Gud, der misunder et Menneske dets Lykke.

Alle Ting, Lykke saavel som Ulykke, kunne jo tjene os til Gode, naar de kun tjene til at vække Bevidstheden om vor Skyld, den Skyld, der er i Skrøbelighed.

X.

Den Stærke og den Skrøbelige: et personligt Mellemværende.

Alle, der have nydt nogen Underviisning, vide jo, hvorledes det gaaer til, at nemlig Læreren gaaer frem efter visse Regler, idet han anvender en til Gjenstandens Væsen og Lærlingens Fattæevne hensigtsvarende Methode. At der tillige paaligger Lærlingen udtrykkelige Forpligtelser, hvad Opmærksomhed, Flid, Udholdenhed o. s. v. angaaer, forstaaes af sig selv.

Om Underviisningen i ethvert særegent Dannelses-Fag er det derfor let at give et Begreb; derimod er det yderst vanskelig, at fremstille og tydeliggjøre, hvorledes det egentlig gaaer til med Underviisningen i det Personlige.

Skal jeg t. Ex. undervises i en eller anden Videnskab, da begyndes her jo ordentligviis med en Lærer og med en Bog. Jeg maa da som Begynder lære Meget udenad, og tage Meget paa Lærers Autoritet. Men, efterhaanden som Lærlingen gjør Fremfærd, uddannes han til at studere paa egen Haand. Lykkes det med Studierne, saa ender det jo med, at Lærlingen tilsidst bliver sin egen Lærer. Jeg antager da ikke længere Noget, blot fordi en Lærer har sagt det, eller fordi det staaer i en Bog: jeg maa selv undersøge, selv prøve, selv indsee Sandheden. Intet Menneske har da Lov til at stille sin

umiddelbare Autoritet imellem mit Die og Sandheden. Enhver, som forsøger derpaa, maa jeg bede om at gaae tilside, thi han staaer mig i Lysset; jeg vil jo ikke see paa et Menneske: jeg vil see Sandheden.

Vende vi os nu til det Personlige, saa begynder Underviisningen jo med, hvad vi i egentlig Forstand kalde Opdragelse. Opdragelsen sigter ligeledes til, at den Umyndige skal blive myndig. Med den myndige Alder skulde altsaa Selvunderviisningen begynde; men her kommer Vanskeligheden.

Selvopdragelsen maa jo dog gaae ud paa en Tilsegnelse af Sandheden. Men hvilken Sandhed? Den personlige!

Derfor den personlige Sandhed virkelig er til, da maa den have sin Tilvaren i den sande Personlighed. Men hvor finder jeg nu den sande Personlighed, det Forbillede, hvorefter jeg kan indrette min Vandel?

Jeg seer mig omkring; jeg seer paa mine Lærere, mine Formyndere, mine Foresatte; de kunde endnu i mange Henseender have Ret til at befale over mig; men, naar jeg spørger dem om den sande Personlighed, vise de mig alle hen til Idealet.

Har jeg da af Naturen dette Ideal i mig selv saaledes, at jeg nu paa egen Haand kan udvikle det af mig selv og ved mig selv alene? Ingenlunde! Hvad mine Lærere og Formyndere stille vedkjende sig, idet de træde tilbage, og lade mig staae ene som den Myndige, maa jeg jo ogsaa vedkjende mig: vor Skrøbelighed, vor Skyld i Skrøbelighed.

Saa er da Sandheden kun til for mig paa een Betegnelse, den nemlig, at jeg troer paa Ham, der siger om sig selv: Jeg er Sandheden.

Til Idealmenneftet kan jeg da umulig sige: „Gaa af Veien! Du staaer mig i Lysset, efterdi Du jo ogsaa er et virkeligt Menneske. Jeg seer nu ikke længere paa et virkeligt Menneske; jeg seer kun paa det rene Ideal; thi Du maa vide: jeg er just i disse Dage bleven myndig!

Er det, som sagt, ikke en vilkaarlig Phantasié, en Grille, en Fixidee med al denne Talen om personlig Sandhed: da maa det virkelige Idealmenneſte, Læreren ſelv fra Evighed af, være vor væſentlige Formynder, Opdrager og Veileder. At erkjende dette er altsaa den egentlige, altomfattende Grundbetingeſe for al ſand personlig Udvikling.

Men juſt, idet jeg erkjender dette (og mine Tanter kunne nu ikke komme fra det), møder jeg en ny Vanſkelighed, og den er i Virkeligheden mig den allerſtorſte. Læreren har ikke blot en vis Overlegenhed; han har jo Evighedens Overlegenhed; her er ikke blot nogen Afſtand: nei, her er jo en umaalelig Afſtand imellem denne Myndige og mig, den Umyndige, en umaalelig Afſtand imellem Lærer og Lærling, en umaalelig Afſtand imellem den Stærke og den Skrobelige.

Min Vanſkelighed er ikke den, at Læreren's Liv og Levnet ſkulde, hvad Beretningerne angaaer, være dunkelt, tvetydigt og utilforladeligt; tværtimod, det er endog i ethvert af Beretningernes Brudſtykker ſaa klart og aabenbart, at det i alle Punkter aabenbarer Idealet ſelv, den personlige Sandhed, den ſande Perſonlighed.

Min Vanſkelighed er heller ikke den, at Formynderen ſelv ikke længere er ſynlig tilſtede, ſaa at jeg ligefrem kunde tale med ham, ſom med et andet virkeligt Menneſte, og ſpørge ham til Raads. Nei, tværtimod! Jeg ſeer udtrykkelig af hans Liv og Levnet, at Sagen forholder ſig omvendt.

Saalænge Disciplene havde Læreren ſelv iblandt ſig, kunde de allervanſkeligſt forſtaa ham. Forſtaaeſe var endnu ſaa uklar og ufuldkommen. Førſt da han var gaaet bort, forſtode de ham; thi, da han var gaaet bort, kom jo Aanden over dem, ſaa at de bleve inspirerede. Altsaa det hører der til, for at udjævne den umaalelige Kluft imellem Lærer og Lærling, at Lærlingen bliver inspireret. Kun den Inspirerede kan personlig forſtaa Idealmenneſkets Perſonlighed; kun Den, der undervifeſ af Aanden, kan undervife ſig ſelv efter Forbilledets Anviſning.

Her er min Vanskelighed; thi jeg er ikke inspireret, og har aldrig været inspireret. Jeg hører jo nok engang imellem, at der endnu skulle være Personligheder, hvorigjennem Aanden taler ligefrem, eller dog næstendeels ligefrem. Hvorledes det egentlig hænger sammen med disse nyere, halvvidenskabelige, halvpoetiske, halvprophetiske Inspirationer, vil jeg ikke bedømme; kun dette kan jeg sige med Sandhed: til mig har Aanden endnu aldrig talt ligefrem, og jeg kan heller ikke tale ligefrem med Aanden, og spørge den ligefrem.

Heller ikke kan det hjælpe, at jeg ligefrem beraaber mig paa de Inspirerede, og gjentager deres Ord ligefrem; thi dersom jeg ikke kan forstaae Læreren selv uden Inspiration, hvorledes skulde jeg da forstaae de Inspireredes Forstaaelse uden Inspiration? Og, dersom jeg ikke kan forstaae Læreren selv, naar jeg i al Inderlighed henvender mig til ham selv alene: hvorledes skulde jeg da forstaae ham, naar jeg henvender mig til et Selskab af Tusinder? Dersom det blot skal være Selskab, da er det Selskabelige jo netop det Udsprende; og dersom dette Selskab er i Aand og Sandhed et Samfund: da er jeg jo allermest eensom med ham, ham selv alene, naar jeg er i dette Samfund.

Fra hvilken Side jeg end seer mit vanskelige Punkt, saa faaer jeg bestandig ud, at jeg umulig kan forstaae Personlighedens Ideal, dersom Aanden ikke vil hjælpe mig saaledes, at jeg i Aanden kan forstaae ham selv — uden Andres Indblanding — ham selv alene.

Her maa gives et Mellemvarende, en personlig Veiledning, der holder sig imellem Inspirationens Høide og den blot formuistige Selvunderviisning. Den samme Personlighedens Aand, der kan inspirere de store, overordentlige Sendebud, maa vel ogsaa kunne virke ved en svagere Beaandelse i det ordinære Menneske. En saadan Bækkelse og Beaandelse kalder jeg her et Mellemvarende, der kan forbinde den Skæbnelige med den Stærke. Det er til et saadant Mellemvarende jeg har at holde mig: videre er jeg endnu ikke kommen.

Beaandelsens Forhold til Selvunderviisningen er vanskeligt at fremstille; for i nogen Grad at overvinde denne Vanskelighed bruger jeg en Talefigur: Timestæreren.

Til foreløbig Oplysning skal jeg dog tillade mig at forudsætte en kirkelig Bemærkning.

I den catholske Kirke gjælder, som vi Alle vide, det hemmelige Skriftemaal. Den troende Catholik henvender sig i alle Samvittighedsanliggender til sin Skriftefader som til Guds Repræsentant, ja som til Gud selv. Det er ikke nok, at den Skristende bekjender sine enkelte Synder; han maa tillige underkaste sig den tilsvarende Bod. Skriftefaderen foreskriver ham, hvad han i det Enkelte har at gjøre, og vaager over, at den rette Anstrengelse vækkes og bevares i den bodfærdige Sjæl.

Det Aandløse, det Mechaniske og Falske i denne Veiledning har den evangeliske Kirke et skarpt Die for. Den paa-viser det Uforsvarlige i, at et Menneskes Samvittighed og hele Personlighed saaledes hengives i et andet Menneskes Bold; den gjør, og det med Rette, opmærksom paa alle de Misbrug, en egenmægtig, egennyttig og herskesyg Geistlighed kan gjøre, og virkelig har gjort af denne de Troendes blinde Hengivenhed; den paa-viser det Grundfalske i en saadan Udstykning af enkelte Følelser, enkelte Tanker og enkelte Gjerninger, et Aandelighedens Stykværk, der ret svarer til Børhellighed, og sætter Troen, det ene Saliggjørende, i Skygge under de gode Gjerningers Mangfoldighed.

Den evangelisk-protestantiske Kirke har afskaffet det hemmelige Skriftemaal; og for den Samvittighedsfrihed og personlige Selvstændighed, herved er vunden, kunne vi ikke noksom være erkjendtlige.

Men hvad det Religios-Ethiske angaaer, har vor Kirke negtelig havt lettere ved at afskaffe Skriftemaallets Misbrug, end ved at erstatte det Afskaffede ved bedre praktiske Midler.

Det Sande, der oprindelig er tilfattet med det befalede Skriftemaal, er at forbinde det Ideale med det Virkelige, ikke

blot i Almindelighed, men personlig i hvert Menneskes Liv. Denne Opgave kan den evangeliske Kirke umulig løse. Den kan som Kirke aldrig naae gennem det Almindelige til det personlig Punktuelle. Idet den efter sit Princip gjør, og maa gjøre Lægmand aandelig selvstændig, maa den indskrænke sig til at paaminde Enhver især at være sin egen Skriftestader, eller rettere: at skrifte i Løndom for den Alvidende, der seer i Løndom.

Dersom nu Enhver samvittighedsfuldt efterkom denne Opfordring; da vilde det Ideale gribe kraftig ind i det Virkelige, og da vilde vor Kirke med det Samme være den catholske uendelig overlegen.

Men saaledes er det just ikke gaaet. Den catholske Kirke har paa udbortes, aandløs Maade draget det Evige ned i det Endelige, endog i det Smaalige, og derved frænklet det Ideale; men den har været klog, den har taget sin Interessje iagt. Den har seet, hvordan Menneskene ere, og hvorledes de bære sig ad med det Guddommelige, naar de blot formanes i al Almindelighed, og for Resten overlades til en ubestemt Underlighed i det Personlige.

Den catholske Kirke overraster endnu paa mange Maader ved sin verdensflog, velberegne Taktik. Her er da Noget for en Lærer i vor Kirke, en dybsindig Kirkelærer; dog, jeg er jo ikke Kirkelærer (ikke engang Kirkesanger, men kun Skolelærer), jeg vender da tilbage til min Opgave, mit Sprog, altsaa til min Timelærer.

Beaandelsen, den ideale Paamindelse, bliver ved denne Talefigur anskueliggjort som Noget, der ikke blot er over Mennesket i Almindelighed, men tillige som Noget, der tilbydes Mennesket i forskjellig Anledning og under forskjellige Omstændigheder; derfor har Timelæreren et saa forskjelligt Udseende.

Det evige og dog timelige, det er: personlige Mellemværende isører sig, saa at sige, Costume efter Tid og Leilighed. Snart viser det sig for Mennesket under Skikkelse af

noget Udvortes, eller dog som Noget, den Paagjældende skal og bør henvende sig til. Det berøver altsaa paa Mennesket selv, hvorvidt det vil benytte Anledningen, raadføre sig med det Ideale, oplade sit Indre for Kjenderens Blik, og derved blive sig selv aabenbart, eller foretrække at holde sig til det Almindelige og slaae det Enkelte hen i Tankernes Udspreddelse.

Snart kommer det Ideale, det Beaandende, op i Sjælens Indre som af sig selv, for Mennesket ret veed deraf; det er det Guddommelige, der søger Mennesket: det kommer i Stemning, og giver Stemning.

Saaledes, for at minde om Billedbogen, danner „den Studerende“ Modbillede til „Invaliden“.

Det i Selvunderviisningen, der er af Aanden, det Ideale, der ikke berøver paa Mennesket, men maa komme Mennesket til Hjælp, naar det Personlige skal fremmes, er i disse to Billeder anskueliggjort fra to forskjellige Sider.

For „den Studerende“ viser Timelæreren sig udvortes under Hverdagsprosaens kjedsommelige Forklædning. „Den Studerende“ veed meget godt, naar hun vil vide det, at det Personlige har Krav paa hendes alleralvorligste Estertanke; „den Studerende“ veed meget godt, naar hun vil vide det, at det Personlige er Noget, man ikke kan faae par renommée af en Informator, saa lidt som man kan læse sig dertil i en ny Bog paa et eller andet nyt Sprog. Den eneste Bog, hvori dets Træk kan læses, er Virkelighedens, de ethiske Aningliggenders udførlige Bog. For at læse lidt med hende i denne Bog, kommer Timelæreren og tilbyder sig; men, da han seer ligesaa tør og langtrukken ud som Virkeligheden selv, vender hun sig bort, og lærer saa ikke hans indre Værd, hans ideelle Rigdom at kjende.

For „Invaliden“ er Timelæreren slet ikke synlig. Her er Forholdet sat saaledes, at det ikke er Mennesket, der søger det Ideale, men omvendt det Ideale, der søger Mennesket.

Det gjælder „at arbeide, medens det er Dag, der kommer en Nat, da Ingen kan arbeide.“ Den Gamle, der hviler de

magre Hænder paa den store Bog, har endt sit Arbeide. Han er ved dette Arbeide hverken bleven Helt eller Martyr, men slet og ret et Hverdagsmenneske. Men et Menneske er han dog, et virkeligt Menneske, der i Tilværelsen har prøvet Noget, og lært noget Personligt. Han kjender, hvad det er at støde an, hvad det er at sørge, hvad det er at angre, hvad det er at haabe. Det er det personlige Udbytte af hans Liv, der følger ham i den sidste Time; og saa gives ham Beaandelsen.

Og i den sidste Time, naar Legemet er saa svagt, naar Sjælen er saa mat, ja i den sidste Time, da trænger et Menneske til allehaande Hjælp. Da søges en personlig Hjælp fra det Høieste, fra Idealet selv: vi kunne ikke hjælpes ved et blot Mellemværende; vi trænge ubetinget til det Høieste.

Denne Hjælp er forudsat, men ikke billedlig fremstillet; at fremstille Sigt under en figurlig, selvvalgt billedlig Taalemaade, vilde jo være en Mystification, en Krænkelse af det Allerhelligste. Det er Beaandelsens menneskelige Form, der er billedlig antydet; thi det er jo ikke den Inspirerede, men det ordinære Menneske, vi her betragte.

For det ordinære Menneske er Hjælpen fra det Høieste som en Straale af Aandens Lys, der opklarer Forbilledet, og hvori Hjælperen selv er nærværende, og styrker den Skrøbelige. Men Straalen svinder igjen, og saa er det saa mørkt, og — i den sidste Time! For det ordinære Menneske i den sidste Time ere der saamange mørke Diebliske. Den sidste Nat med den sidste Times Mørke kan synes saa lang, saa lang, for den Lidende længere end ellers den længste Levetid.

Vel os, at her endnu er en Hjælp paa det Sidste, en Hjælp for Den, der har stræbt personlig; thi Den, der har brugt sin Tid, og stadig anvendt Forbilledet paa sit virkelige Liv, forlades vist ikke hjælpeløs i den sidste Time. Det Evige er ikke sandt, og har ikke sandelig Medlidenhed med Kjød og Blod; men det Evige er dog saa menneskeligt! Her er en uudgrundelig Barmhertighed, der antager sig den Skrøbelige,

og giver sig tilkjende i det reent Menneskelige. Dette reent Menneskelige er da det Mellemværende i Beaandelsen.

Det er en saadan Beaandelse, der er forestillet i Billedet; og derfor er her ogsaa valgt et reent menneskeligt Symbol.

At den Gamle ikke seer Skikkelsen, skal betegne, at en endelig Grindring i dens Endelighed ikke er Hjælpen; det blot Menneskelige er jo ikke det Ideale; det blot Menneskelige maa ikke staae i Lyset og skygge for det Evige.

Den Gamle seer ikke Skikkelsen, men han fornemmer Beaandelsen; han er for svag til selv at søge Hjælpen, saa kommer Hjælperen til ham. Han er udmattet af den lange Bei, og dog husvales han, og faaer en Time. Hans Bei gif over det brusende Hav: nu svinde Tidens Skikkelser for hans Blik, som Bolgerne svinde; men af alt det Forsvindende hæver sig det Personlige, som ikke forsvinder. Det kommer som fra det Svundne, det kommer i den ideale Husvalse, det kommer som i et sidste Aandepust fra det brusende Hav.

Her er Noget, der kan tjene til personlig Underviisning ogsaa for os.

Harde denne Olding udført store glimrende Bedrifter, og tilbundet sig Rang med de berømmeligste Helte: det vilde have hjulpet ham til et Minde i Historien; men selv det berømmteste Navn skulde dog ikke have frelst ham fra Inderlighedens Regnskab, alle Verdenshistoriens Minder skulde dog ikke have hjulpet ham personlig i den sidste Time.

Og havde denne Olding, der sørgede den faderlige Sorg over Sonnen, „den Son, der faldt paa Grens Bei,“ haft en ganske anden, stor og bitter Sorg, den Sorg, at hans egne Sonner vare blevne Forbrydere mod Staten; og havde han trodsset denne Sorg, og kvalt den menneskelige Følelse, og udfordret Retfærdigheden, som en Junius Brutus kvalte den faderlige Medlidenhed, udfordrede Retfærdigheden og stod, — en ubøielig Tilskuer! ved sine Sonners Rettersted: det skulde maaskee have vaakt deres Beundring, der forgude det Almene, det skulde maaskee have givet ham et Navn som en Brutus,

et Eftermæle som en Brutus; men det skulde ikke have frelst ham fra Selvets Braad: det skulde ikke have hjulpet ham personlig i den sidste Time.

Og havde denne Olding i de forsvundne Dage været den aandrige, den begavede, den lykkelig udstyrede Individualitet; og havde han da kun levet for ædel Nydelse, og øvet den fine Kunst at tilmaale sig Nydelsen i hvert Dieblisk med Klogtens, Klogskabens og Ekjonhedens Maal: det skulde have hjulpet ham til megen Veemod i mangehaande Grindringer; men det skulde ikke have frelst ham fra Evighedens Alvor, det skulde ikke have hjulpet ham personlig i den sidste Time.

Og havde denne Olding i Kraftens Aar havt et bevæget Sind, opfyldt af brusende, geniale Videnskaber; og havde han fulgt disse Videnskaber dristig i Dval og Fryd, og havde han fornummet en Smerte, som kun Gaa fornemme, og en Glæde, som Gaa kun kjende, Smerten i den vilde Sonderrevethed, den indre Jubel i Diebliskets Salighed: det skulde have beriget ham med mangehaande Eventyr, det skulde maaskee have knyttet underlige Sagn til hans Navn; men det skulde ikke have frelst ham fra Dybets Brede: det skulde ikke have hjulpet ham personlig i den sidste Time.

Som det er Mangel paa æsthetisk Phantasie, naar Diet seer Taagestikkelse i Lusten, uden at noget Billede antager Virkelighedens Form; saaledes er det Mangel paa ethisk Phantasie, naar Individet ikke kan see det Evige i stille Inderlighed, i ordinær Virkelighed. De, der tale meget om det Storartede i storartede Videnskaber og lidenskabelige Catastropher, bilde sig gjerne ind at være usædvanlige, geniale Phantasiemennesker, for hvis Skyld der maa opfindes en høiere, aparte Ethik; og dog forraade det Slags Mennesker ikke sjælden Mangel endog paa den allertarveligste ethiske Phantasie.

Det i Phænomenet Overordentlige er naturligviis altid iøinesaldende; men de, der ikke tør regne sig blandt de overordentlige Mennesker, maae jo have den største Interessee af at klare sig de religiøs-ethiske Virkninger i det Ordinære.

Vende vi os igjen til den Gamle, da ligger hans Livs Betydning jo deri, at han paa „den lange Reise“ har rettet sig efter Forbilledet, den ideale Styrmand paa det brusende Hav. Havde han imidlertid blot i al Almindelighed seet paa Idealet, da kunde hans Tænkemaade vel have faaet et vist Fromhedens Anstreg; men det var ikke blevet til Alvor med det Personlige: Afstanden mellem den Stærke og den Skrøbelige er for Mennesket umaalelig.

Havde han paa den anden Side betroet sig til sit naturlige Gemyt, og styret efter Fornustens Compas; da havde han forseilet den personlige Sandhed. Fornustens Compas har ligesaa mange personlige Misviisninger, som den sandselige Virkelighed har Klipper og Skjær. Disse individuelle Misviisninger kunne ikke corrigeres efter almene Fornustbegreber; de kunne kun corrigeres efter Idealet selv. Men, for at corrigere noiagtig, behøves en god Regnemester: en saadan Regnemester er Timelæreren.

Timelæreren har et skarpt Blik; han seer ind i Lærlingens Indre, og opfordrer ham til at fremlægge Regnskabet ganske, som det i Virkeligheden befindes at være, at det kan blive revideret efter Idealets Fordring.

Timelæreren har et sikkert Diemaal. Han maalet Afstanden mellem det Ideale og denne endelige, smaalige, tilsyneladende ubetydelige Virkelighed; han seer noiagtig efter, at intet Punkt i dette Virkelige, der paa nogen Maade kan have personlig Betydning, skal forsvinde som betydningsløst.

Forbindende det Ideale med det Virkelige, gjør Timelæreren overalt i Regnskabet sine Antegnelser. Er her et Punkt, der er misforstaaet, eller et Punkt, der er overseet ved Lærlingens Uagtsomhed, da sætter Læreren strax sit „skyl dig“ ved dette Punkt. Staaer Forseelsen til at ændre, tilføies udtryffeligt et Forpligtelsens Notabene, i hvert Tilfælde et Angerens Mærke.

Saaledes, det antage vi, maa den Gamle være gaaet frem ved ideal Underviisning i Selvunderviisning; kun saa=

ledes har han gennem sit Livs ubetydelige Gjerninger kunnet vinde personligt Udbytte; kun saaledes har han under fortjat Anstrengelse med Gjerningerne ret kunnet lære at fatte disse Gjerningers Intethed og at boie sig for Idealet i Tro og Nidmyghed.

Harde den Gamle ikke saaledes brugt Tidelæreren, medens det endnu var Tid, da var Beaandelsen (om den ellers var kommen) bleven ham forfærdelig i den sidste Time; den havde da samlet og sammentrængt det ideale Indtryk af den personlige Sandhed i usigelig Angst, i ubestrikelig Anger.

Nu have vi jo vistnok et Exempel, at Angeren i den sidste Time kan være saa stærk, at den i et Nu opretter Alt; det er en Sandhedens Lysning i det yderste Mørke; det er den Eviges Barmhjertighed: „idag skal Du være med mig i Paradiis.“

Men, det er jo Frelserens Ord til den angrende Røver; det er altsaa Idealets Hvidemaal, vi komme til at anvende umiddelbart, medens vor Opgave jo egentlig var at holde os saa nær, som muligt, ved det Ordinære. Skal Røveren endnu idag til Paradiis, da maa hans Anger være overordentlig; thi en Røver er jo en overordentlig Forbryder. Men Odsingen, vi her betragte, er jo ingen Røver, ingen overordentlig Forbryder; vi have ham jo netop som et Billede paa det ordinære Menneske.

At leve hen i det Hverdagsagtige og betragte det Ordinære som Paaskud for religiøs Dorstthed og ethist Slaphed, og saa engang imellem ved en eller anden høitidelig Leilighed, naar Paamindelsen kommer, fortroe sig til det Extraordinære, og svinge sig op i det Høie, er ynkelig Selvbedaaelse, farligt Spil med det Personlige.

Til et Liv i ordinær, men dog alvorlig Stræben svarer allernærmest den ordinære Hjælp i den sidste Time.

Og i den sidste Time, naar Legemet er saa svagt, saa svagt; og i den sidste Time, naar Sjælen er saa mat, saa

mat; ja, i den sidste Time, der kan have saa mørke Diebliffe, er det jo dog forfærdeligt for det ordinære Menneske at skulle faae Beagandelsen i usigelig Angst, i ubeskrivelig Anger.

Saa er det dog langt bedre at gjøre, hvad denne S=ding antages at have gjort: tælle Timerne, endnu imedens de rinde, søge Forbilledet, endnu imedens vi ere paa Veien, og bruge Timelæreren, — endnu før den sidste Time.

XI.

Personlighedens Vilkaar.

Derjom vi kunde holde os til en ligesfrem Adskillelse af det reent Religiøse og det reent Verdslige, da vilde Spørgsmaalet om de ordinære Menneskers Forhold til de overordentlige i Almindelighed snart kunne besvares.

I verdslig Forstand kunde vi da let gjøre Forskjel mellem de Udmærkede, de Betydelige og de Ubetydelige, og i religiøs Forstand kunde vi jo sige: for Gud gjælder denne Forskjel slet ikke; for Gud ere vi alle lige, altsaa: lige betydelige og lige ubetydelige.

Men den religiøse og den verdslige Side lade sig ikke saaledes adskille i Menneskets Personlighed. Aanden og Naturen ere vel hinanden modsatte, men dog saaledes, at Naturanlægget afgiver Grundlag og Betingelse for Aandens Virken. Forjaavidt Aandens Virken er særegne Betingelser (deriblandt ogsaa individuelle Naturbetingelser) underlagt, ere vi allerede (ogsaa indenfor den religiøse Sphære) foranledigede til at skjelne imellem betydelige og ubetydelige Charakterer. Anerkjendes nu tillige den guddommelige Frihed, hvorved Aandens Frembrud i forskjellige Mennesker til forskjellige Tider bestemmes; saa have vi jo Forskjellen mellem de Inspirerede og dem, der kun faae Beaandelsen i det Ordinare.

At disse Personlighedens forskjellige Vilkaar maae høre med i den guddommelige Plan, kan sees af Idealmenneftets Liv og Levnet.

Han, der kjendte, hvad der er i Menneftet, siger jo til den Gne: „Stat op, og følg mig!“ men til den Anden: „Gaf med Fred hjem til dit Huus!“ Den, der skulde gaae med Fred hjem til sit Huus, skulde dog vel ogsaa tilegne sig det Personlige. Her kan ikke tænkes paa en Modsætning imellem de Udvalgte og de Forstødte (de Forstødte kunde jo ikke gaae hjem med Fred); her maa aabenbart tænkes paa dem, der paa overordentlig Maade kaldes til det Overordentlige, og dem, der nærmest ere anviste til at holde sig ved det Ordinaire.

Kunde vi saa endda fastholde denne Adskillelse ligesom, og derhos paavise en fast Regel, et synligt Skillemærke, hvorefter de to Classer dele sig, saa var Sagen endda ikke saa indviklet; men med en saadan Regel, et saadan Skillemærke staae vi igjen midt i den catholske Kirke.

I den catholske Kirke udgjør jo Geistligheden (med Munke og Nonner) de Overordentliges Classe; Lægfolk have, saa at sige, Privilegium paa at blive ved det Ordinaire. Hermed hænger det da ogsaa sammen, at de Overordentlige kunne gjøre flere gode Gjerninger, end de selv have Behov til deres egen Salighed, og at Kirken igjen kan give de Ordinaire Privilegium paa, at nyde Gavn af hines oversflodige Gjerninger.

Men slige Privilegier gjælde ikke hos den personlige Sandhed. Den personlige Sandhed vender igjen Forholdet saaledes, at de Sidste blive de Første, de Svageste de Stærkeste, de Ringe og Ringede de meest Ophøiede. Den personlige Aand uddeler sine Gaver til Enhver, eftersom den vil; denne Aand retter sig altsaa hverken efter de blotte Naturanlæg eller efter en blot udbortes Orden: den kalder, hvem den vil, naar den vil, og paa hvilken Maade den vil. Alle maae da, hver efter sin Evne, virke med den yderste

Anstrengelse, og holde sig beredt; thi Enhver kan jo faae en overordentlig Kaldelse.

Skulle vi altsaa, hvad dette Punkt angaaer, komme til nogen Indsigt, da maae vi henvende vor Opmærksomhed paa Inderlighedens Forskel mellem de Inspirerede og de Ordinære, og paa det Mellemtrin, der viser sig imellem begge.

For at angive et Par bestemte Synspunkter, ville vi da for det Første betragte:

Sandhedens Gjennembrud i det Personlige.

Begynde vi fra Hviden, saa have vi jo Apostelen som Sandhedens overordentlige Sendebud. Saaledes er da Paulus et slaaende Exempel paa den overordentlige Kaldelse.

Den unge Pharisaer begynder med at ivre for den mosaiske Lov; han seer i den Korsfæstede en Lovens og Sandhedens Fiende, der fik sin fortjente Straf, en Forbryder, hvis Tilhængere det er en Guds Gjerning at udrydde. Han sad hos, da den første Martyr blev stenet; da de stenede Stephanus, „lagde Vidnerne deres Klæder ved en ung Mands Fodder, som hed Saulus.“

Og det var ikke Saulus nok, at han „plagede Menigheden i Jerusalem, og trak baade Mænd og Qvinder frem, og overantvordede dem i Fængsel;“ nei, han maatte videre, endnu videre: han snøs med Trusel og Mord mod Herrens Disciple, og gif til den Ypperste=Præst, og begjærede af ham Breve til Damascus til Synagogerne, paa det, om han fandt nogle Mænd eller Qvinder, som vare af denne Lærevei, han da kunde føre dem bundne til Jerusalem.“

Her er en overordentlig Forblindelse, en personlig Rase imod den personlige Sandhed; og dog mener denne Rasende at tjene Sandheden. Her er en Mand, som i brændende Sandhedsiver staaer op imod Sandheden, og vil stampe imod Braaden: dette er da det Overordentlige. Braaden er alt i hans Indre; Sandheden forbarmer sig over ham: Forbarmelsen er overordentlig, som Forblindelsen.

Den Forblindede maa først blive saa blind, at han seer sin egen Blindhed; saa bliver han blind ved Miraklet: det Lys, der omstinner ham fra Himlen, gjør ham blind. — „Han saae ikke i tre Dage, og han aad ikke, ei heller drak han.“ I tre Dage! Hvo vover at beskrive, hvad der kan foregaae i en saadan Mand i saadanne tre Dage? Blind ved et Mirakel, blev han igjen seende ved et Mirakel. Et saadant Gjennembrud, en saadan Kaldelse er i strengeste Forstand overordentlig.

Vi kunne nu stige lavere ned, og have endda en Høide, naar vi see op til en Martin Luther.

Endelighedens Naturbetingelser i det blot Mennekelige træde her stærkere frem. Det er ikke en snysende Phariseer, der vil quæle Sandheden i Blod, ikke en vildt Stormende, der standses ved et Mirakel; det er en ung, beskedet Magister, som nok, efter sin Faders udtryffelige Ønske, snart skulde være Jurist. Men — denne Magister bliver ikke Jurist: han bliver jo pludselig angst for sig selv, og bange for Verden, og flygter om Natten ind i et Kloster.

Hvad betyder denne Angst, denne Flugt? Den unge Flygtning er saa bleg; man skulde troe, det var hans sidste Time. Han er som en Forladt, en Gudsforladt, en Døende i Angst for Døden. Dog, han skal ikke døe; nei, han skal leve! Den Angst betyder just, at han skal til at leve, et Liv, der er et Liv, et evigt Liv i det Personlige.

Det koster Qval og Strid, naar det Personlige skal frem i Alvor. Vil Nogen ret betragte, hvilken Strid det her har kostet; da skal han ikke ile med at gaae til Worms at høre paa den djærve Munk. I Worms, hvor Keiseren og hvor en Verden allerede lytter efter Munkens Ord, ja her i Worms, her kunde Phænomenet maaskee blænde; Historien har allerede her begyndt sit Skuespil. Nei, da er det langt sikkere, for at begynde med Begyndelsen, at gaae til Augustinerklosteret i Erfurt, og see igjennem Ruden ind i en af disse dunkle Celler.

Her ligger Broder Martin paa sit Ansigt, ukjendt i Verden og forladt af Verden: hans Afmagt kommer af den megen

Fasten. Hans Dør er lukket af; den Dør har alt i flere Dage været lukket: den Fastende har glemt at lukke Døren op, og kan nu ikke høre dem, der staae og banke.

Alligevel gaaer det dog menneskeligt til i dette Kloster. De bekymrede Benner omringe Broder Martin, og vække ham ved Lutens Toner. Saa faaer han allehaande Hjælp; saa kommer Timelæreren og staver med ham; saa staver han paa Evangeliet, og see, han staver sig dog frem tilsidst til — den personlige Sandhed.

Luther er ikke Apostel og dog, hvilken Høide, naar vi see op til Luther!

Men nu det ordinære Menneske: hvorledes forholder det sig her med det personlige Vendepunkt?

I Hverdagslivet kan Spændingen mellem det Verdslige og det Hellige jo ikke træde saa storstilet frem. Methodisternes Jvren for en isinesfaldende Bødsfkrampe tager sig ud som en sværmerisk Ophidsning, en fanatisk Jagen efter det Overordentlige.

Under de almindelige Hverdagsforhold begyndes der ordentligviis med en religiøs-sædelig Opdragelse efter den i Kirken og Samfundet gjældende Anviisning. Det Første er, at den Umyndige efterhaanden meddeles de fornødne Kundskaber om Livets høieste og vigtigste Anliggender, og fornemmer, at her er Noget til, der kaldes Autoritet. Den egenraadige, vilkaarlige Individualitet maa boies i Lydighed under Loven: Den, der ikke har lært at boie sig, bliver aldrig myndig.

Saalange Indvidet er i lykkelig Forstaaelse med det Overleverede, mærkes intet Brud. Det Inderlige, det Oprindelige har endnu ikke yttret sig: Spiren til den personlige Selvstændighed ligger endnu som i Dvale. Skal et Gjenembrud finde Sted, maa det komme til et Sammenstød imellem Det, Indvidet bærer i sig selv, og Det, der bydes i det Overleverede. Og saa Hverdagslivet har sine skjulte

Conflicter, her foregaae daglig mangehaande stærkere og svagere Brydninger.

Alt kommer nu an paa, hvor dybt Brudet gaaer, og hvor inderlig det er begrundet. At den Umodne kriticerer og nivellerer, at den Umyndige anmasser sig at bedømme, hvad han ikke forstaaer, at den Uopdragne frækt bryder med sine Omgivelser, frembyder kun et sørgeligt Billede af det Personlige. Her maa bestandig forudsættes, at det har kostet Individet Overvindelse at bryde. Jo større Kamp, jo mere Overvindelse det har kostet, desto inderligere og renere er Brudet. Thi det er ikke blot Krystallerne, der kjendes paa Brudet, ogsaa et Menneskes Charakter bærer Mærke af det oprindelige Brud; men Naturerne ere forskjellig.

Den tørre, men forstandige Natur bryder gjerne saaledes, at Personen i al Sindighed lærer at holde sig til sig selv, være sin egen Raadgiver, og anlægge sin Vej efter visse ufravigelige Grundsætninger. I slige Grundsætninger kan Villien vel lægge en vis Fasthed; men i de blotte Grundsætninger, var det endog lutter orthodoxe Dogmer, er ingen Idee, ingen Inderlighed, ingen Dybde: skal Inderligheden komme, da maa her arbeides videre.

I den haarde, men dybere Natur foregaaer Brudet anderledes. Et saadant Menneskes personlige Overflade kan under Virkelighedens Tryk blive som en Steen, og dog kan Inderligheden røre sig i Dybet. Ved en enkelt Veilighed kan dette Inderlige endog presse saa stærkt, at Forsteningen revner; den haarde Mand kan græde: hans Taarer ere som Draaber, der rinde ned ad en Klippe. Her er en god Kjerne; men dersom Skallen ikke skal fordærve den, da maa her arbeides videre.

Anderledes er Brudet i den bløde mere phantasterige Natur. Her komme Diebliske, hvori Individet uden at kunne gjøre sig Rede derfor, aander i Tungfind, og føler sig saa alene, saa forladt. Her er Stemning og Phantasie-Inderlighed; det seer dybsindigt og romantisk ud: her maa man være forsigtig.

En Yngling sidder under Træets Skygge; han seer ned i Bækken, saa sørgmodig, saa alvorlig, som kom han fra en Begravelse. „Har han da Sorg; har han da Flor om Hatten; ere hans Forældre maaskee døde fra ham?“ Ingenlunde! Han kjender endnu kun lidet til den virkelige Sorg. Han har da heller ikke Flor om Hatten; han har jo Marfvioler og en Blomst i Brystet: Glæden og Lykken er i hans Hjem. „Hvi sidder han da saa sørgmodig?“ Lad os ikke forstyrre ham; han veed det ikke selv. Det er et Forladthedens Dieblif, og saa er der Noget, der risler derinde under Blomsten, som Bækken risler. „Hvad mon det skal blive til?“ Ja, det veed man ikke, thi det kan blive til Allehaande. Er det kun en lille Digter, saa bliver det vist noget meget Smægtende; men det kan jo ogsaa blive til noget ganske Andet, naar der arbeides videre.

Egheden gjør hvert Menneske ansvarligt for, hvorledes det bruger ethvert Inderlighedens Dieblif; dette Ansvar er saameget større, som intet Menneske i et saadant Dieblif er eller tør være ganske alene. Her er en Ulynsig, der seer paa det Personlige: Timelæreren venten, at Regnskabet skal fremlægges, og det Tvetydige klares.

I Billedbogen er „den Forladte“ derfor ogsaa fremstillet i det Dieblif, da en halvsmeget Phantasie-Inderlighed er i Færd med at tilegne sig det Religiøse. Det er et farligt Dieblif; thi, dersom det Gjørende ikke klares, kan „den Forladte“ let blive romantisk i mere end een Henseende.

Hun kan jo blive romantisk en Søndag Eftermiddag, gaae ud i Naturen og sætte sig hos Ynglingen, og see ned i Bækken. Saa fik vi da noget meget Smægtende, men det Personlige fik vi nok ikke. Eller hun kan en Søndag Eftermiddag blive endnu mere romantisk, læse Taarepersen, gaae hen i en gudelig Forsamling, og forelske sig i den himmelske Brudgom: saa fik vi da noget overmaade Smægtende, vi fik jo det Mystiske, det Pietistiske; men det Personlige fik vi nok ikke.

At dette nu ikke skal skee, kommer Timelæreren, og tilbyder sin Veiledning. Under en Phantasieforklædning begynder han i første Time med at klare hendes Phantasie. Det viser sig da, at denne Fromhed, denne Gudhengivenhed, just ikke er saa ganske reen: her er en Smule Selvsyge, lidt Ergjerrighed, lidt Verdslighed; og saa er det jo godt, at hun gaaer til Bekjendelse, at det Ueensartede kan stilles ad. Hvad det i Sandhed Ideale angaaer, da har Anden Gaver nok, men til personligt Brug.

Hvert Menneske har Anlæg til Inderlighed og Diebliske for Inderlighed; Alt kommer an paa Anstrengelsen: her er intet Privilegium for de Ordinære.

Som det næste Hovedpunkt nævner jeg

Samvittigheden.

Hvad er Samvittighed? Ja det er nu et temmelig gammeldags Ord. I det nyere, mere moderne Sprog bruger man helst Ordet: Bevidsthed. Af Bevidstheder har man igjen forskjellige Sorter, saasom: Selvbevidsthed, Verdensbevidsthed, Gudsbevidsthed o. s. v. De, der have en aldeles reen, gjennemsigtig og stærk Selvbevidsthed, ere endog allerede saa vidt, at de uden Savn kunne undvære al Gudsbevidsthed.

Naar disse rene Selvbevidstheder engang imellem nedlade sig til at bruge Ordet Samvittighed, maae vi for Alting ikke være saa gammeldags at underforstaae noget Forhold til Gud i det Religiøse. „Samvittigheden kræver det Ethiske: Intet videre!“ — „Det Ethiske er i Menneskets Natur: Intet videre! Frisværk, Intet videre!“

Skulde denne kjæphoiede Selvbevidsthed nu virkelig være Hoiden i det Ethiske? Da maa jeg give mig fortabt; thi jeg kan nu engang ikke komme ud over den Indbildning, at, hvad Samvittighed, sædelig Alvor og slige Ting angaaer, saa maa det Apostoliske være Hoiden.

En Apostel er dog visseelig en Mand, der kan offere sig for den ethiske Idee. Naar en Paulus prædiker, da prædiker

han ikke med Ord: han prædiker med sit Liv; naar en Paulus tugter, da tugter han ikke med Ord: han tugter med sit Liv; naar en Paulus trøster, da trøster han ikke med Ord: han trøster med sit Liv.

„Vi ere Daarer for Christi Skyld, men I ere flogne . . vi skøbelige, men I stærke. I herlige, men vi foragtede. Indtil denne Time lide vi baade Hunger og Tørst, og ere nøgne, og faae Mundslag, og have intet vist Sted; og arbeide møjsommeligen med vore egne Hænder. Overfjældede velsigne vi; forfulgte taale vi; bespottede formane vi; vi ere blevene som Udskud i Verden, Alles Skovist indtil Nu. Dette skriver jeg ikke for at beskæmme Eder; men jeg paaminder Eder, som mine elskelige Børn.“

Her er personlig Overlegenhed. Spørge vi denne vidunderlige Mand, hvi han taaler alt Dette, hvi han saaledes anstrenger sig til det Yderste; da lyder Svaret eenfoldig og kort: for at kunne have en uskadt Samvittighed for Gud og Menneſker.

For Gud! Ja det er ham dog det Gneſte; thi det er ham for Resten „saare lidet at dømmes af en menneskelig Dag, han dømmer sig end ikke selv“; men — for Gud! En saadan Samvittighed kan da umulig forvandle sig til den rene Selvbevidsthed.

Luther var vel ikke Apostel, men dog en Charakter, der kunde gjøre Noget for det Ethiske. Han var en Mand, der kjendte Livets Lyst og Livets Smerte; han havde jo ogsaa Selvfølelse, og Frihedsſands og freidigt Mod. Han var en Mand, der kunde trøste sig selv, og trodse en Verden, en Mand, der vovede, hvad Gaa kun vove — for Ethiskens Skyld; men, det forstaaer sig, der var jo rigtignok Noget, han ikke turde vove: han vovede ikke at rive sig løs fra Gud; han vovede ikke at forvandle sin Samvittighed til den rene Selvbevidsthed.

Men — det maa heller ikke glemmes — Luther gif endnu kun i sit sextende, vi gaae jo i vort nittende Aar=

hundrede: skulde vi ordinære Mennesker i det nittende Aarhundrede maaskee uden videre kunne vove, hvad den store Mand i det sextende ansaae for det Allerforfærdeligste? Der hører dog vistnok, endnu i det nittende Aarhundrede, et ganske overordentligt Menneske til, for at gøre Gud selv ganske overflødig.

Uden Aabenbarings Hjælp er det umuligt for et Menneske at komme til sand personlig Selverkjendelse. Aabenbaringen svarer just til sit Begreb, forsaavidt den gjør mig ethist aabenbar for Gud og for mig selv, derved at den gjør det Evige i Personligheden aabenbart.

En saadan Aabenbaren skeer ikke ved mirakuløse Syner i det Ordinare; thi de Visioner, hvorved Pietisterne saa gjerne opbygge sig, synes jo ikke saameget at være overnaturlige Visioner, som snarere unaturlige Confusioner af Inderlighedens ueensartede Elementer.

Den aabenbarende Virksomhed foregaaer, idet Mennesket i Idealets Blik prøver sig selv i sin Samvittighed. | -

Er Noget med sin Selvprøvelse alene for sig selv, uden Indtryk af en medvidende personlig Sandhed: da kan han ikke hæves over sig selv; men Den, der ikke kan hæves over sig selv i det afgjørende Dieblis, kan heller ikke faae Sandheden at vide, allermindst, naar denne Sandhed er personlig faarende.

For at fremstille Dette, bruge vi Timelæreren; det er den anden Time i Billedet af „den Forladte,” jeg her kan henvise til.

De to Sider, hvorfra Sindsbevægelsen udgaaer, blive herved tydelig adskilte. Den Paagjældende har jo forseet sig, og faaet en Jrettesættelse. En Jrettesættelse! Ja, saa svag er „vor ethiske Bevidsthed,” at den ikke engang i jævne Forhold kan rette sig selv tilbørlig, men trænger til Jrettesættelse. Selv de, der i det Ethiske have gjort Gud overflødig, have dog nok endnu ikke gjort Jrettesættelsen overflødig.

Er ikke vor Tid netop Irettesættelsernes Tid? Fra den private Ubetydelighed til den offentlige Størhed, fra Anekroten til Kamppladsen, fra Hytten til Borgen, fra Ammestuen til Raadsalen, fra Barnepigen til Premierministeren, strækker sig jo Irettesættelsen med stedse stigende Eftertryk, den offentlige langt stærkere end den private. Dersom den rene Selvbevidsthed virkelig var saa sikker paa sig selv; hvad behøvedes da de mange Irettesættelser?

At en uretfærdig Irettesættelse maa forseile sin Virkning, er naturligt. Men selv den billigste, meest fortjente Irettesættelse gjør altid en blandet, tvetydig Virkning. Vi ere jo af Naturen tilbøje Egoister; vi kunne frit tilstaae det: de rene Selvbevidstheder ville bestemt ikke modsig os i dette Capitel.

At nu en Irettesættelse gjør mig min Forseelse, min Overtrædelse tydelig, at en Anden reentud siger mig, hvad jeg har forsomt at sige mig selv, er unegtelig noget Godt; dersom jeg er et fornuftigt og ellers nogenledes sædeligt Menneske, maa jeg vel tilstaae dette.

Men nu er jeg med alt Dette tillige en Egoist; der er da Ingen, der kan irettesætte mig tilgavns, uden at ydmyge mig, og saare min Egoisme.

Men hvad er nu Den, der irettesætter mig? „Et Menneske! Altsaa dog vel ogsaa en Egoist. Den Irettesættende kan maaskee have Ret i dette enkelte Punkt; men saa har han igjen Uret i saa mange andre Punkter. Det er dog virkelig haardt, at det ene Menneske skal lade sig saaledes ydmyge af det andet.“ Er det nu under saadanne Omstændigheder ikke ganske naturligt, at den saarede Egoisme tænker paa en lille Udflugt?

Dog, lad os antage, at Irettesættelsen gjør den tilsigtede Virkning: hvad følger saa? Selvbefridelse! Selvbefridelsens allernærmeste, uvilkaarlige Gjenstand er da Forseelsen i det enkelte, paagjældende Tilfælde. „Saa har jeg da gjort Uret! i dette Stykke har jeg feilet; det maa da gøres godt igjen, om det er muligt.“

En moralsk Frygt, en uvilkaarlig Angst for noget Ube-
kjendt, er i den ædlere Natur nu vistnok medvirkende under
en saadan Selvbebreidelse; men, saalænge Forseelsen holder
sig i det Ordinære, vil Selvbebreidelsen hænge sig ved det
Enkelte, og tabe sig i endelig Betyrning: hvorledes man kan
gjøre det godt igjen, hvorledes man bedst kan komme fra
det o. s. v.

Men den ethiske Idee er ikke til i en saadan Udstykning.
Ideen er ikke min Ret og din Ret, Ideen, som Idee, er
Retfærdigheden selv, det Ubetingede, hvorefter din og min
Ret i Virkeligheden skal bestemmes.

Skal Selvbebreidelsen have sand, sædelig Betydning, da
maa den naae Ideen som Idee; men Ideen som Idee kan
den ikke naae igjennem det blot Ordinære.

En sædvanlig Pligtforbømmelse, en Forseelse i det Mindre,
bringer ikke det sig selv overladte Menneske til at angre saa
dybt. „Den Forladte,“ der har faaet Trettesættelsen, og
gjører i Bebreidelsen, er ingenlunde belavet paa at gaae saa
dybt: det kommer hende tvertimod meget uventet, at Time-
læreren just sidder i Kammeret, og venter hende.

Vil man maaskee foragte denne „Ubetydelige,“ og appel-
lere til den ægte philosophiske Tænk, der har Ethiken i den
rene Selvbevidsthed; da svarer jeg, at for den ægte philoso-
phiske Tænk, der har Ethiken i den rene Selvbevidsthed, er
Intet saa uphilosophisk, som Selvbebreidelse og Anger.

Skal Ideen komme som Idee i Anger, da maa den
bryde uvilkaarlig frem; men skal den bryde uvilkaarlig frem,
da maa den i Forveien være udfordret af Forbrydelsen. Den
dybe Angst griber da Indbildningen: Ideen kommer da som
Phantasiens Gæst, som Commandanten, naar han banker paa.

Ja, Commandanten er en Phantasiens Gæst, han er
som et Samvittighedens Sendebud fra Graven. Den Angst
og Rædsel, der bebuder ham, og følger, er Phantasiens
Angst og Rædsel. Det er en Gæst, der ikke viser sig ved
Dagens Lys; han kommer kun ved Lynets Skin i Ratten.

Og dog er Ideen, selv naar den saaledes gaaer igjennem Phantasien, endnu ingenlunde sikker paa at magte Egoismen. Forstanden kan jo raisonnere imod Phantasieens Skrækkebilleder. Forbryderen kan trodse Phantasieens Gjæst og stampe imod Braaden. Forstanden seer kun paa det Virkelige; Forstanden er jo ikke ræd i Mørke: den har ei „lært at grue for blege Skyggers Epil.“

Forbryderen, der ikke vil grue for Indbildningens Skygger, har i Grunden Ret; holder han sig virkelig forvisset om, at der i Ideen ikke er en evig Villie, da maa han jo føle sig som sin egen Herre, og see at beherske sin Phantasie.

Skal Ideen magte Mennesket personlig, maa den selv erkjendes i dens Personlighed. De uvilkaarlige Gemytsbevægelser vegle med Individualiteternes Naturforskjellighed; den rene Retfærdighed er kun et theoretisk Begreb: først med Erkjendelsen af den Retfærdige selv bliver Samvittighedens Bæsen aabenbaret.

Erkjendes Gud i Samvittigheden, saa behøves ikke den overordentlige Forbrydelse, at Phantasieens Tordenveir kan ryste og rense det Indre: den sig i Samvittigheden Aabenbarende fører endogjaa det meest ordinære Menneske ind i Selverkjendelsens og Angerens Dybder.

I Hverdagsproget lyder jo Formaningen: „For Guds Skyld!“ — „For Guds Skyld, Menneske, betænk, hvad Du gjør!“ — „For Guds Skyld, Menneske, gaa i Dig selv, gaa til Beksjendelse!“ Med denne Formaning kommer da ogsaa Timelæreren, og forbinder det Ideale med det Virkelige.

Til Slutning kun endnu et Punkt. Tages det personlige Forhold til det Evige bort, saa deler Verdenslivet sig i tvende Stykker: den ene Deel er lutter Ro og overfladisk Tryghed, den anden Deel er nagende Betsymring, Qual og Ramp og Uro. Blandingen kan i de forskjellige Individer være høist forskjellig; men Stykværket forsvinder kun for den personlige Sandhed.

Lad os da ikke glemme Personlighedens Vilkaar: her er Ingen saa ringe, at han jo kan komme til den Høieste, og faae i Svaghed sin Styrke; her er Ingen saa ophøiet, at han jo maa boie sig for den Høieste, og have sin Styrke i Svaghed.

Lad os ikke glemme Personlighedens Vilkaar: her er Ingen saa rolig, at han jo maa ængstes af hemmelig Uro; her er Ingen saa urolig, at han jo kan komme til Ro.

Lad os ikke glemme Personlighedens Vilkaar: over Livets Ro svæver en Dommens Tordenstø, over den timelige Kamp lyser en evig Fred, som Stjernen over en Valplads.

Lad os ikke glemme Personlighedens Vilkaar: der vare udvalgte Individualiteter, hvilke den Evige selv plantede saa dybt i Historiens Grund, at de skulde være som de høie Stammer, hvis Kroner juse i Stormen; men her var vist ogsaa en rig Mangfoldighed af bestednere Planter, som i Lø under hine voxte en stille Væxt; thi Urtegaardsmanden „kom jo dg gif, uden at Noget mærkede Noget.“ (Am¹²)

XII.

Personlig Stræben: en Slutning.

„Derjom der er noget Spørgsmaal, der med fuld Ret kan kaldes et Livsspørgsmaal, da maa det vel være Spørgsmaalet om det evige Liv; derjom der er nogen Erkjendelse, hvorom det uimodsigelig gjaelder, at den vedkommer ethvert Menneske personlig, da maa det vel være Erkjendelsen af den personlige Sandhed; derjom ethvert Menneske i Slægten virkelig er anlagt paa sand personlig Udvikling, da maa den sande Personlighed jo være hvert enkelt Menneskes, og folgelig hele Slægtens Forbillede.“

Med disse Ord indledede vi disse Foredrag, og til denne Indledning vende vi nu tilbage som til en Slutning.

Er der da virkelig et evigt Liv, og er det evige Liv vort personlige Maal? Vi vide det ikke; der er intet Menneske paa Jorden, der kan vide det. Derjom Nogen i selv vil tage det alvorligt med det Personlige, da skal han visselig erfare, hvor sandt, hvor sandt det er, at Tro staaer imod Viden, og Viden imod Tro.

Men Troen maa jo dog have sin Grund. Hvori skulle vi da søge Troens egentlige Grund? I vor uendelige Trang til Aandens Liv, det Liv, der er i Idealet. Har Han, der er vort Forbillede, taget feil af det Personlige; har Han, der

figer: Jeg er Sandheden, dog alligevel taget feil af Sandheden, og spildt sit Liv paa en sværmerisk Indbildning, en phantastisk Overdrivelse; ja, da er hans Indbydelse: „Kommer til mig! en falsk Indbydelse, og da er Troen — skal jeg sige en lykkelig eller en ulykkelig Bildfarelse? Det er ganske ligegyldigt. Lykke og Ulykke komme med Tiden og gaae med Tiden; men Sandheden er da den, at der i evig Forstand ikke er nogen personlig Sandhed.

Men — jeg troer — det har vist ingen Fare. Jeg maa dog troe, at Han, der sagde: Jeg er Sandheden, har kjendt, hvad Sandhed er, og vidst med evig Visshed, hvad han sagde. Jeg maa dog troe, at Han, der sagde: Jeg er Veien, har vidst, hvorfra han kom, og hvorhen han gik, og har ikke taget feil af Veien. Jeg maa dog troe, at Han, der sagde: Jeg er Livet, og offrede sit Liv for Sandhedens Skyld og for at vise Veien, har havt Kilden i sig selv, den Kilde, der opvælder til et evigt Liv.

Nei, fra denne Side er her vist ingen Fare; men derfor kan der jo være Fare nok fra en anden Side. Der kan jo være Fare for, at jeg, der ikke er Sandheden, skal miskjende Sandheden, at jeg, der ikke er Veien, skal vige af fra Veien, at jeg, der ikke har Kilden i mig selv, ikke skal finde Livets Kilde.

Det gjentages nu høit og lydeligt fra forskjellige Sider, at den nyere Tids klarere Indsigt i Naturens og Virkelighedens Love gjør det vanskeligere og vanskeligere at forlige Aabenbaringstroens Forestillinger med Videnskabens Fornuftbegreber.

At jeg for mit Bedkommende hører iblandt dem, der indrømme disse Vanskeligheder i den allervideste Udstrækning, har jeg ærlig og udtrykkelig vedkjendt mig.

Her kan i Alvor ikke længere være Tale om Vanskelighederne selv; Livsspørgsmaalet haster, og Livsspørgsmaalet er, hvilke Slutninger her kan udledes af de indrømmede Vanskeligheders Forudsætning.

Man kan heraf uddrage den Slutning, at Aabenbaringen er en Usandhed, og Troen et Selvbedrag.

Man kan heraf uddrage den Slutning, at Aabenbaringen er den evige over al menneskelig Begriben ophøiede Sandhed, og Troen vor høieste Opgave.

Hvilken af disse Slutninger Enhver vil foretrække, beroer paa ham selv: her hjælper ingen Raisonneren. Hvad vi derimod, forsaavidt her i denne Sag kan være Tale om almindelig Oplysning, maae stræbe at gjøre os ret indlysende, er dette, at hvilken Slutning Noget end foretrækker, saa kan han umulig retfærdiggjøre den videnskabeligt.

Bantroens Slutning hviler ligesaa vist paa en ubeviislig Paaastand, som Troens Slutning. Slutningen er her et personligt Valg, og for dette sit personlige Valg skal hvert Menneske staae Sandheden selv til Ansvar.

Naar det nu staaer fast — og det skal nok staae fast, hvordan man end vrider og dreier sig — at Valget mellem Tro og Bantro er Personlighedens „Enten — Eller:“ saa gjælder ikke længere det høittravende Spørgsmaal om Tidens og Verdens og Videnskabens almindelige Status, saa gjælder det en Status i Mennesket selv.

Som der i Mennesket selv er Noget, der til enhver Tid og under de forskjelligste Vilkaar kan vække Trangen til Tro, saa er der ogsaa i Mennesket selv Noget, som til enhver Tid og under de allerforskjelligste Omgivelser kan vække, nære og styrke Bantroen.

Fordærv et Menneskes Phantasie ret grundig, om Du kan, og Du har fordærvet det hele Menneske; vildled et Menneskes Phantasie, og Du har vildledt det hele Menneske; giv Menneskets Indbildning en ret sandselig, materiel, jordistverdselig Retning, og Du kan være forvisset om, at Mennesket, fik det endog de rigeste Kundskaber, de klareste Begreber, den fineste Dannelse, nok skal bøie sig for den materielle Realitet, og gaae Verdslighedens Bei.

Naturens Rige er med Rette kaldet de fem Sandjers Rige. Vær et Menneske tilgavns at agte de fem Sandjers Vidnesbyrd høiere end Aandens og Samvittighedens Vidnesbyrd, og Du behøver ikke engang at indvie ham i Lovenes Sammenhæng eller bebyrde ham med Naturlærens Vidtløftighed, for at være vis paa, at den Paagjældende nok af sig selv skal ane „Lovenes Sammenhæng“, og vide at ære „Naturen.“

Det Spørgsmaal, om jeg skal sætte Sandjernes Vished høiere end Aandens Fordring, kan endnu mindre afgjøres ved Naturlæren end ved den rene Logik. Afgjørelsen er lagt i det personlige Valg.

Er det en Phantasie, hvorigjennem Menneskets Følelser, Tanker og Villie rettes mod det Evige; saa er det ogsaa en Phantasie, hvorigjennem Mennesket modtager det til Sandseindtrykkene svarende Verdensbillede. Al Formen af det Ideale er en Formen i Indbildningen; al Bildfarelse i det Ideale er derfor ogsaa en Bildfarelse i Indbildningen.

Det er en falsk Indbildning, der leder Østerlandets Bise, naar han, foragtede det Timelige, fornægter sin Individualitet, for at skue det rene Lys, og tabe sig i det uendelige Tomme.

Det var en falsk Indbildning, der ledede Oldtidens Græker, naar han forgudede den skønne Individualitet, og digtede sig en Dydsharmonie, for at fuldende sin Selvdannelse, som man fuldender et Kunstværk.

Det var en falsk Indbildning, der ledede Middelalderens Pilegrimme, naar de søgte i det Fjerne, hvad der var dem uendelig nær, naar de ledte i det Udvortes efter Det, som kun findes i det Indvortes; naar de, forglemmende Virkelighedens Love, digtede sig en Himmel af sandkelige Billeder og gudelige Eventyr.

Det er en falsk Indbildning, der bedaarer Nutidens Tænkere, naar de for lutter Slægter og Individuer og Individuer og Slægter ikke kunne faae Die paa den personlige Sandhed.

Naar Nutidens Fornuftige kunde tilraabe Middelalderens Pilegrimme: „Hvi søge I Livet i den tomme Grav, hvi lede I efter den Levende iblandt de Døde?“ saa kunde hine Pilegrimme igjen tilraabe disse Fornuftige: „Hvi maale I Anden med Materien; hvi søge I det personlige Selv i et Hjerte af Kjød?“

Det er en falsk Indbildning, der til alle Tider bedaarer Menneffene, saa at de enten forkaſte det Høieste, eller misbruge det Høieste og digte sig en Forbindelse mellem Her og Hielset, som ikke har Gyldighed.

Det er en falsk Indbildning, der bedaarer Menneffene, naar de neddrage det Evige fra dets guddommelige Høide og forvandle det til en Nødhjælp for det Timelige.

Hvor den Indbildning faaer Indpas, den ved sin fromme Tvetydighed fordærvelige Indbildning, at Han, der er den personlige Sandhed, skulde være kommen til Verden for at rette lidt paa vore timelige Qvællier, vore physiske Smerter, vore Næringsforger, vore borgerlige Uroligheder o. s. v., hvor denne Indbildning først faaer rigtigt Indpas, og nærer sig ved høie Talemaader, der seer det betænkeligt ud med Sandhedens Erkjendelse.

Vel er det sandt — i Troen sandt, — at det virkelige Ideal har aabenbaret sin personlige Magt, og selv henviist til sine vidunderlige Gjerninger: „Blinde see, Halte gaae, Spedalskerenses, Døve høre, Døde staae op, og Evangeliet prædikes for de Fattige.“ Ja, det er Hjælp! Men skal det betyde timelig Hjælp i det Timelige, sandselig Medynk med det Sandselige?

Den Samme, der gjør det aabenbart, at der er en Villie, der magter Naturens Love, gjør det jo ogsaa aabenbart, at det sandselige Individ skal offres for Aandens Lov, at Kjød og Blod ikke skaanes. Eller blev Han maaskee skaanet? Blev hans Sendebud maaskee skaanede?

Vel er det sandt — i Troen sandt, — at disse Sendebud, efter hans Ord, der udsendte dem, kunde „være ved

Slanger, kunde træde paa Ogler og Drager, kunde drifke Gift, og det skulde endda ikke skade dem." Ja, her er Bistand! Men er det timelig Bistand i det Timelige? sandselig Hjælp med det Sandselige? Det er jo et Tilsagn, der indeholder den strengeste Fordring til Selvopoffrelse.

Maa nu dette erkjendes i det Overordentlige, og har det Overordentlige just den Betydning, at det klarer, hvad ellers er dunkelt og tvetydigt i det Ordinære: skulde jeg, det ordinære Menneske, da have Tilladelse til at vente sandselig Medhyk med det Sandselige, indsmugle min Egensfjærligheds Interesser igjennem det Religiøse, og søge Blodagtighedens Trost i „de skjulte Mirakler."

Det er forjættat den Troende, der vil fatte og følge Aandens Fordring, at han skal faae Styrke i Svaghed, Udholdenhed i Taalmod og Mod og Kraft til at gaae alle Ting igjennem. Men der er, saa vidt jeg veed, intetsteds forjættat den Troende, at han skal faae overnaturlig Bistand, for at komme timelig vel igjennem det Timelige.

Er det et Guds Redskab, et Sandhedens Sendebud, der skal frem iblandt Menneskene, da lad dem gjøre med ham, hvad de ville: kaste ham i Havet, styrte ham i Løvehulen, række ham Giftbægeret; han skal dog bevares, saalænge Aanden vil; men Kød og Blod bliver ikke staaet.

Vel er det sandt — i Troen sandt, — at vi ikke blot skulle arbeide i det Timelige, men ogsaa bede om det Timelige; thi Den, der beder om det daglige Brød, beder jo om noget Timeligt. Men det er ligesaa sandt — i Troen sandt, — at det Timelige er og bør være Middel for det Evige.

At Sagen forholder sig saaledes, vide vi Alle; og dersom det Naturlige i os nu uden videre i dette Punkt var enigt med det Aandelige, saa behøvedes her ingen særlig Forsigtighed. Vi kunde da ligesom holde os til Forjættelsen: „Beder, saa skulle I faae" — ikke alene det Aandelige, men

ogfaa det Timelige; thi der er visseelig En, der kan give os baade timelige og aandelige Goder i oversflodig Maade.

Men her er en Mislighed, der ikke tør oversees. Det naturlige Menneſte er ingenlunde ligefrem i god Forſtaaelse med Idealets Fordring. Iſtedetfor at fatte det Timelige ſom Middel, ene og alene ſom Middel for det Evige, vender Egoismen i al Behændighed Forholdet om, og ſee, ſaa bliver det Timelige dog Maalet, det nærmeste og egentlige Maal.

Forvevlingen ſkeer ikke ligefrem med den Bedendes Viddende (thi de, der kun ville det Timelige, anſee det med Rette for tidsſpildende at bede); nei Forvevlingen ſkeer i dybeſte Underfundighed. Her gjælder det at være paa ſin Poſt; thi Egoismens Liſt, naar den ſmugler i det Religiøſe, er endnu mere udspeculeret end deres, der begaae Toldſvig.

„J bede og ſaae Intet, fordi J bede ilde;“ dette afviſende Ord gjælder ikke alene dem, der i verdslig Forſtand ere hengivne til „Belluſter;“ det gjælder væſentlig Alle, ſom, forvevlende Midlet med Maalet, mene ligefrem, at kunne bede den Evige om extraordinær Hjalp i det Timelige.

Men kan da et Menneſte ſlet ikke vente nogen timelig Veliſignelse af Bønnen, den Bøn, der i al Fromhed opſendes til Gud om Arbeidets lykkelige Fremgang?

Lad os betragte Sandhedens overordentlige Sendebud, for at komme til Sandheds Erkjendelse. Paulus var jo dog unegtelig en arbejdsom og ſtræbsom Mand: for ikke at falde Andre til Beſvær, arbejdede han endog med egne Hænder; derhos var han da ogſaa en Mand, der forſtod at bede. Derſom nu Bønnen virkelig ligefrem kunde antages at forhøje Arbejdslønnen: ſaa maatte vi jo dog unegtelig vente, at Paulus havde ſaaet lidt extraordinært Tillæg, at han ved ſin Beden og ſit Haandarbejde var bleven endog en velſtaaende, en holden Mand. Giſ det nu ſaaledes? Blev denne Bedende en velſtaaende Mand; ſik han Tillæg i det Timelige? Ja, i „Hunger og Tørſt, i Faſten, Kulde og Nattevaagen.“

Det er en falsk Indbildning, der lærer Mennesket at undskyldte sig med det Ordinære og slaae sig til Ro i det Hverdagsagtige under det Paaskud, at Idealet er og skal være uopnaaeligt.

Denne Indbildning næres fornemmelig derved, at man behandler Omvendelsen som en Sag for sig, som Noget, der afhandles paa et vist Sted i den dogmatiske Ethik, og saa for Resten tager Alt saa ligefrem, som muligt, forglemmende, at alle Forhold og alle Begreber jo ved Omvendelsen maae blive omvendte.

Bor personlige Stræben mod Personlighedens Ideal kan jo ikke være en ligefrem Stræben i Tilnærmelse, men en Stræben i Omvendelse.

Førend vi her gaae nærmere ind paa det Religiøse, vil jeg forsøge at oplyse Forskjellen mellem en ligefrem og en omvendt Stræben ved et fatteligt Exempel.

At Tonekunsten har sit Ideal, og at der gives en Stræben i Tilnærmelse til dette Ideal, vide vi. Denne Stræben er trods alle foreløbige Misgreb, midlertidige Tilbagestridt og sinkende Omveie, væsentlig en ligefrem Stræben.

Den Ubegavede, der end ikke har Gehør, skal ikke spille sin Tid med nogen fortsat Tilnærmelse. Den Ubegavede har altsaa Ret, naar han siger: „For mig er Tonekunstens Ideal uopnaaeligt, og derfor stræber jeg slet ikke.“

Den Begavede, der har Lyst og Keilighed, bør stræbe. Hvert Stadium, han tilbagelægger, hver Vanskelighed, han overvinder, bringer ham Maalet nærmere. Er han tilfulde begavet, da vil han jo under sin Stræben omsider naae et Punkt, hvor det i sig udtømmelige Ideal, giver sit Indhold Form i hans virkelige Frembringelse. Her have vi da en Mester i Tonekunsten: Maalet er naaet ligefrem ved en ligefrem Stræben.

For nu at gjøre den omvendte Stræben fjendelig, anbringe vi en Mellemstørrelse mellem den aldeles Ubegavede og

den tilfulde Begavede. Det er da et Menneske, der er saa meget begavet, at han kan stræbe, og derhos saa lidet begavet, at han aldrig kan tilfredsstille sig selv ved sin Stræben. Her er da ogsaa en Tilnærmelse, men en Tilnærmelse af en anden Art.

Istedetfor at nærme sig Idealet ligesom, vil denne Stræbende see sig mere og mere fjernet fra Idealet, men dog under denne Fjernelse opnaae en stedse renere Indsigt i Idealets Væsen, en stedse stigende Begeistring for Idealets Herlighed.

En saadan Stræben er nu vistnok en Daarskab; thi den Stræbende bringer det jo i Virkeligheden aldrig til Noget. Alligevel er det endog for den kloge Mand umuligt at standse denne Stræbende, at bringe denne Daare til Raison. Høre vi ham selv, da forklarer han os sin Daarskab som den høieste Viisdom.

„At jeg i Virkeligheden Intet udretter og Intet opnaaer, siger Intet; jeg opnaaer dog alligevel det Høieste, et Menneske her paa Jorden kan opnaae, en stedse renere Indsigt i Idealets Væsen, en stedse stigende Kjærlighed til Idealet selv, en stedse voksende Glæde ved Idealets Herlighed. Thi I maae vide, I Mennesker: jeg elsker Idealet for dets egen Skyld. I kloge Folk, der udrette Saameget, maae vide: jeg troer paa Idealet; jeg troer paa en Tonernes Gud; jeg troer, at der i Himlen hæsjet er en Mester over alle Mestere, en Mester, i hvem Idealet lever. Ja, naar han kommer, den himmelske Mester, da skal jeg glæde mig, som ingen Anden, da skal jeg tilbede ham, som ingen Anden, da skal jeg elske ham, og Idealet i ham; da skjænker han mig, den rige Gud, for min Kjærligheds Skyld, hvad jeg mangler i Gave, da skal min Flid, min Anstrengelse uendelig erstattes i min uendelige Glæde.“

Dersom der nu virkelig var en saadan Tonernes Gud; dersom denne Gud da vilde forklæde sig som Hyrde, og stige

ned fra Olympen, — ikke for at høre paa Menneſtens Muſik, men for at lade ſig høre, og derved erfare, om der var Nogen iblandt de Dødelige, der elſkede Idealet for dets egen Skyld, — og nu ſaae, at de jordiske Meſtere kun elſtede det Ideale i deres egne Frembringelſer: da vilde han viſt ynkeſ over dem; og vovede Nogen endog at indlade ſig i Beddeſtrid med ham, da vilde den vrede Gud vel ſtraffe den Forvovne, ſom Apollo ſtraffede Floiteſpilleren Marſyas; men hiin Stræbende, der havde Alt i Omvendelſe, hiin omvendt Stræbende, der kjendte ham under Forklædningen, og elſkede ham for Idealets Skyld, ſandelig, denne Stræbende ſkulde den Guddommelige ikke forſtyde, men ſkjænke ham ſin Naade, føre ham med ſig op til Olympen, vie ham ind i Tonernes Kunſt, og glæde hans Sjæl blandt de ſalige Guder.

Saa have vi da et Exempel. Men for et Kunſtens Ideal gjælder den omvendte Stræben ikke. Her gjælder det, enten ſtræbe ligefrem eller ſtandſe.

For Perſonlighedens Ideal gjælder derimod ene og alene den omvendte Stræben. Det overordentlige Sendebud kan jo ikke engang ſtræbe ligefrem: Apoſtelen ſelv ſtræber i Omvendelſe.

„Ikke at jeg har grebet det eller er allerede fuldkommen, men jeg jager derefter, om jeg dog kan gribe det, efterdi jeg er greben deraf.“

Jo ivrigere han ſtræber, jo flere Gjerninger han gjør, deſto inderligere føler han ſig ſom den unyttige Tjener, der ſaaer Alt af Naade. Paa diſſe Vilkaar holder han ud „i Arbejde og Moie, ofte i Nattevaaagen, i Hunger og Tørſt, ofte i Faſten, i Kulde og Nøgenhed.“ Saa bliver han ikke ligefrem ſtærkere og ſtærkere, nei, han bliver ſtrøbeligere og ſtrøbeligere, og da, naar han er ſtrøbelig, da er han mægtig.

Saa naaer han ikke Idealet ligefrem; naaede han det ligefrem, da maatte han jo ſtandſe. Men han er uſtandſelig,

han jager derefter — forglemmende, hvad der er bagved, og rækkende efter det, som er foran, iler han mod Maalet.

Den Hjerthed fra Maalet, der fremsthynder denne Higen, er igjen omvendt et høiere Udtryk for den høiere Tilnærmelse. Det overordentlige Sendebud jager ikke ligefrem efter noget ligefrem Uopnaaeligt; det er ikke en Ubefindig, der higer i Overilelse, ikke en Sværmer, der forivrer sig med det Umulige.

Her er Ro i denne Uro, Hvile i denne Rastløshed, Forvisning i denne Higen. Thi den Higende er jo „vis paa, at hverken Død, ei heller Liv, ei heller Engle, ei heller Tyrstendommer, ei heller Magter, ei heller det Rærværende, ei heller det Tilkommende, ei heller det Høie, ei heller det Dybe, ei heller nogen anden Skabning skal stille ham“ — fra Idealet selv, den personlige Sandhed, den sande Personlighed.

En saadan Forvisning er der da i en saadan Stræben.

At vi da ikke bedaares af den falske Indbildning! Kan Idealets Sendebud ikke faae Forvisningen ligefrem, men maae stræbe omvendt i Troen, for at faae Troens Forvisning: hvorledes kunne vi Mennesker da tænke paa at komme til Sandheds Erkjendelse ved Hjælp af en almindelig Tænken uden personlig Stræben?

At vi dog ikke bedaares af den falske Indbildning! Er den troende Stræben en Stræben i Omvendelse, saa kan jo intet Menneske undskyldes sig, og sige: jeg vil gjerne antage, at der i Evigheden er et Personlighedens Maal; men det nytter ikke, at jeg stræber: Maalet er mig for høit.

At vi dog ikke bedaares af den falske Indbildning! Naar Beaandelsen skal svare til Anstrengelsen, og Anstrengelsen til Beaandelsen, saa er her jo ingen Persons Anseelse, ingen vilkaarlig Forskjel imellem de Overordentlige og de Ordinære, men en personlig Forskjel imellem de Stræbende og de Ikke-Stræbende.

At vi dog ikke bedaares af den falske Indbildning! Det seer saa strengt, saa koldt, saa fattigt ud med denne Stræben

i dens Begyndelse; men den har dog i sig en indre Rigdom, en Livets Varme, en Forjættelse og en Forvisning, hvorom det sandfelige Menneske, der seer alt Dette udvortes, ikke kan have nogen Forestilling.

At vi dog ikke bedaares af den falske Indbildning! Vi elste dette Liv, dette Dagens Lys, disse Omgivelser, denne Fred, denne Hyggelighed i denne Kreds blandt disse Nærmeste. Tilværelsen truer og ængster, og allermest dem, der allermest elste det Nærværende. Det Nærværende skal opløses, denne Kjæde skal brydes, dette Dagens Lys skal slukkes. At vi dog ikke bedaares af den falske Indbildning! Det Nærværende gives, for atter at borttages; men det tages jo bort, for at det Høieste kan gives. Og hvad er det Høieste? Ikke et koldt almindeligt Væsen, men et inderligt Liv i Personlighedens Rige.

Alle de Forbindelser, her knyttes i Aand og Sandhed, ere jo personlige Forbindelser. De naturlige Baand kunne brydes; men de personlige Baand kunne aldrig brydes, saa vist som der er en evig personlig Sandhed. Det Ulykkelige maa spinde, at det Ulykkelige ogsaa kan forvinde; det Timelige maa vige, at det Evige kan seire; det Usuldkomne maa afstafes, at det Fuldkomne kan komme.

Det Fuldkomne! Men hvo kan beskrive det Fuldkomne? — „En er Solens Glands, en anden Maanens Glands, en anden Stjernernes Glands; thi en Stjerne overgaaer den anden i Klarhed.“ Saa er Personlighedens Seir, saa er de Dødes Opstandelse: „det saaes i Forkrænkelse, det opstaaer i Uforkrænkelse; det saaes i Vanære, det opstaaer i Herlighed; det saaes i Skrøbelighed, det opstaaer i Kraft.“ Saa vidnede Han, det store Sendebud, der endnu ikke havde grebet det, men „jagede derefter, at han kunde gribe det;“ nu har han visseelig grebet det, men — Forvisningen er kun for den Stræbende.

Saa være denne Slutning da en Baamindelse om den virkelige Begyndelse; saa modtage denne Forsamling, Enhver

især blandt Tilhørere og Tilhørerinder, min oprigtige Tak for den velvillige Opmærksomhed, hvormed De have fulgt et Foredrag, som for mig kun har nogen Betydning, forsaavidt denne Stræben i Fremstilling kunde tyde hen paa en redelig Villie, og, om muligt, indeholde nogen Anviisning for en virkelig personlig Stræben.

